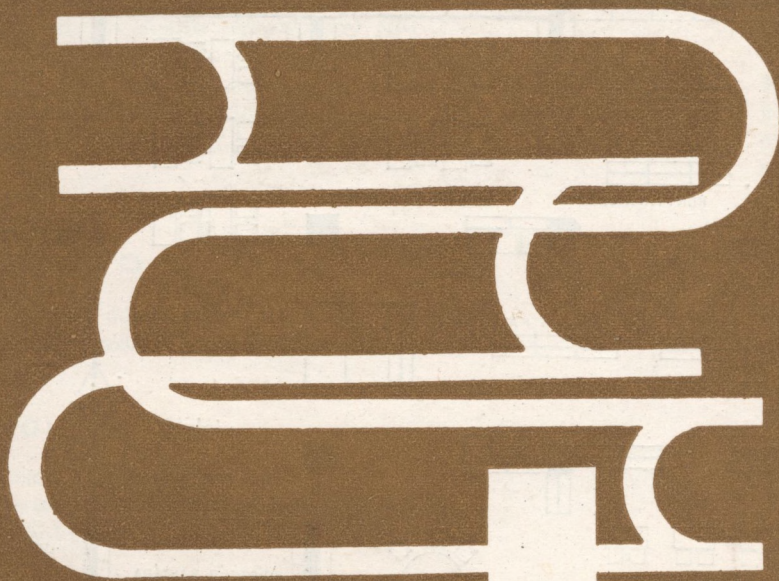

P 400(2)

KÖNYVTÁROS

OSZK
NEMZETI SZAKKÖNYVTÁR

9

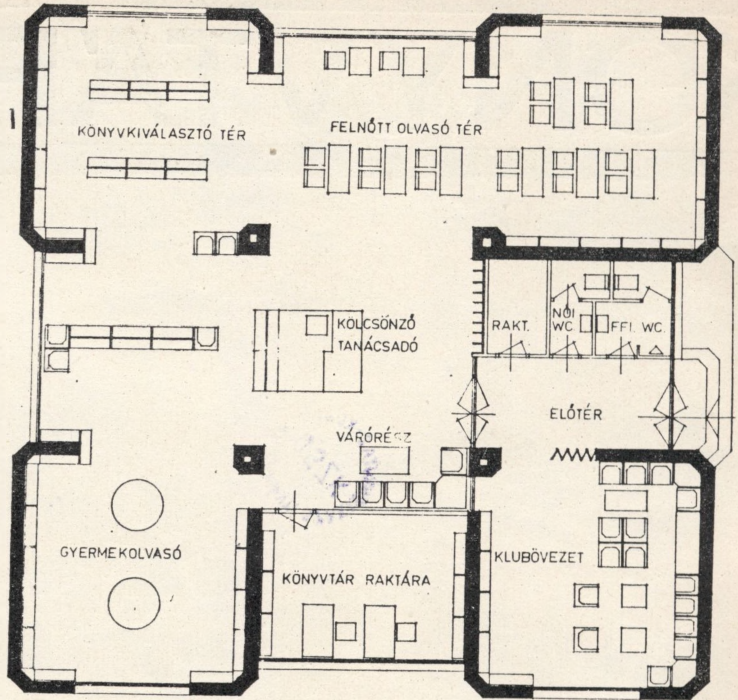
SZEPTEMBER

1972

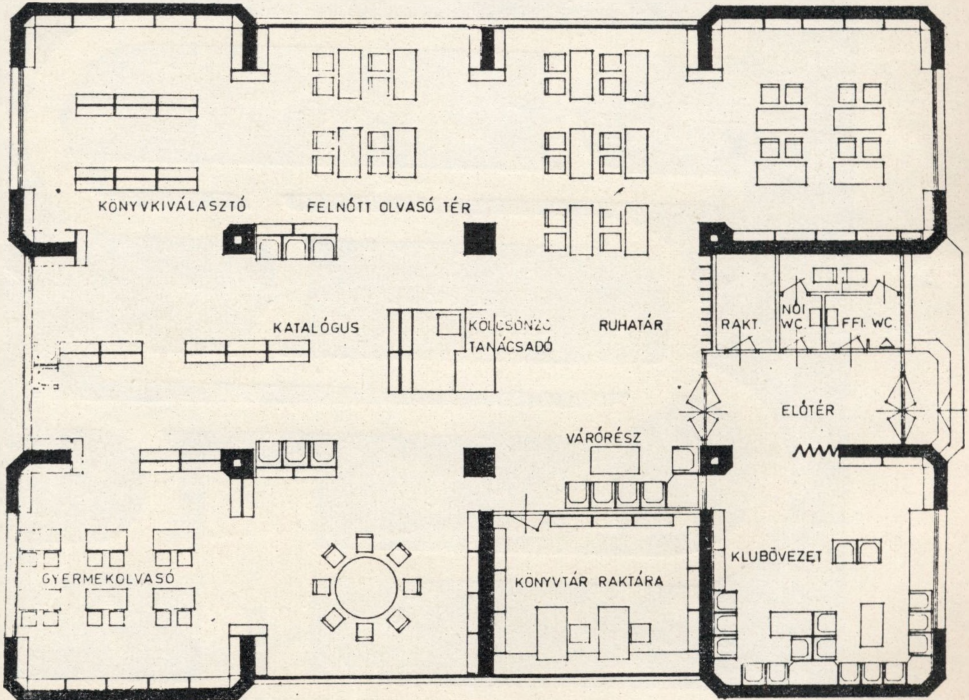
Kölcsönözhető

B₁

3000 lakosú
község
könyvtára,
magas tetővel.
Ennek
bővítésével
5000 lakosú
község
könyvtára
(alsó alaprajz)
hozható létre.
(Cikkünket ld.
az 535.
oldalon)

B₂

TARTALOM

KAMARÁS ISTVÁN: Az Akadémia tudományos ülészsaka a könyv szerepéről	507
VLADIMIR SZERGIENKO: A könyv szerepe Bulgáriában	511
KERTÉSZ KÁROLY: Húszévesek a megyei könyvtárak	514
SALLAI ISTVÁN: A Veszprémi Megyei Könyvtár (<i>Kiváló könyvtárak</i>)	519
PUSKÁS SÁNDORNÉ: A Vas megyei tanácsi könyvtárhálózat fejlesztési terve	523
BENKÓNÉ BARTHA ILONA: Az olvasómozgalom és a budapesti gyermek- könyvtárak	527
Pótlások a lexikonokhoz (3.) (<i>Gyuris György</i>)	531
KOPIÁS SÁNDOR: A fiatal olvasók érdeklődési köre és olvasási igénye Szol- nok megyében	532
Tanácsi támogatás Veszprém megye iskolai könyvtárainak fejlesztéséhez (<i>Tol- nai Valéria</i>)	534
SEBŐ FERENC: Bővíthető falusi könyvtárak tervei	535
Jubileumi tanácskozás — fontos előrelépéssel (<i>fti</i>)	539
Balatoni beszélgetések 1972 (<i>Mezei György—Páldy Róbert</i>)	540
KELLNER BÉLA: A balatonlellei üdülöhelyi hírlapolvasó és könyvtár terve ...	543
Az információ és a tájékoztatás (<i>Kövendi Dénes</i>)	546
A nemzetközi könyvév hírei (<i>F. L.</i>)	547
Hírek	550

TÁJÉKOZTATÓ

KATONA JENŐ: Vitéz János könyvtára	551
Beszélgetés Kertész Ákossal (<i>Rácz-Székely Győző</i>)	552

KÖNYVEKRŐL

A gyógyító értelem (<i>Marót Miklós</i>)	556
Magyarország története képekben (<i>Jenőfi M. Imre</i>)	557
Mindenki jogi kézikönyve (<i>Takács József</i>)	558

KÖNYVTÁRI SZAKIRODALOM

KISS JENŐ: A magyar könyvtárak (<i>Gönczi Imre</i>)	560
Tájékozódás az orvosi szakirodalomban (<i>Faragó Lászlóné</i>)	561

BIBLIOGRÁFIÁK

- A Komárom megyei Könyvtár pedagógiai gyűjteményének katalógusa (*Szepesi Hajnal*) 562
Magyar településföldrajzi bibliográfia 1945—1969 (*Fogarassy Miklós*) 563
Heves megye honismereti irodalma 1970 (*Gyuris György*) 564
Könyvtári híradók 565
Könyvtári kiadványok 568
- A borító hátlapján Andruskó Károly metszete Gárdonyi Gézaról, aki 50 éve, 1922. október 30-án halt meg**

Из содержания

- István Kamarás*: Научная сессия Венгерской академии наук по случаю международного года книг, занимающаяся ролью книги сегодня (507);
Vladimir Sergienko: Роль книги в современной Болгарии (Доклад на культурном симпозиуме профсоюзом, имевшем место в Вудапеште) (511);
Károly Kertész: Двадцатилетие венгерских комитатских библиотек (514);
István Sallai: Деятельность Веспремской комитатской библиотеки, получившей звание: «отличной библиотеки» (519);
Шандорне Пушкаш: Перспективный план развития сети массовых библиотек, подведомственных Совету комитата Ваш (526);
Ференц Шебе: Проекты расширяемых сельских библиотек (535).

Aus dem Inhalt

- István Kamarás*: Die wissenschaftliche Tagung der Ungarischen Akademie der Wissenschaften anlässlich des Internationalen Buchjahres über die Funktion des Buches in der modernen Welt (507);
Vladimir Sergienko: Die Funktion des Buches heute in Bulgarien (Vortrag gehalten am internationalen kulturellen Gewerkschaftssymposium in Budapest (511);
Károly Kertész: 20 Jahre der ungarischen Bezirksbibliotheken (514);
István Sallai: Die Tätigkeit der Bezirksbibliothek in Veszprém, anlässlich der Erlangung des Titels „Hervorragende Bibliothek“ (519);
Sándorné Puskás: Der perspektivische Entwicklungsplan des rätlichen allgemeinbildenden bibliothekennetzes im Komitat Vas (526);
Ferenc Sebő: Pläne der erweiterbaren Dorfbibliotheken (535).

From the contents

- István Kamarás*: Scientific session of the Hungarian Academy of Sciences on the role of the books in today's world in connection with the International Book Year (507);
Vladimir Sergienko: The role of the book in today's Bulgaria (Lecture held at an international cultural symposium at Budapest) (511);
Károly Kertész: Twentieth anniversary of the county libraries (514);
István Sallai: Activities of the Veszprém County Library, winner of the „Excellent Library“ Award (519);
Mrs Sándor Puskás: Perspective development plan of the public library network in Vas county (526);
Ferenc Sebő: Blueprints for expandable village libraries (535).

Cikkeink szerzői

Benkőné Bartha Ilona, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár munkatársa; *Faragó Lászlóné*, az Országos Széchényi Könyvtár osztályvezetője; *Fogarassy Miklós*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa; *Gönczi Imre*, a SZOT kulturális osztályának munkatársa; *Gyuris György*, a szegedi Városi Somogyi Könyvtár munkatársa; *Kamarás István*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa; *Katona Jenő*, a Könyvtáros ny. főszerkesztője; *Kellner Béla*, a Kaposvári Megyei Könyvtár igazgatója; *Kertész Károly*, a Tapolcai Városi-Járásí Könyvtár igazgatója; *Kopács Sándor*, a Szolnok megyei Tanács munkatársa; *Kövendi Dénes*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa; *Marót Miklós*, az Egyetemi Könyvtár osztályvezetője; *Mezei György*, a Győri Megyei Könyvtár igazgatóhelyettese; *Páldy Róbert*, a Könyvtáros szerkesztője; *Puskás Sándorné*, a Szombathelyi Megyei Könyvtár igazgatóhelyettese; *Rácz-Székelgy Győző* tanár; *Sallai István*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ fősztályvezetője; *Sebő Ferenc*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa; *Szepesi Hajnal*, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum munkatársa; *Takács József*, a jogtudományok kandidátusa.

KÖNYVTÁROS

**A MŰVELŐDÉSÜGYI
MINISZTERIUM
LAPJA**

INDEX: 25 449

Szerkesztő bizottság: Elek Sándorné, Gerő Gyula, Gönczi Imre, Karácsonyi Jánosné, Kellner Béla, Kisfaludi Sándor, Kiss István, Kiss Jenő, Kondor Istvánné, Papp István, Sallai István, Szőke Tiborné.
Szerkesztő: Páldy Róbert. **Szerkesztőség:** Budapest XI., Bartók Béla út 32. Telefon: 451-758, 664-805.

Kiadja a Lapkiadó Vállalat. Felelős kiadó: Sala Sándor. **Kiadóhivatal:** Budapest VII., Lenin körút 9—11. Telefon: 221-293.

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely postahivatalnál, a kézbesítőknel, a Posta hírlapüzleteiben és a Posta Központi Hírlap Irodánál (KHI, Budapest V., József nádor tér 1.) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 215—98 162 pénzforgalmi jelzőszámára. Előfizetési díj: 1/2 évre 36 forint. Egy szám ára 6 forint.

72.8177 Egyetemi Nyomda, Budapest. Felelős vezető: Janka Gyula igazgató

Az Akadémia tudományos ülészaka a könyv szerepéről

A Magyar Tudományos Akadémia nyelv- és irodalomtudományi osztálya és a Művelődésügyi Minisztérium közművelődési főosztálya a nemzetközi könyvvé alakmából tudományos ülészakot rendezett, melynek résztvevői művelődéspolitikusok, irodalomtudósok, könyvtárosok, szociológusok és pszichológusok voltak. Az előadások részint a megváltozott szerepű könyv helyét, funkcióját keresték a megváltozott társadalmi-művelődési szerkezetben, másrészt olyan kutatásokról számoltak be, amelyek a könyvek, elsősorban az irodalmi művek, befogadását vizsgálták. A következőkben az átfogó képet festő előadásokról számolunk be, a többről majd a Könyvtáros kövvetkező száma tudósít.

A könyv a megváltozott világban

A könyv új helyét a mai világban, illetve a szocialista kultúra rendszerében három előadás — *Köpeczi Béláé, Czine Mihályé és Miklós Pálé* — kísérelte meg kijelölni.

Az új helyzet megítélésében Köpeczi Béla volt a legmértékertartóbb, Czine Mihály és Miklós Pál néha kissé elfogultan ítélték meg a könyv jelenlegi szerepét. Miklós Pál határozta meg a könyv fogalmát a legtalálóbban: *a könyv azonos az emberi gondolattal, az emberi gondolat pedig az értékkel*. A könyv tehát Miklós Pál szerint olyan érték, mely az egész világ, vagy legalábbis az emberiség több csoportjának szemében értéket jelent. Mint a legjobban elemezhető, értékelhető közlés, a *szocialista kultúra alapvető eszközeinek tekinthető*, s így kultúránk is könyvközpontú kultúra, melynek lényege az önálló gondolkodás elsajátítása. A gépi tömegközletről Miklós Pál nem sok kedvezőt mondott. (Tanulmánykötetében sokkal tárgyilagosabban elemzi a helyzetet.) Szerinte a „televíziós szemmelverés” termelte ki a kívülről irányított embertípust és nem fordítva. Czine Mihály már higgadtabban állapította meg, hogy „a nyomtatott betű nem a szellem egyetlen szárnya többé”, s amikor arról szólt, hogy napjainkban nálunk is gyöngül az olvasási kultúra rangja, társadalmi presztizse, ezért nem a gépi tömegközletrét okolta. Csak szelíd szemrehányást tett a televízióknak, amikor emlékeztette egyik fő feladatára, arra, hogy az irodalmi mű idézésével buzdítson az elolvasására. Köpeczi Béla szerint a könyv régebben sem volt egyeduralkodó. „A könyv fő ellensége az autó, s nem a televízió”, idézte az angol kiadó egyesület főtít-kárát. Kár, hogy a könyv—tv kapcsolat kedvező összefüggésére idézett példák mellett (a Forsyte Saga és a régészeti könyvek vásárlásának hatalmas arányú növekedése az irodalmi mű tv-változatának és a könyvhöz kalauzoló népszerű-tudományos előadás-sorozatnak hatására) a könyv—autó kapcsolat kedvezőtlen összefüggését megállapító kijelentését nem kommentálta.

Miután adatokat idézett arról, hogy a nyugati országokban növekszik a szórakoztató irodalom megjelenési aránya, mely egyik tünete annak, hogy a kapitalista könyvkiadás ma már a rendszer közvetlen apológiáját mellözve, a finomabb manipuláció eszközével dolgozik, azt is megállapította Köpeczi Béla, hogy „a kultúrának — és ebben a könyvnek — presztizse közéletünkben valamelyest csökkent”.

Czine Mihály élesebben fogalmazott: romlott az olvasás minősége — mondotta. Kár, hogy ezt nem próbálta adatokkal is igazolni, hisz akkor kiderült volna, hogy inkább stagnálásról, vagy még inkább lassú és egyenlőtlen fejlődésről van szó. Köpeczi Béla a példányszámok alakulását vizsgálva csupán az ifjúsági és a gyermekirodalom mennyiségi stagnálását tartotta „meglepőnek”. Érdemes lett volna tovább bontania a nem csökkenő példányszámban megjelenő „szépirodalmat”, s megvizsgálni a krimi és az álirodalom mennyiségi alakulását. Ez a kérdés, illetve ennek elméleti oldala nem került el Köpeczi Béla figyelmét. Szólt arról, hogy *az olvasóközönség igényeire hivatkozva selejtet is megjelentet a könyvkiadás*, de ugyanebben a vonatkozásban érdemeit is elismerte: „A könyvkiadás a régi és az új „fogyasztói” kultúra terjedési hullámának jobban ellenállt, mint más közművelődési területek.” Sok tény, például a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének egyre színvonalasabb és mind jobban az értékes művekre irányuló könyvpropagandája, melynek a rádióban és a tv-nem nap mint nap tanúi lehetünk, alátámasztja ezt a kijelentést. Néhány jelenség azonban, például a „szocialista eszmeiségű” és a „haladó polgári” fülszöveg jelzők rontják a hitelét.

Egyetérthetünk Köpeczi Béla érvelésével az érték és a folytonosság kérdésében, azt a megállapítását azonban, mely szerint „a klasszikusok válsága legfeljebb a sznob

elmékben jelentkezik” ki kell egészíteni — a tényekkel. 1962-ben a szak- és betanított munkások között a legnépszerűbb tíz író Jókai, Móricz, Mikszáth, Gárdonyi, Verne, Dumas, L. Tolsztoj, Hugo, Móra és Zola volt. 1968-ban Gárdonyi, Jókai után már Berkési, Rejtő és Dallos következett ezen a listán.

Köpeczi Béla előadásában — vállalva a kockázatot, hogy az általánosság szintjén marad — a nagy nemzetközi könyvévi dekrétum magyar megfelelőjét fogalmazta meg. Czine Mihály „szárnyas szavú” előadása ünnepi tüntetés volt a könyv mellett, a tüntetők feliratain azonban Horatius, Nagy László, Juhász Ferenc és Tóth Árpád verssorain kívül adatok és érvek is helyet kaptak. Miklós Pál előadását egy kissé befelhőzte szorongása a gépi tömegközlés „sáskajárása” miatt, de a pesszimista jelző ellen ő maga is tiltakozott, mondván, „ha valaki nem osztja doktor Pangloss optimizmusát, még nem biztos, hogy a másik végletre tartozik”. Erre bizonyítékot is szolgáltatott, hiszen ő volt az, aki programot adott: *a közoktatás feladatát hangsúlyozta. Az irodalomtanítást és az olvasóvá nevelést egy körbe vonta, s úgy vélte, hogy a hatékony megvalósítást nem az óraszám emelésével, hanem az anyagnak és felépítésének átalakításával lehet elérni.*

Mint minden átfogó kép, a könyvről rajzolt is vázlatosra sikerült, de mint minden használható összegezés, ezek az előadások is egy sereg kérdés felvetésére készítették a hallgatót:

Vajon a könyv központú szocialista kultúra helyett nem önálló gondolkodásra nevelő szocialista kultúráról kellene-e beszélnünk, melyben a könyvnek kitüntetett, de *nem egyeduralgó szerepe van?*

Bár az írott szöveg valószínűleg ma is az emberi gondolat egyedüli teljes értékű közlési módja, vajon eléggé felkészítették-e a könyvet írók és közvetítők az olvasókat a „vetélytárs”, a gépesített élőszó befogadására?

Vajon nem veszélyesebb a „televíziós szemmelverésnél” a „könyvvel való ráolvasás”?

Valóban az autó a fő ellensége a könyvnek, nem inkább az ekhós szekér, vagy még inkább a „gyalogosan poroszkáló”, vagy éppen egy helyben toporgó kispolgári életvitel?

Részlet a könyvév tiszteletére és a magyar nyomdászat félévezredes jubileumára a Szolnoki Megyei Könyvtár által rendezett nagyszabású könyv- és nyomdászattörténeti kiállítás egyik terméből

Bél Mátyás: *Notitia Hungariae* c. könyve a Szolnoki Megyei Könyvtár könyvvei kiállításán (MTI Fotó — Kunkovács László felvételei)

Vajon arathat-e győzelmet a könyvellenes technokrata szemlélet felett a szent könyvekkel felvonuló és azokból idézgető üdvhadsereg?

A közvetítők szerepe

Két előadás — *Kovács Máté* és *Mándi Péter* — és egy hozzászólás — *Polónyi Péter* — az olvasmányt közvetítő intézmények, a könyvtár és a könyvterjesztés szerepével foglalkozott. Nagyon hiányzott *Tánczos Gábornak* a programban szereplő, de betegsége miatt elmaradt előadása a pedagógusok olvasásáról. (A balatoni beszélgetések programjában sor került rá, s a Könyvtártudományi és Módszertani Központnak és az MTA Szociológiai Intézetének kutatási eredményeit közlétező tanulmány a közeljövőben napvilágot lát.)

Kovács Máté a könyvtárról mint irodalomközvetítő és információt szétsugárzó bázisról beszélt. Kár, hogy négyötödrészen könyvtáros hallgatóságnak mutathatta be ezt az intézményt. Előadásában a közkönyvtárak irodalomközvetítő tevékenységének adatokkal való bemutatása után a történeti fejlődés fő mozzanatait, a jelen állapot okait és a további kilátások várható irányát vázolta fel. Hangsúlyozta, hogy az irodalom- és információigény gyorsuló ütemű növekedése a *könyvtárak szerepét, jelentőségét és fokozza*. Az információ-közvetítés jellegét, szintjét egyre inkább az olvasók igényei és szükségletei szabják meg. A közvetítés azonban a jelentékeny eredmények ellenére sem érte el a lehetséges és társadalmilag szükséges mértéket. Kovács Máté szerint a folyamat kibontakozását elsősorban az anyagi-technikai, szervezeti és személyi feltételek elégtelensége gátolja.

Polónyi Péter az értékhardozó könyvek beszerzéséről és propagálásáról döntő könyvtárosok érték szemléletének szociológiai vizsgálatát sürgette.

Mándi Péter „A könyvvásárlás jelenségei” című előadása a családi könyvtárakról szólt. Sorra vette a családi könyvtárakban található könyvek jellegzetes típusait, s legtöbbit az újdonságokkal foglalkozott. Hangsúlyozta, hogy a megjelenés utáni hónapokban gyakorlatilag csak vásárlás útján szerezhetők meg a könyvújdonságok. Ezek képezik az irodalmi eseményekkel lépést tartani kívánó olvasók saját könyveinek

nagy részét. „Ha a könyvtárak jobban látnák el az újdonságok idejében való kölcsönzésének feladatát, jelentékenyen kiszélesíthetnék a lépést tartó olvasók rétegét” — állapította meg. Mivel a kisebb könyvtáraknál szó sem lehet a friss könyvek kielégítő beszerzéséről, s a hetvenes években nem várható lényeges mennyiségi változás a könyvtárak újdonság ellátásában, az *újdonságok beszerzése fontos vásárlási indíték marad*. Természetesen egy „eszményi” könyvtári hálózat és szolgáltatásrendszer sem tudná kielégíteni az új könyvek iránti igényeket. „A normális olvasó rapszódikus” állapította meg találón Mándi Péter, s ebből az olvasói tulajdonságból következik a karnyújtásnyira elérhető könyvgyűjtemény igénye. Bizonyos könyveknek állandóan az olvasó kezeügyében kell lenniük. Minden műfajban találunk egy belső és egy külső kört. Hogy melyik könyv melyik körbe kerül, az sok esetben véletlenszerűen, kompromisszummal valósul meg. Az igazi belső kör — a kedvenc könyvek csoportja — sohasem azonos egészen a családi könyvtárral, de az otthoni két-háromszáz kötet válik „az irodalom és az ismeretek világához való kapcsolatot legintimebb szférájává”. Nemcsak tartalmukkal, tette hozzá Mándi Péter, hanem egyedi tárgyi alakjukkal is.

A könyvvásárlás jelenségeit vizsgálva megállapította, hogy a legfeltűnőbb dolog a nagyfokú koncentrátság: a családok egyhatoda a könyvek háromnegyedét veszi meg. A nem vásárlás nem annyira az alacsony jövedelemmel, mint inkább a *kulturális indítékok hiányával* magyarázható.

Keveset tudunk arról is, hányan olvasnak el egy-egy könyvet. Talán majd bizonyos könyvek „meggyűrűzésével” lehet végigkísérni egy-egy megvásárolt könyv sorsát néhány éven keresztül.

Mándi Péter felhívta a figyelmet arra, hogy az elmúlt évtizedben eltolódás ment végbe az olvasmányok eredetében a vásárolt könyvek javára. A *könyvtárból kölcsönzött könyvek aránya viszonylag csökkent*, abszolút mértékben pedig stagnál. (Mándi Péter természetesen nem vette figyelembe a könyvtárban helyben olvasott és használt könyvek növekvő számát és arányát.) Ez az eltolódás természetesen nem cáfolja azt az ismertényt, hogy a rendszeres olvasó a két forrást párhuzamosan igénybe veszi. Mándi Péter végkövetkeztetése: be kell hozni az elmaradást a családi könyvtár kulturális funkcióinak kutatásában, és fel kell térképezni a két olvasmányközvetítő rendszer egymásrahatását.

A közvetítő rendszerekkel foglalkozó előadások számos kérdés felvetésére készítettek a hallgatókat is:

Vajon a 2,2 millió beiratkozott könyvtári tag közül hány a valódi könyvtári olvasó, s ugyanakkor mennyi a be nem iratkozott, de „tényleges” könyvtári tag, akiknek átadják a kölcsönzött könyveket? Hányan tagjai több könyvtárnak, s hányan könyvtárnak nem nevezhető „gyatra” gyűjteménynek, mekkora hányadukra mennyi jut a kölcsönzött 55 millió könyvből?

Továbbá: szerepet vállal-e a könyvtár a képi kultúra fejlesztésében, előkészíti-e olvasóit a jövő új típusú könyveinek olvasására? Szándékoznak-e gyűjteni a könyvtári hangtárak színvonalas rádiós átdolgozásokat, versmondásokat, írói vallomásokat, kritikusok kerekasztal beszélgetéseit? Igazi szabadságot jelent-e az olvasók nagyobb részének a szabadpolc a bőség szédítő varázsával vagy éppen útvesztőt, amelyben nem képesek tájékozódni?

Hogyan lehetne csökkenteni azokat a nehézségeket, amelyek abból adódnak, hogy a könyv, a szocialista műveltség egyik legalapvetőbb eszköze és közvetítője ma még „áru” is?

Irodalom — állirodalom

Bodnár György „Giccs az irodalomban” című előadásában a különböző olvasmányközvetítő rendszerek által az olvasókhoz eljuttatott könyvek értékéről szolt. Szerinte az *olvasásnak nemcsak a nem-olvasás, hanem a pót-olvasás is ellenképe*. A könyv tehát az állirodalomnak is terjesztője lehet (hasonlóképpen az általománynak és az ember ellenes eszménynek is). Nem az „őszintén feltárulkozó” krimiről és a ponyváról beszélt, hanem arról az állirodalomról, melynek jegyei megtevesztően emlékeztetnek az igazíára. A játékot, a szellemi tornát Bodnár György a pozitív ember-eszmény örök összetevői közé sorolta, de említést tett a semleges szellemi játék határát átlépő, az ember ellenes szenvedélyeket felkorbácsoló krimiről is. A giccsnél a mondanivaló nem alakul át írói vízióvá, a tárgyi tapasztalás nem emelkedik szuverén világba, a *giccs feladja a művészet, a társadalom és az élet igazságainak szolgálatát*, megtart irodalmi kellékeket, valamint érzelmi, gondolati és társadalmi közhelyeket — hangsúlyozta. A szocializmus átmeneti szakaszában az újratermelő giccsnek még nincs meg az ellenszere, egy „olyan társadalmi struktúra, amelynek nélkülözhetetlen

az aktív tudatú és pszichikumú ember, ... aki tudja helyét a társadalomban, s minden élményét, problémáját az egész, az összefüggések távlatába képes emelni". A giccs szerinte sem valamilyen alacsonyabb fokú irodalom, mely továbbvezethet az igazihoz, hanem anti-irodalom. Bodnár György előadása *egyenes, határozott állásfoglalás* volt ebben a nagyon időszerű „kényes” témában.

*

Ez volna az ülésszak első-félidejének tudósítása, mérlege. Az átfogó képből korai volna fontos részleteket hiányolni; ha valamit számonkérhetnénk, az leginkább a szociológiai szemlélet hiánya. Az előadók nemcsak haladékot adtak, hanem szép jövőt is jósoltak a könyvnek, hangsúlyozván, hogy a többi közvetítő eszköz között is rendkívül fontos szerepet játszik majd. Arról viszont kevés szó esett, hogy milyen jövőjük van az analfabéta és az olvasni tudó nem-olvasóknak, s hogy mi a társadalmi feltétele a „Könyvet mindenki kezébe!” program megvalósításának. A beszámoló folytatásában a szociológiai és szociálpszichológiai kutatások eredményeit ismertető előadásokról lesz szó.

Kamarás István

A könyv szerepe Bulgáriában

Nemzetközi szakszervezeti kulturális szimpoziontt tartottak Budapesten július 22–26 között. A tanácskozás napirendjén szerepelt a nemzetközi könyvév központi témája is: A könyv, a könyvtár és az olvasás helye és jelentősége mai világunkban. Erről a problémáról dr. Kovács Máté egyetemi tanár tartott előadást. Alább a bolgár SZOT munkatársának a kérdéssel kapcsolatos felszólalásából idézünk bő részleteket.

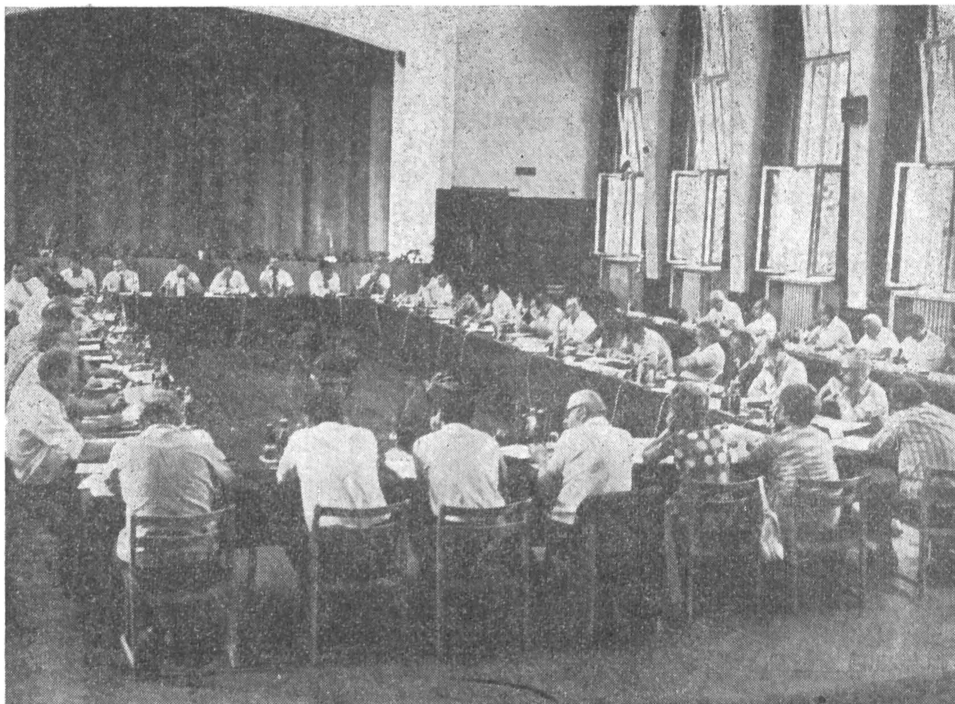
A könyv sorsa ma elméleti viták és jövőbelátó jóslások tárgyát képezi. Az információ mai technikai eszközei: a rádió, a film, a televízió kérdésessé teszik a könyv szerepét. A tapasztalat azonban megmutatta, hogy az írás az ismeretek forrása és a nevelés eszköze, lenézése feltétlenül a személyiség és a társadalom szellemi életének elszegényedéséhez vezet. Az ember képes arra, hogy elvontan gondolkodjék, szavakban fejezze ki a valóságot, a természet és a társadalom törvényeit, valamint a saját lényét. *A szó és a könyv legfőbb eszköze a gondolatok továbbadásának.*

Anélkül, hogy tagadnánk a kommunikáció technikai eszközeinek jelentőségét, megállapíthatjuk, hogy a könyvnek nagy előnyei vannak. Az ismertetések elsajátításának a legkézenfekvőbb eszköze, mert érdeklődési körétől, valamint lehetőségeitől és a szabad idejétől függően *mindenki számára elérhető*. A könyv sok olyan tulajdonsággal rendelkezik, amely pótolhatatlan a kulturált pihenés és a művelődés szempontjából.

A könyvnek a jövőben is igen fontos szerepe lesz az ember életében. Nagy társadalmi misszióját már meghatározották a marxizmus—leninizmus klasszikusai. *Marx* szavai szerint: „A könyv él a népben és osztozik vele reményeiben és aggodalmaiban, osztozik a szerelemben, gyűlöletben, örömeiben és bánatában.” Ismeretes erről *Lenin* gondolata is: „A könyv nagy erő. A könyv nélkül nincsenek ismeretek, az ismeretek nélkül nincs kommunizmus.” A szocialista építés körülményei között *e gondolatnak irányelv ereje van*. A könyvvel való munkát mi úgy tekintjük, mint *a munkásosztály kommunista nevelésének eszközét*, amelyet nem lehet megvalósítani az irodalmi örökség elsajátítása nélkül, amelyet a múlt és a jelen nagy alkotói és népei teremtettek meg az emberiség számára.

A szocialista társadalom érdekelt abban, hogy tagjai elsajátítsák a kultúrát, ezért *az olvasás az egyéniből társadalmi üggyé vált*. A szocialista építés körülményei között a munkásosztály számára kedvező szociális és anyagi körülmények teremtődtek meg, melyek lehetővé teszik, hogy a munkások élni tudjanak mindazzal, amit az irodalmi és művészeti alkotások jelentenek. Bulgária, ahol minden állampolgár átlagosan 5 könyvet vásárol évente, ilyen vonatkozásban egyik első helyet foglalja el a világon, még Kanadát, Olaszországot és az USA-t is megelőzi. A könyvkiadás gyors fejlődése mellett létrehozták a könyvtárak nagy hálózatát is. Több mint 11 ezer csitaliste, műszaki és más könyvtár áll a dolgozók rendelkezésére. Csak a szakszervezeti könyvtárak száma 63-ról 2150-re növekedett, s könyvállományuk több mint 7 millió kötet.

A könyvterjesztés és a könyvtári hálózat fejlesztése országunkban tudományos alapon áll. 1970-ben a Bolgár Kommunista Párt KB útmutatásai szerint és *Todor*

A könyv ékalkalmából Budapesten rendezett nemzetközi szakszervezeti kulturális szimpózium résztvevői

Zsivkov személyes részvételével kidolgozták és elfogadták a Bolgár Népköztársaság Minisztertanácsának határozatát az *egységes könyvtári rendszer létrehozásáról*. Jelenleg 1990-ig terjedő könyvtárfejlesztési tervet dolgoznak ki Bulgáriában.

A szakszervezeti könyvtárak önálló hálózatként fejlődnek. Abból a célból, hogy elkerüljék a párhuzamosságot más könyvtárakkal és hogy jobban megfeleljenek a munkások és alkalmazottak sajátos érdekeinek, olyan műszaki és közgazdasági irodalmat gyűjtenek, amely kapcsolódik az iparág problémáihoz, de ezen kívül rendelkeznek társadalompolitikai, tudományos, gyermek- és más irodalommal is. A dolgozóknak olyan művészi és más irodalmi alkotásokkal való ellátása, amelyek nem találhatóak a szakszervezeti könyvtárakban, a területi (városi és falusi) könyvtárakon keresztül történik.

Annak érdekében, hogy a munkásokat minél szélesebb körben bevonjuk az olvasók táborába, hogy megjavítsuk a könyvvel kapcsolatos nevelő munkát az üzemekben, a *Círill és Metód nemzeti könyvtár módszertani irányítása* alatt folyik ez a nevelő munka. Ez a könyvtár egyúttal könyvtári és bibliográfiai kérdésekkel foglalkozó tudományos kutató intézet, amely egy sereg szociológiai kutatást is végzett. A különböző vizsgálódásokból kiderült, hogy a munkások több mint 80 százaléka főleg a szakszervezeti könyvtárat veszi igénybe. Ez azzal a körülménnyel magyarázható, hogy a munkások és alkalmazottak a szakszervezeti könyvtárból minimális idővesztéssel kölcsönzhetnek könyveket. Különös figyelmet szentelnek ezekben a könyvtárakban a fiatal munkásoknak, akik az üzemi munkával egyidőben magukat továbbképezik.

A könyv a bolgár szakszervezetek kezében a *kommunista nevelésnek legerősebb fegyvere*.

A könyv használata fontos tényező a tudomány és a technika elsajátításában, a munkások és alkalmazottak erkölcsi, hazafias és internacionalista nevelésében, különösképpen a felnövekvő nemzedék körében. A munkások helyes esztétikai nevelését szolgálják a bolgár és a világirodalom klasszikusainak művei s a legjobb mai művészi irodalom.

A könyvvel kapcsolatos megszokott propaganda formákon kívül, mint a könyvismertetések, könyvankétok stb., a könyvtárak irodalmi kirándulásokat, szellemi ve-

télkedőket, és más érdekes rendezvényeket szerveznek. V. I. Lenin születésének 100. évfordulójával kapcsolatban az olvasók százezrei — munkások és alkalmazottak — vettek részt a bolgár SZOT megbízásából rendezett irodalmi vetélkedőkön, amelyek témája „Lenin és Bulgária” volt. Népünk nagy fiának, G. Dimitrov születésének 90. évfordulójára a szakszervezeti könyvtárak országszerte számos rendezvényt tartottak a nagy forradalmár tiszteletére.

A könyvtári munka és propaganda egyre inkább azokhoz az adott feltételekhez és feladatokhoz kapcsolódik, amelyeket a megyéknek, iparágaknak és üzemeknek kell megoldaniuk. A könyvtárak segítenek az irodalmi alkotóknak is, hogy kapcsolatba lépjenek olvasóikkal. Előkészítjük és a jövő évben lebonyolítjuk „A munkás az élet és az irodalom hőse” című országos tanácskozást. Ezen a konferencián az olvasótábor képviselői, írók, kritikusok, valamint szerkesztők, illusztrátorok stb. vesznek részt. Az a célunk, hogy megvizsgáljuk a bolgár szerzők olyan könyveit, amelyek tükrözik a munkásosztály hősi harcát és önfeláldozó munkáját, valamint történelmi vezető szerepét a szocializmus építésében. Továbbá ez a konferencia hozzájárul ahhoz is, hogy az irodalom alkotói még jobb műveket hozzanak létre a munkásosztály életéről és munkájáról, a fejlett szocialista társadalom építőinek hőstetteiről.

A műveltség szüntelen emelése és a munkásosztály érdekeinek és törekvéseinek kiszélesítése a szakszervezet elé újabb feladatokat állít az anyagi alapok további megszilárdítása, az eszmei nevelés és a propaganda formáinak és módszereinek további javítása terén. Az, hogy az UNESCO az 1972-es évet nemzetközi könyvévnek nyilvánította, újabb indok lett arra, hogy fokozzuk erőfeszítéseinket. Az évi országos programunk keretében a szakszervezeti és az állami szervek közös konferenciákat, vitákat, találkozókat és megbeszéléseket szerveztek, amelyekkel hozzájárultak a könyvkiadás és könyvterjesztés megjavításához, a könyvtári munka gazdagításához és a dolgozók könyvvvel való ellátásának javításához.

A bolgár és a szovjet népet hagyományos testvéri barátság és rokon nyelv köti össze, a bolgár dolgozók eredetiben és fordításban is tudnak méríteni az orosz klasszikusok és a szovjet irodalom műveinek kimeríthetetlen tárházából. Ezzel egyidőben lefordítják és kiadják a világ klasszikusainak és a mai íróknak jobbnál jobb műveit. A szakszervezeti könyvtárak és a szakszervezeti művelődési otthonok rendszeresen megemlékeznek a nagy írók évfordulóiról, és meggyőződéssel mondhatjuk, hogy a művészi szó olyan híres mesterei, mint *Shakespeare, Hugo, Goethe, Puskin, Petőfi, Mickiewicz, Hemingway* és más híres írók nagyon közel állnak a mi munkásosztályunkhoz. A munkások örömmel olvassák Botev, Vazov, Szmirnenszki, Vapcarov és más tehetséges bolgár írók és költők műveit.

Meggyőződésünk, hogy az országok és népek közötti kulturális kapcsolatok a szakszervezetek kulturális együttműködése révén is szélesednek, s ezzel együtt növekedni fog a könyv szerepe a munkások kulturális ellátásában.

Vladimir Szergienko

Imets László metszete

Húszévesek a megyei könyvtárak

A könyvtártörténet korai állomásait — kivált a korszakos jelentőségűeket — a fiatal könyvtárosok mindig tisztelettel, akik pedig részesei, harcosai voltak a hősi kornak, inkább kritikával (és önkritikával) emlegetik. Úgy érzem, mindkét álláspont érthető és indokolt. Bár a könyvtárügy fejlődésében voltak egyenetlenségek, kitérők, lelassulások és felgyorsuló szakaszok, megállapítható, hogy a magyar közművelődési könyvtárügy már az 50-es évek elején — a háború okozta bajokból, megrázkódtatásokból alig ocsúdva — *offenzívában volt*. A nagyobb betűhétség magyarázza, hogy elsősorban a falusi könyvtárügy fejlődött rohamosan, és néhány év alatt túlszárnyalta a felszabadulás előtti évtizedek színvonalát.

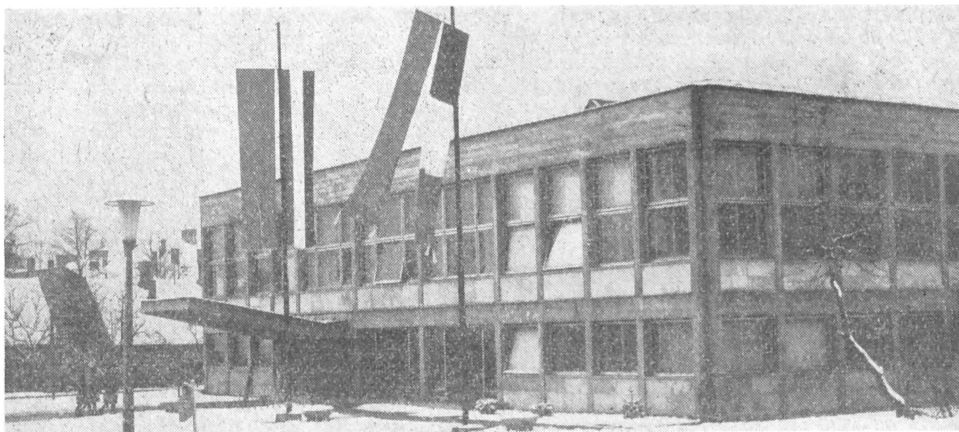
Évente 1000 új népkönyvtár! Ez és ehhez hasonló jelszavak és a velük járó tettek jellemezték a kort. A semmiből kellett a könyvtárak rendszerét megeremteni. A lendület hozta mennyiségi eredmények hovatovább szétfeszítették a meglévő szervezeti kereteket: megnehezült a körzeti könyvtárakra épített népkönyvtári hálózat áttekinthetése és irányítása. A túlzott centralizálás nyüggé kezdett válni. A kezdeti lendület megtört, a körzeti könyvtárak túlterheltekké váltak, ellenőrző, segítő munkára alig-alig futotta erejükből. A letéti rendszer nem működött. A könyveket nem cserélték; helyenként nagyobb volt az elhasználódás, mint az új könyvek beáramlása. A tanácsok nem viselték kellőképpen gondját a könyvtáraknak. Felrémlt a gazdátlanság miatti elkallódás veszélye.

A minisztertanácsi határozat

A sokasodó figyelmeztetések hatására a Népművelési Minisztérium elemzés alá vette az addig megtett utat, és Révai József 1951 szeptemberében az *országos népművelési értekezleten* valóságghú értékelésben tárta fel a könyvtárügy helyzetét, gond-

Ebben az öreg épületben nyílt meg — és azóta is itt működik — az első, a békéscsabai megyei könyvtár (MTI Fotó — Bajkor József felvétele)

Ez volt az első korszerű könyvtárpépületünk, a Kaposvári Megyei Könyvtár 1964-ben felavatott otthona (MTI Fotó — Bajkór József felvétele)

jait. A könyvtárügyet új alapokra kellett helyezni, a köz művelésére alkalmasabbá tenni. Át kellett szervezni és a *tanácsok területi szervezethez igazítani* a területi jellegű közművelődési könyvtárhálózatokat, megteremteni az egységes irányítást, rendezni a felügyelet kérdéseit. A cél eléréséhez döntő lépés volt a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának 2042/13/1952. sz. határozata a könyvtárügy fejlesztéséről és a határozat végrehajtására vonatkozó 8720—2—3/1952. Np. M. sz. utasítás.

„A Minisztertanácsi Határozat” — amint a könyvtárosok emlegették az elkövetkező években — kezdetét jelentette annak az útnak, amin a ma közművelődési könyvtárügye halad. Az egész könyvtárügyre gyakorolt lendítő hatását e helyen nem boncolgathatom, csupán legfontosabb rendelkezéseit említem meg. A *hálózati elvet* nemcsak kimondotta, hanem következetesen meg is valósította azzal, hogy — egyebek között — intézkedett a megyei és járási könyvtárak létrehozásáról is. Az adott helyzetben ennek következménye a könyvtárügy *helyes decentralizációja* lett. A szakmai gondoskodás, a módszertani irányítás és nem utolsósorban a könyvtárak könyvellátása közelebb került a helyi könyvtárakhoz, illetve a helyi igényekhez. A minisztertanácsi határozat rendelkezett a könyvanyag nyilvántartásba vételéről is, ezzel ki nyilvánította az *állománymegóvás* alapvető követelményét. Kilencedik pontjában le szögezte a *községi tanácsok* felelősségét a könyvtárak fenntartásában. (Sajnos, a felelőség mellé a községi tanácsok nem kaptak pénzt.) Lényeges intézkedésként értékelhetjük az Állami Könyvterjesztő Vállalat *könyvtárellátó* osztályának megszervezését is. A közművelődési könyvtárak statisztikai adatszolgáltató kötelezettségének elrendelése szintén fontos rendelkezés volt. Így 68 év után újból sor kerülhetett országos könyvtári adatfelvételre.

Az 1952. évi határozat elsősorban a közművelődési könyvtárak szervezeti fejlesztésének megoldását szolgálta. Kikerülhetetlen előzménye volt az Elnöki Tanács 1956. évi 5. sz. törvényerejű rendeletének.

Ezzel a minisztertanácsi határozattal és a *megyei könyvtárak megalakulásával lezárult a közművelődési könyvtárügy hőskorszaka*, és megkezdődött a megyei könyvtárhálózatok kialakulásának folyamata. Húsz év távlatából már világosan látni, hogy a megyénként szerveződő tanácsi közművelődési hálózatok központjai milyen óriási szerepet játszottak abban a munkában, amit ma általában kulturális forradalomként jellemzünk. A könyvtárhálózat összekötő láncszemeiről, a járási feladatokat ellátó könyvtárakról most nem szólok, hiszen ezek legnagyobbrészt a következő években szerveződtek meg. 1952 őszén azonban már mindegyik megyei könyvtár működött.

A megyei könyvtárak hálózatszervező és olvasómozgalmi szerepe

Anélkül, hogy a kisebb-nagyobb települések érdemeit, a helyi kezdeményezések értékét csökkenteni akarnám, leírom: a könyvtárak képét, látható és belső munkáját, „szakmai fazonját” a *megyei könyvtárak határozták meg*. Megalakulásuktól kezdve a közművelődési könyvtári fejlődés élén álltak. Bár a megyei könyvtárak létrehozása nem oldotta meg egycsapásra a vidéki állami közművelődési könyvtárügy problémáit,

megteremtette legfontosabb szervezeti feltételeit. Mindegyiknek *saját munkájával együtt* kellett megszerveznie a hálózatot; ez oly hosszú és szívós munkát igényelt, hogy egy munkakör — szervező könyvtáros — máig nevében őrzi emlékét. A megyei könyvtár feladata, munkája rendkívül szerteágazó volt. Munkatársainak egyszerre kellett tanulniuk és tanítaniuk; elsajátítani és gyakorlattá tenni az elméletet. Könyvtárakat szervezni, olvasókat toborozni, könyveket és termelészövetkezeti községeket népszerűsíteni. *Agitálni és bizonyítani*. Tíz- és százazreket meggyőzni, hogy az olvasás nem úri passzió, hanem az emberi felemelkedés eszköze. Egyszerre kellett küzdeni többféle analfabétizmus ellen, és ugyanakkor *helyi könyvtárpolitikát is kialakítani*. Az akkori könyvtárosok könyvet vittek a tömegekhez akkor, amikor elsősorban hús és kenyér kellett volna. Tudták ezt, de helyesen úgy vélték, hogy a szellemi éhség jobban torzít, tartósabban nyomorít és megaláz. *Lázás munkában verbuválódott, majd kovácsolódott össze* az a többnyire még ma sem idős gárda, amely képes volt a legváltozatosabb feladatok megoldására is. Ennek a „könyvtáros-társadalomnak”, amely ekkor számban jóval kisebb volt a mainál, legfőbb erénye — miként fogyatékkossága is — fiatalsága volt. S a fiatalsággal együttjáró rutinhiány sokkal ritkábban vitte mellékvágányra az ügyet, mint az a köztudatban él. Persze élenjártak ma már mosolyra készítő olvasószervezési és nevelési akciókban is (mint pl. a mezei könyv-ankétok, stb.), de tetteik alapmotívuma, *a dolgozó ember szolgálata* ma is tiszteletet ébreszt.

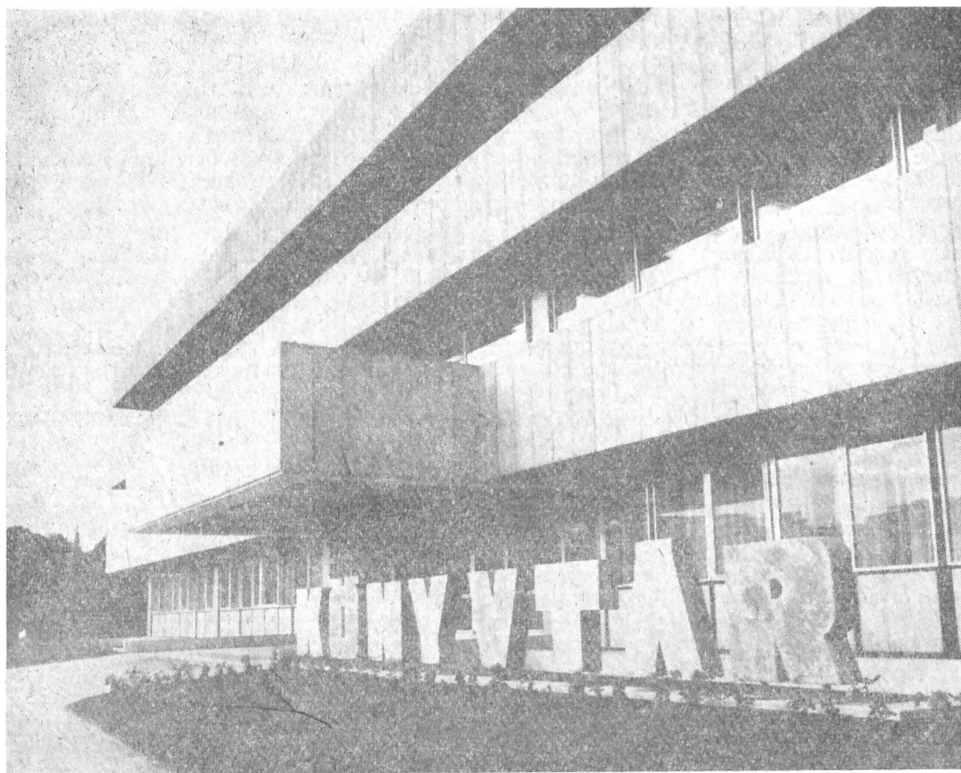
Többnyire sikeresen bizonyították, hogy a jó könyvtárak pótolhatatlanok a művelődés rendszerében, a könyvtárra fordított összegek a társadalom javára kamatoznak és azt is, hogy a könyvtárügy lehetőségei szinte kimeríthetetlenek. A megyei könyvtárhálózat viszonylag *rövid idő alatt működő szervezetté vált*. Múltán állapította meg *Sallai István* tizenöt éve éppen e lapban, hogy „... falusi könyvtáraink egy része ma még nem szilárd intézmény, hanem olyan létesítmény, amelyet sok esetben csak a szilárd hálózati rendszer övött meg a széthullástól vagy az elhalástól...” (Falusi könyvtáraink helyzete. 1957. 2. sz. 93. 1.)

A nagy próbát tehát kiállta a hálózati rendszer. A múltó évek során tovább csiszolódtott, hozzáidomult a fejlődő társadalomhoz. S valóban: gyakran kellett is bizonyítani, hogy nagy, *fontos feladatok megoldására alkalmas, rugalmas szervezet*. Mert az igények növekedtek, fejlődtek a hálózatok is, *megújultak a megyei könyvtárak*. Igaz, inkább belső megújulás volt ez. Ahogy polcaikon szaporodtak a könyvek, úgy telődtek tudással és gazdagodtak tapasztalatokkal a megyei könyvtárak munkatársai. Lassan a létszámhelyzet is javult, finomodott a munkaszervezet. A gyengék és a kicsiny hitűek közül sokan eltávoztak, más pályán kerestek nagyobb érvényesülési lehetőséget. Akik maradtak, *alkalmazottakból könyvtárosokká* váltak.

Az eltelt két évtized *a hivatástudat kialakulásának* és próbájának is ideje volt. Az „első nemzedék” tagjai közül számosan időt, energiát nem kímélve, a tettekre-készség mellé magasabb szakképzettséget szereztek. A megyei könyvtárak éppen azért tudtak adni oly sokat a hálózat többi tagjának, mert *saját gyakorlatuk színvonala* erre alkalmassá tette őket. Lassan nagykönyvtárrá váltak (az épülethez mérten túlságosan is), növekvő forgalmú tájékoztató központokká, *a megyék szellemi életének bázis-intézményeivé* és egyre több helyen műhellyé.

Soha sem dolgoztam megyei könyvtárban. Ne tűnjék szerénytelenségnek, de talán éppen ez adja megállapításaim hitelét. Először mint olvasónak, majd mint járási könyvtárosnak 15 évig alkalmam volt tapasztalatokat szerezni egy megyei könyvtárhálózat életéről, munkájáról és hálózati központi szerepéről. „Alulról” jól megfigyelhettem a lemezvillás Csepel motorkerékpáron robogó megyei „szervezőkönyvtárosok” „állományellenőrzés-központú” módszertani és szervező munkájától a *kifinomult szakmai tevékenység* ívelő szűkszerű fejlődést, amely mögött már a megyei könyvtárnak mint *intézménynek szakmai hitelképessége* áll. Mert a megyei könyvtáraknak nagy, fáradságos utat kellett megtenniük, hogy ne csak helyzetük, rangjuk, de munkájuk és *tényleges szerepük alapján is hálózati központok legyenek*. Könnyű lenne most számsorokkal, statisztikai adatokkal érzékeltetni a fejlődést, de az csak a munka mennyiségi oldalát tükröznék, azt is úgy-ahogy. Az előrehaladás ilyen vonatkozásai minden megyében kimutathatók. Igaz, a mennyiségi mutatók ritkán állnak olyan közel a minőségi jellemzőkhöz, mint éppen a könyvtárügyben.

A megyei könyvtárak, hálózatok munkájában azonban a rokon vonások mellett sok különbség is észlelhető. Ezek a különböző irányítási és munkamódszerekből erednek, de *eltérő körülményeikből* is. Van néhány megyei könyvtár, amely fenntartótól nem kap igazán lehetőséget a bizonyításra. Vajon miért fontosabb a könyvtárügy Szombathelyen, Kaposváron, Miskolcon, mint pl. Győrben? Pedig minden példa azt sugallja, hogy azokban a megyékben, ahol a megyei könyvtár helyi körülményei és

... Ez pedig a legújabb: a Miskolci Megyei Könyvtár idén felavatott, 4600 négyzetméter alapterületű épülete (MTI Fotó — Érczi K. Gyula felvétele)

ennek nyomán tevékenysége jó, ott a megye kisebb könyvtáraiban is érződik ez. Munkájukban a *példa hatása* jótékonyan jelentkezik. Az ilyen megyékben a hálózati központ irányító munkájának, *állásfoglalásainak aranyfedezete* van. S ez fordítva is igaz.

A jövő feladatai

Az évfordulóról való megemlékezés célja és értelme, hogy a megtett útból a jövőre nézve is fontos tanulságokat vonjon le. Miért különösen értékes számunkra ez az évforduló? *A társadalom művelődési igényeiben megnyilvánuló „kihívásra” 20 évvel ezelőtt sikeres „választ” adott a magyar könyvtárügy.* Érzésem szerint a közművelődési könyvtárüggyel szemben új „kihívás” érlelődik a szocialista társadalomban. Azon legyünk, hogy ismét megfeleljünk neki. De hogyan? Távlati keretprogramként a „Szakmai irányelvek a közművelődési könyvtárak távlati fejlesztéséhez” c. dokumentumnál jobbat nem tudnék kitalálni. Igaz, a gond éppen az, hogy *az egyik hálózati központ 5, a másik 15 évnyi hátrányban van az ott körvonalazott követelményekhez képest. A lemaradásba mégsem szabad belenyugodni!*

A megyei könyvtárak olvasószolgálati gyakorlatában `már *sejteni lehet a közeljövőben jelentkező igényeket.* Ezek kielégítésére csak az általános tudományos könyvtár színvonalán álló intézmény lesz képes. A feladat itt világos, bővebb magyarázatot nem kíván. Sokkal kérdésesebb viszont, hogy *miként alakuljon a hálózati központi szerep?* Mert a hálózati elvet érvényesíteni kell a jövőben is. Hibá volna azt hinni, hogy a minisztertanácsi határozattal jó irányba indult, majd az 1956-os 5. sz. törvényerejű rendelettel kiteljesedő fejlődés „tetőzött”, és a hálózatok lehetőségei kimerültek. Mindenekelőtt a szolgáltatások fejlesztése lehet feladat, pl. a könyvtárközi kölcsönzés megbízhatóbbá, gyorsabbá tétele, olcsó másolat-szolgáltatás stb. A módszertani hálózat mellé *szolgáltatási hálózatot* kell teremteni. Ennek érdekében tökéletesíteni kell a hálózat belső életét, növelni a szakmai összetartó erőt. szaporítani a hasznos központi

szolgáltatásokat (gyarapodási jegyzék, híradó stb.). Feladat továbbá új gyűjtemények, szolgáltatások megnyitása az egész hálózat számára (gazdag mikrofilmtár stb.).

Azt is le lehet szögezni, hogy a megyei könyvtárak fejlődése csak akkor lesz igazán egészséges, ha együtt jár a városi és járási könyvtárak további erősödésével, községes területeken pedig a körzeti könyvtárak hálózatának kifejlesztésével. Át kell törni a hagyományos módszertani irányítás korlátait. (Például: miért ne rendelkezhetne a hálózati központ is a jó helyi kezdeményéseket ösztönző anyagi alappal?) Persze sok felől érezzük a megyei tanácsi könyvtárhálózat korlátait. Hogy csak egyre utaljak: a *szakfelügyelet* és a hálózat kettőssége, szétválasztása anakronizmus.

A hálózatnak ma már *más körülmények között* kell az új feladatokat megoldania, mint régebben. Vajon alkalmas-e erre a jelenlegi szervezet? A helyi tanácsok megnövekedett önállósága önmagában véve nem segíti és nem is akadályozza a lakosság érdekében szükséges könyvtári fejlődést, de mindkét lehetőség nyitott. Példák bizonyítják, hogy *túl nagy a szubjektív tényezők szerepe* a könyvtárügy megítélésében. A szakmai (valójában: lakossági) érdekek érvényesülése nincs mindig biztosítva. Az átszervezésekkel összekuszálódtak, sőt néhány esetben megszakadtak azok a szálak, amelyek a hálózatot nemcsak, hogy összetartották, de ésszerűen felépített, működő szervezetté is tették. Az önmagukra hagyott kis könyvtárak ma sem életképesek. A *készülő könyvtári törvény* nyilván tartalmaz erre megoldást, de addig is biztosítani kell a hálózat akcióképességét, mert megfelelő jogkör híján veszély fenyegeti az elért eredményeket.

A jól működő hálózati rendszer a jövőben is legfőbb biztosítéka lesz a művelődés demokratizmusának és hatékonyságának, mert pl. a kis falvak lakóinak csak általuk lesz lehetősége (és nemcsak joga) a rendszeres művelődésre. A megyei könyvtárak hűszéves történetének és tevékenységének számomra legrokonzenvesebbnek tűnő vonása *a viszonyokhoz való rugalmas alkalmazkodásuk* és a körülményeiket alakító ténykedésük volt. A társadalmi és a szakmai problémák iránti érzékenység, valamint a *megújulás képessége* legyen jellemző rájuk a következő évtizedekben is!

Kertész Károly

A KRITIKA júliusi számában több eleven írás foglalkozik időszerű művelődéspolitikai kérdésekkel. Közülük három közvetlenül kapcsolódik a könyvtári munkában szinte naponta felmerülő izlésnevelési problémákhoz. A lap *Bálint Györgyre* emlékezve közli a kiváló kritikusknak a Népszavában 1942-ben megjelent *Siker és érték* című cikkét, amely a divatos bestsellerek olvasásának veszélyére figyelmeztet. A témát *Agárdi Péter* folytatja *Szocialista kultúra és szórakozás* című írásában. Ő mai jelenségeket elemezve igyekszik elvi álláspontot kialakítani a szórakoztató célzatú kultúrafogyasztás ügyében. Még közelebbről érinti a mi munkánkat *Kamarás István* cikke, amely az álirodalom könyvtári beszerzésének és forgalmazásának problémáját állítja mondanivalója középpontjába. A *Kritika* szerkesztősége a két utóbbi írást vitacikknek szánta, szívesen fogad azokhoz hozzászólásokat. Jó lenne, ha az érdekes vitában *Kamarás István* után más könyvtárosok is elmondanák témába vágó tapasztalataikat. Bővebb könyvtári vonatkozású elemzésnek lapunk is szívesen ad helyet.

A HELYI JELLEGŰ SZAKKÖNYVTÁRAK szervezési és tervezési módszereinek tökéletesítésére a Könyvtártudományi és Módszertani Központ 1971-ben a Könyvtárosegyesület műszaki könyvtáros szekciójával felméréseket végeztetett hat kisebb szakkönyvtárban. A munka eredménye egy-egy, az adott könyvtárra jellemző műveleti kataszter lett, amely a helyi szakkönyvtárakban végzett munkafolyamatok, műveletek, sőt műveletelemek körét, jellegét, gyakoriságát és egyéb jellemzőit rögzíti. A felméréseket a KMK a könyvtártípus általános szervezési összefüggéseinek elemzésével hasznosította. Tekintettel arra, hogy az anyagok szélesebb körű, gyakorlati felhasználása nem kevés haszonnal járhat, ezeket, valamint *Vajda Erik* összefoglaló jelentését a KMK tudományos és szakkönyvtárak módszertani osztálya az érdeklődő könyvtárosoknak rendelkezésre bocsátja. Mivel az elemzések végső célja a helyi jellegű szakkönyvtárak munkaszervezeti modelljének, illetve modell-változatainak megalkotása, az anyagot az e témában kutatni kívánó könyvtárosok is felhasználhatják, sőt a KMK 1973-ban, a megfelelő színvonalú tanulmányokat díjazza, és esetleges kiadásukat is vállalja.

A Veszprémi Megyei Könyvtár

Nem egy mutatója van a Veszprémi Megyei Könyvtárnak és a gondozása alatt álló hálózatnak, amely maga is méltóvá teszi a kiváló könyvtár címre. A könyvtárosi közvélemény mégis azt méltányolja a legjobban, hogy kevés könyvtár található Magyarországon, amely annyi szállal kötődne a társadalomhoz, mint a veszprémi s amely olyan *harmonikus könyvtári életet alakított ki*: ebben egyensúlyban van a könyvtár esztétikai megjelenése a szolgálattal, a belső munka rendje a hálózati tevékenységgel.

A számszerű eredményekhez a szervezési körülmények is hozzájárulhatnak. Ki tagadná, hogy pl. a nagyközséges megyékben nagyobb a lehetőség tágas, korszerű könyvtárak létrehozására, ez azonban csak lehetőség. Mindenki tudja, hogy ezek létrejötte pl. *Békes megyében* jórészt mégiscsak egy hozzáértő, lelkes könyvtáros és gárdája kitartó erőfeszítésének köszönhető. Mint ahogy *Kaposvár* esetében is szerencsés „külső” körülmény a nagy korszerű megyei könyvtár léte, de már az a tény hogy az ország összes városai között itt a legnagyobb az olvasói arány, csupán ezzel nem magyarázható. Veszprém eredményeihez is hozzájárultak bizonyos külső körülmények, teljesítményei mögött azonban nem kis mértékben fellelhető a megyei könyvtár munkája.

A megyei könyvtár olvasólétszáma két esztendő alatt 50, a látogatók száma pedig 75%-kal emelkedett. A két szám mögött nemcsak az a szerencsés körülmény rejlik, hogy a könyvtárnak korszerű, vonzó belső tere van, hanem az arányváltozás — különösen, ami a látogatók tekintetében mutatkozik — a tevékenység színvonalának emelkedését is jelzi.

A könyvtár az ország 5 leglátogatottabb könyvtára között van, de ha a látogatottságnak a lakossághoz viszonyított arányát is nézzük, ez a könyvtár az első az országban (az egy lakosra eső látogatás jelző száma 1,66, utána Békéscsaba következik 1,16-tal, majd Kaposvár 1,03-mal).

Egy-egy város könyvtári ellátását, tudjuk, nem egyedül a központi könyvtár végzi. Ahol az arányszámok magasak (Kaposvár, Baja stb.), ott az eredményekhez rendszerint a fiókkönyvtárak is hozzájárulnak. Veszprém esetében azonban a területi (tanácsi) könyvtári ellátást szinte egyedül a megyei könyvtár végzi, a lakosság 17,2%-át

A Veszprémi Megyei Könyvtár bejárati előterében levő lapozgató, amelyben előadásokat is szoktak tartani

látva el. A város tömör településű, viszonylag nem nagy, az eredmény azonban mindezt számításba véve is figyelemreméltó, mert a könyvtár ezzel a mutatójával lényegesen megelőz minden más könyvtárat. (Az 1970. évben a lakosság 17,2%-át vonta be táborába, 1971-ben ez az arány már 20,3%-ra emelkedett. Utána a Zalaegerszegi Megyei Könyvtár következik 14,5%-kal, Kiskunhalas 14,2%-kal, Kaposvár 14,1%-kal, Szolnok 13,4%-kal. A városban levő *tanácsi és szakszervezeti könyvtárakba együttesen a lakosság 42,8%-a iratkozott be.* Mégha számításba vesszük, hogy némelyik olvasó több könyvtárnak is tagja, a számarány így is rendkívül magas. (Kereken 10%-kal haladja meg az utána következő Dunaújvárost, ahol ez az arány 33,3%, Salgótarjánban 33,1%, Kaposvárot 32,5%.)

A szakszervezeti könyvtárakkal együtt mutatkozó magas olvasói arány azonban az egész megyére jellemző. Veszprém megye két közművelődési hálózata a 19 megye közül az első a lakossághoz viszonyított olvasóarányt tekintve.

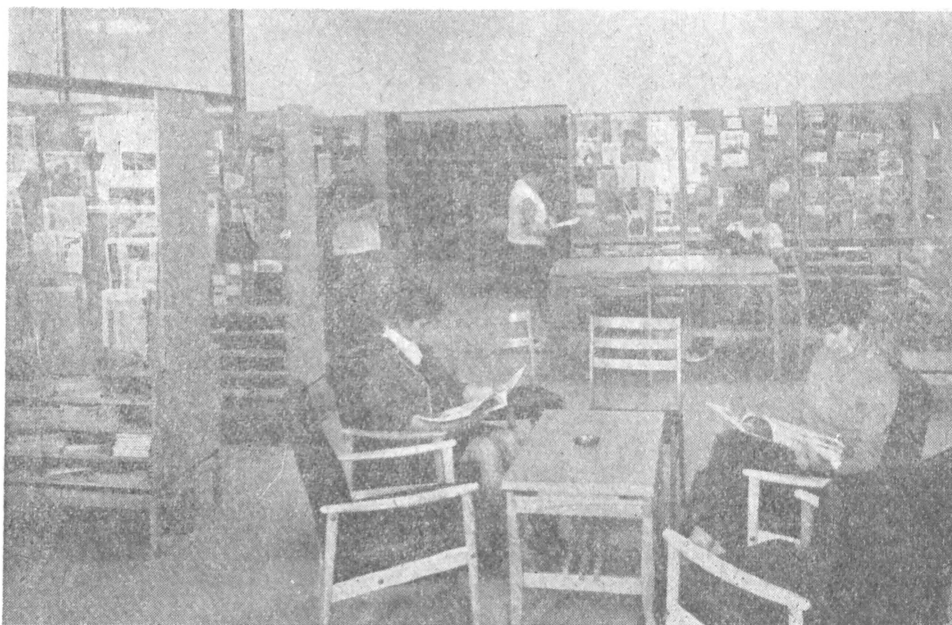
Veszprém könyvellátottsága ugyancsak a legmagasabb az országban. (Az egy lakosra jutó kötettség 4,7 kötet, utána Kaposvár és Szeged következik 4,4 kötettel.) Beszerzési kerete is a legnagyobbak között van. 1971. évben egy lakosra 9,20 Ft jut. Ezt a szintet az országban mindössze 6 könyvtár éri el.

Erdemes még egy „rekordjáról” szólni. A könyvtár *nyitvatartási ideje heti 58 óra.* 6 napon át napi 9, vasárnap 4 óra. Kevés könyvtár dicsekedhet ekkora nyitvatartási idővel, ami nyilvánvalóan összefügg a látogatottság magas fokával.

A megyei könyvtárak tekintetében ma szemtanúi vagyunk annak a fejlődési folyamathoz, amely a közművelődési könyvtár régebben átlag olvasókra alapozott, elsősorban kölcsönkönyvtári szerepköreink általános könyvtári szerepkörre való fokozatos kibővülését jelzi. Ezt az utat mindenekelőtt a tájékoztató munka színvonalának emelése jelzi. Ez az a terület, amely a Veszprémi Megyei Könyvtár munkájában kiemelkedik és érdemes a figyelemre.

A veszprémi könyvtár azok közé a legjobbak közé sorolható, amelyekben a tájékoztató munkának *a valóságos szükségletekkel való egyensúlyát* megteremtették. Erről a kérdéstről nem könnyű írni, hiszen szolid napi munkáról van szó. (Részletezése óhatatlanul is könyvtártani tankönyvhöz tenné hasonlóvá írásunkat, hiszen ezt a tevékenységet formáiban, módszereiben mindenütt azonos módon látják el.)

A munka sikerét a könyvtár társadalmi kapcsolatainak nagyfokú kiszélesedése, továbbá *a tanuló ifjúság soha nem látott mértékű bekapcsolódása* bizonyítja: A könyvtár használói között a vezetők és szakalkalmazottak (570), a felsőoktatási intézmények hallgatói (551) és a középiskolai tanulók (2316) együttesen a felnőtt olvasó-

A Veszprémi Megyei Könyvtár folyóirat-olvasója

Katalógusok a felnőtt olvasószolgálati térben

létszám több mint kétharmadát (66,7%-át) teszik ki. A közép- és főiskolás diákok nagyarányú megjelenése a nyilvános könyvtárakban világszerte tapasztalható, és igen kedvező jel. Általában a könyvtár kényelmes használatával, gazdag állományfeltárással és a tájékoztatás jó színvonalával arányos.

A könyvtár dolgozói úgy érzik, mintha róluk írta volna *Overrington* A szakrészleges általános nyilvános könyvtár c. munkájában: „Az olvasók túlnyomó része a diákok közül kerül ki, akik... dolgozataik megírásához keresnek forrásanyagokat.”

A város közvéleményében tudatosodott, hogy kérdéseivel bárki — könyvtári tagságtól függetlenül — bátran fordulhat a megyei könyvtárhoz, ahol nem adminisztrálnak különösebben, nem zaklatják felesleges kérdésekkel, nem töltetnek ki senkivel nyomtatványokat, hanem katalógusaik, tájékoztató eszközeik segítségével gyors, pontos választ próbálnak adni minden hozzájuk fordulóknak a menetrendi felvilágosítástól kezdve a műsorokra, versidézetekre, bibliográfiai adatokra vonatkozó, vagy bármilyen felbukkanó egyéb kérdésekig. Általában azokat a kérdéseket, amelyekre rögtön válaszolnak — ez a kérdések kb. 80%-át teszi — nem is jegyzik fel. A hosszabb utánjárást igénylő kérdésekre adott válaszokat — az általános gyakorlatnak megfelelően — témák szerint kartotékba teszik. Ami figyelemreméltó, a munka mérete: a tájékoztatás egy könyvtáros teljes munkaidejét leköti. Szakreferens csoportjuk nincs. A tájékoztató szolgálat a könyvtár minden felsőfokú képezésű dolgozóját figyelembe veszi, a különböző szakokra specializált könyvtárosokhoz továbbítja a tájékoztató könyvtáros a kérdéseket. A könyvtárban a tájékoztató munkát nem az olvasószolgálat részfeladatának fogják fel, szerintük a tájékoztató szolgálat maga a könyvtár, s nem csupán a felvilágosítás a cél, hanem a dokumentum kézbeadása, a hagyományos mellett egyre inkább a reprográfia eszközeivel is.

Már a bepillantás a referenzs naplójukba is képet ad a rendkívül változatos érdeklődésről, ami feléjük árad. Hozzájuk fordul a színház, ha valamely bemutatójához a földrajzi, néprajzi, társadalmi hátteret akarja felderíteni, felkeresik az üzemek, akár műjéggpályát, akár cukrászüzemet akarnak építeni, vagy ha sportesarnok tervezéséhez keresnek ötleteket. Ide jön a pártiskolai tanár anyagot gyűjteni előadásához, a kirakatrendező szakirodalmat kutat, amely a reklám-propagandáról avagy a marketing kérdéseiről szól, a műszaki fordítók itt keresnek nemcsak szótárakat, hanem a

fordítás tárgyára (pl. népi bútorok, ruházat, kerámia, papírkészítés stb.) vonatkozó kézikönyveket, monográfiákat is. A kapott kérdések rendkívül változatosak, amit e néhány, önkényesen kiragadott téma is bizonyít: a somlói borvidék története; a világnézetű nevelés és a népmese kapcsolata; a japán csoda; az egzisztencializmus és a marxizmus; az indiai változások; állat-szimbólumok, szimbolikus állatok; determinizmus és megismerése; az aradi vértanúk; a szláv és más nemzetiségek ellenforradalmi szerepe a 48-as szabadságharc idején; Csók István élete és munkássága stb.

A könyvtár társadalmi kapcsolatainak felsorolása nyilván untatná e cikk olvasóit. Elég ha jelezzük, hogy nem marad ki egyetlen szerv, intézmény, iskola sem. Az újságírók, a vállalati igazgatók, a honvédség tisztjei, a tervezők, a színészek, a művelődési házak igazgatói, a pártiskola tanárai körében a könyvtár *természetes információs központtá vált*, s a kapcsolat nemcsak a megyeszékhelyen épült ki, hanem hálózata útján kisugárzik a megye egész területére. A hálózat nagyobb könyvtárai nemcsak a módszertani irányítás szempontjából „alközpontok”, hanem a tájékoztató szolgálat közvetítő állomásai is.

A könyvtár módszertani tevékenységéről nem kívánunk részletesen szólni. A hálózat számszerű eredményei mutatják, hogy a könyvtár e téren szintén eredményesen dolgozik. A módszertani munkatársaknak arra is van alkalmuk és idejük, hogy elmélyült elemző, *tudományos igényű munkát* végezzenek. Elég egy pillantás az 1971-ben megjelent évkönyvre, amelynek tanulmányai (Veszprém megye közművelődési könyvtárainak távlati fejlesztési terve, Kertész Károly: Tapolca város könyvtárügyének fejlesztési terve 1970—1990, stb.) példázzák, hogy ott lehet igazán jó eredményt elérni, ahol a könyvtár *gyakorlati módszertani tevékenysége az elméleti igényességgel párosul*.

A könyvtár társadalmi kapcsolatait színvonalas rendezvényeivel is építi. Előadóterem híján klubvezetésben rendezi előadásait, s szinte be sem tudja fogadni a közönséget. Rendezvényei közül országosan is kiemelkednek az ún. „felolvasó színpad” bemutatói. Ezen a vitatott, esetleg színházban elő sem adott drámák bemutatását igen nagy érdeklődés kíséri, nagy a visszhangja, s nem egy ízben már a felolvasó színpad volt elindítója a színházi bemutotónak. E helyiség szűk volta a könyvtár legnagyobb baja.

A Veszprémi Megyei Könyvtár rendezvényei is igazolják azt a tényt, hogy a kulturális élet területén csak akkor lehet színvonalas rendezvénnyel a közönségsikerre számítani, ha a rendezvényt *olyan intézmény fémjelzi, amely önmaga is megbecsült tényezője az irodalmi, a kulturális életnek*.

Számos rendezvény egyebüttl részvétlenségbe fulladt volna, de itt a könyvtár közönsége, illetve az olvasók nagy tömegei révén mégis zsúfolt házat eredményezett, bizonyítván, hogy a közönségsiker nem jár okvetlenül az igénytelenséggel.

Lezárni csak egy szerény mondattal tudom: a Veszprémi Megyei Könyvtár hivatkodástól mentes, szerény munkája minden magyar közművelődési könyvtár számára jóleső példakép.

Sallai István

ÚJ ELMÉLETI FOLYÓIRATTAL GAZDAGODOTT a magyar szakszervezeti sajtó a Szakszervezetek Országos Tanácsának kiadásában megjelenő Szakszervezeti Szemlével (alcíme: *A magyar szakszervezeti mozgalom elméleti-társadalompolitikai közleményei*), amelynek első két számában felismerhető a törekvés, hogy a lap a szakszervezeti mozgalom átfogó kérdéseivel kíván foglalkozni (Időszerű feladatok a munkaverseny mozgalomban, A szocialista brigádok és a nevelőmunka stb.); másrészt állandó rovataiban informáló cikkeket óhajtt közölni a szakszervezeti élet különböző területeiről. Ilyen rovatok: A szakszervezetek elméleti kutatóintézetének munkájából, a Nemzetközi szakszervezeti élet stb. A lapot érdemes a szakszervezeti könyvtárosoknak is figyelemmel kísérniük, mert például már az 1. szám is több, a könyvtárakat érdeklő kérdéssel foglalkozik. Ilyen A szakszervezetek nevelő szerepe és feladatai a munkásifjúság körében című cikk, egy másik írás pedig a szakszervezeti művelődési otthonok anyagi ellátottságát vizsgáló felmérés tanulságait összegezi. (Sy)

A SZEGEDI KÖNYV a nemzetközi könyvévben címmel a Városi Somogyi Könyvtár immár negyedszer rendezett kiállítást ritkaságaiból. A tetszetősen illusztrált meghívó lexikális tömörséggel tekinti át a szegedi könyvnyomtatás, hírlapkiadás és irodalmi élet elmúlt két századát.

A Vas megyei tanácsi könyvtárhálózat fejlesztési terve

Vázlatos beszámolóunk nélkülözi a könyvtárak jelenlegi helyzetének elemzését, mert az főbb vonásaiban megegyezik a hasonló jellegű, kisközséges megyék tanácsi könyvtárhálózatának helyzetével. Eltekintve a megyei könyvtár új otthonától, Vas megyében sem épültek könyvtárak, itt is nagyon rosszak a „B” típusú könyvtárak működési körülményei, továbbá mindössze öt főfoglalkozású könyvtáros dolgozik a községekben — és sorolhatnánk tovább a bajokat. Csak a tanácsi hálózat továbbfejlesztési terveiről szólhatunk, mert még nem ismerjük a közös ellátásban elsősorban érintett szakszervezeti és iskolai könyvtári hálózat terveit. (Az egyeztetésre később kerül sor.) Nem térünk ki a terv minden részletére sem: nem említjük például a városok ellátását kiegészítő fiókokat, bár fontos a szerepük, valamint a könyvtári ellátást kiegészítő „D” típusú szolgálat tervezett változatait. Inkább — a teljesség igénye nélkül — a hálózat felépítését érintő, ezért az egész fejlesztési programot meghatározó szempontokat és a fejlesztési terv főbb vonásait ismertetjük.

A tervezés forrásai és elvei

Más kisközséges megyékhez hasonlóan, a több változatban készült körzetesítési tervek tekinthetők a Vas megyei könyvtárfejlesztési program korai előzményeinek, de ide sorolhatjuk az 1969-ben rögzített megyei könyvtárpolitikai irányelveket is. Itt kristályosodott ki az az alapelv, hogy a *hálózat könyvtárpolitikáját város- és nagytelepülés központúvá kell tenni.*

Fejlesztési tervünk elsősorban Tóth Gyula: *Település-struktúra és könyvtárhálózat* c. tanulmányára támaszkodik, amely a Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár évkönyvében jelent meg 1970-ben. Ez a dolgozat már az országos követelményrendszer ismeretében, a *III. országos könyvtárügyi konferencia* előkészítő tanulmányainak áttekintése alapján készült. Egy gondolatát idézzük: „Nem vitatható, hogy az általánosan megfigyelhető gazdaságpolitikai és társadalompolitikai rangsorolással

A Gencsapáti Községi Könyvtár

ellentétes, azt figyelembe nem vevő könyvtárpolitika eleve kudarcra van ítélve. Ha a társadalom- és településpolitikában helye van (márpedig nagyon is van!) a felülről jövő, legalábbis megyei szintről történő tudatos befolyásolásnak, akkor nyilvánvalóan még inkább erre van szükség a könyvtárpolitikában.”

A másik dokumentum, melyre támaszkodunk, a megyei *településfejlesztési terv*. Ez a gazdasági-társadalmi változásoknak a megyére érvényes összefoglalása, ezért társadalmi oldalról a tervezést úgy érinti, mint ahogy az idézett források szakmai vonatkozásban befolyásolják a fejlesztést. A megyei tanács 1968-ban — országosan elsőként — kezdeményezte a fejlesztési terv kidolgozását. A Városépítési Tudományos és Tervező Intézet egyeztetésre szánt részletes tanulmánya és tervjavaslata 1970-ben készült el, s e dokumentumokat röviddel megjelenésük után a megyei könyvtár is beszerezte. A komplex fejlesztési program az akkor kidolgozás alatt álló országos településfejlesztési koncepcióhoz igazodik, s előrejelzéseit 1985-ig és 2000-ig külön rögzíti. Kedvező volt számunkra, hogy amikor tervünk kidolgozását (1971 tavaszán) megkezdtük, a VÁTI javaslatát a megyei tanács — alapvetően — már elfogadta.

Milyen egységekből áll a hálózat?

Vas megye sűrűn települt terület. A városok területét nem számítva, 7,1 település jut 100 km²-re, de a népsűrűség igen alacsony, négyzetkilométerenként mindössze 84 fő. Ezekben az adatokban az is benne van, hogy a települések 76%-a 1000 lakoson aluli lélekszámú, s kis távolságok választják el egymástól a községeket. A megye kisközséges jellege az erősödő tömörülési folyamat ellenére sem tűnik el, a 3340 km² területen továbbra is megmarad 205 település. (1970-ben a települések száma 225 volt, 1985-ig 20 falu beolvad a többibe.) Az előrejelzések szerint azonban 1985-ben már 32 nagyobb településen él a megye lakosságának 65%-a, s a fennmaradó 35%-nyi népesség 173 településen oszlik el.

E településviszonyok következtében olyan könyvtári ellátási rendszer látszik célszerűnek, amelyben a hálózat gerincét a települések számához mérten kevés, de igényesen fejlesztett könyvtár alkotja.

A településfejlesztési terv három középfokú vonzáskörzettel, egyúttal három középfokú központtal számol. Ezek: *Körmend, Sárvár*, valamint *Szombathely*. Az utóbbi felsőfokú központ is. A könyvtári ellátásban 7 középfokú ellátási körzetet tervezünk, az említett három központon kívül *Kőszeg, Celldömölk, Szentgotthárd* és *Vasvár* központokkal. (Ezek a települések szerepkörük szerint *részleges középfokú központok*, 1985-ig valamennyi városi rangot kap.) A 6 „B” típusú könyvtár közül ez utóbbi négyenl a középfokú ellátás hatóköré az alapfokú vonzás szerint hozzájuk kapcsolt településekre terjed ki, de a könyvtárközi együttműködésben *Kőszeg, Celldömölk, Szentgotthárd* és *Vasvár* is közvetlen partnere a megyei könyvtárnak. A középfokú fejlesztésre kijelölt könyvtárak az ellátásban azonos funkciókat vállalnak, „egyenrangúak”, csak területük, hatókörük nagysága eltérő. Ilyen vonatkozásban tér el egymástól esetenként a típus szerinti működéshez szükséges fejlesztési igény is.

A megyei tanács 19 községet *alsófokú központtá* minősített — ebből négy kiemelt alsófokú központ —, s még további 3 község kapja meg ezt a rangot. Az érintett 22 község közül 14-ben tervezzük az alapfokú, „C”-típusú könyvtári ellátás kifejlesztését. Csak „D”-típusú szolgálat lesz Kisunyom (532 lakos), Kemenesmagas (1400), Pankasz (700), Simaság (938), Nádasd (1522) községekben, bár ezek alsófokú központok, és abban a további három alsófokú központban, melyeket hat másik község közül jelöl ki a megyei tanács. „C”-típusú könyvtárat tervezünk viszont Torony (1756 lakos), Gencsapáti (1995) és Táplánszentkereszt (2231) községekben, bár ezek Szombathely közelsége miatt esetleg nem lesznek alsófokú központok. Ezt a besorolást a népességszámon kívül a megyeszékhelyen folyó könyvtárosképzés is indokolja, mivel a három könyvtárra gyakorlatihelyként számítunk.

„C”-típusú könyvtár tehát összesen 17 községben lesz (Csákánydoroszló, Óriszentpéter, Csörötnek, Hegyfalu, Répcelak, Ostffyasszonyfa, Jánosháza, Ikervár, Hosszúpérezsteg, Csepreg, Bük, Ják, Gencsapáti, Rum, Táplánszentkereszt, Torony és Vép). A városok központi intézményeit is figyelembe véve, *24 központi szerepű könyvtár* működését tervezzük.

A kisközséges területek mindenféle ellátásában súlyos gondot okoz a gazdaságosság és a demokratizmus szempontjainak együttes érvényesítése. Az optimális állapotot próbáltuk megközelíteni, de abból az alapállásból kiindulva, hogy a lenini ellátási elvet csakis a könyvtári rendszer egésze teheti valósággá.

A Vasvári Körzeti Könyvtár

A tervezett ellátási rendszer előnyei

A 204 községi szolgálati hely közül 15-öt közvetlenül a megyei könyvtárhoz, 94 szolgálati pontot a „B”-típusú könyvtárakhoz kapcsolunk. Megfelelő ellátásuk feltételei a hálózat vezető intézményeiben jórészt megvannak. Ezek a könyvtárak a szerepkörük betöltéséhez amúgy is szükséges nagyfokú fejlesztéssel könnyen vállalhatják a szolgálati pontok többségének közvetlen gondozását.

A hálózat felépítésének vázlatos leírásából is következik, hogy a falvakat átfordító 24 ellátókörzet egyrésze az általában megszokott 4–6 település helyett 12–20-at is átfog. A körzetek népessége itt — a központ nélkül — általában eléri, vagy meghaladja a 10 000 főt. Sőt, a Körmenدهz kapcsolt 22 — a beolvadások után 19 — településen 13 000-en élnek, de számuk csökken, s ez a tendencia a központ vonzásának erősödésével várhatóan gyorsul. A kilenc „népes” körzetből hétnek a központja városi könyvtár lesz, a két községi központban (Óriszentpéter és Hegyfalu) pedig elsődleges szerepet — és ehhez mért fejlesztést — szánunk a körzeti feladatok ellátására. Óriszentpéter — nagyközségi ranggal — még csak 1300 lakosú, de a tájegység központjaként minden vonatkozásban a terület ellátásának szervezése lesz fő feladata.

Az 1100 lakosú Hegyfalu két alsófokú településkörzet könyvtári ellátását végzi majd, akárcsak Óriszentpéter.

A több településre kiterjedő ellátásban a megyei könyvtárhálózatnak már vannak tapasztalatai, s azok megerősítették a lényegében településszerkezeti adottságokra épülő és a gazdaságosságra is figyelő döntést. Kényszerű megoldásként a könyvtárak tanácsi kezelésbe adása után itt is fenntartottuk a *kistelepülések letéti ellátását*, és ez a rendszer mintegy 120 egységnél ma is működik. A járási könyvtárak olyan mértékben hagynak fel a letéti ellátással, amilyen ütemben azt azonos színvonalon tudja vállalni az illetékes központi község könyvtára. (A letétekkel, illetve cserékkel a „D”-típusra előírt minimális szolgáltatást nyújtjuk.)

Vas megyében mindössze öt körzeti könyvtár működik, de közülük néhány elég régóta, tehát a körzeti ellátásról is szerezhettünk közvetlen tapasztalatokat. (Jánosházán 1966 óta működik körzeti könyvtár.) Gyakorlatunk alapján úgy látjuk, hogy a községek ellátására szolgáló könyvvállomány mozgatását csak kevéssé szabad meg-

A Toronyi Körzeti Könyvtár (Jánosi Ferenc felvételei)

kötni a leltári hovatartozással, mert emiatt még a viszonylag nagyobb településeken is elfekvővé válik az állomány egy része. Az olvasói igények köre bővül a falvakban is, s ezeket az igényeket a *mozgatható állomány* könnyebben követi. Ezért a több egységből álló könyvtári körzetekben változatosabb az ellátás. Nagyobb községeink földrajzi helyzete miatt ennek ellenére gyakori lesz, hogy a „C” típusú könyvtárhoz mindössze 2—3 fiók kapcsolódik, sőt, például Bük könyvtárára nem is hárul effajta szerep. Ahol viszont lehetséges, ilyen megfontolásból is törekedtünk a nagyobb körzetek kialakítására. Ehhez az alsófokú településkörzeteket vettük alapul, illetve a nagy körzetekben két alsófokú településkörzetet, nem keresztezve sehol a távlatban kialakuló közigazgatási határokat. Szerencsésnek mondható, hogy a működő könyvtári körzeteknél sem kényszerültünk „határkorrekciókra.”

A típusokkal funkciókat jelölünk, ezért a típuson belüli differenciálás csak olyan mértékben érvényesülhet a fejlesztésben, amennyire a megfelelő szerepkör csorbitatlan betöltése megengedi. Már említettük a középfokú központok egyenlő elbírálását a fejlesztésnél, ez az elv érvényes a többi típusra is. Másrésztől viszont a típusra jellemző minimumot meghaladó fejlesztés nem jár majd a magasabb típusnak megfelelő funkciók vállalásával. Például a „D” típusú ellátóhelyek közül néhány olyan településen működik, ahol indokolt a hosszabb nyitvatartási idő, s ezért részfoglalkozású könyvtárost kell alkalmazni. E könyvtárak mégis csak az ellátóhely szerepét vállalhatják, mert könyvállományuk, valamint a szakképesítéssel nem rendelkező könyvtárosok munkája nem teszi lehetővé számukra az alapfokú könyvtár szerepének betöltését. A *főfoglalkozású könyvtáros alkalmazásához az eddig szervezett körzeti könyvtárakban is ragaszkodtunk*: Azokat a községi intézményeket, ahol ez a feltétel hiányzott, nem soroltuk a körzeti könyvtárak közé akkor sem, ha végzik is a tagközségek könyvellátását.

Az első visszhangok

A hálózat fejlesztési tervét az alközpontokkal közösen dolgoztuk ki 1971 végére. Célunk az eddigi ösztönös fejlődés tervszerűvé tétele, az illetékes tanácsok döntéseinek segítése volt. A tervet előbb javaslatként a megyei művelődési bizottság elé vittük, bírálat és megerősítés végett. A bizottság javaslatunkat elfogadta, s azt a hálózat távlati fejlesztési irányelveként ajánlotta megvalósításra a tanácsoknak. Ezt követően

felkerestük, illetve felkeressük a tanácsokat, hogy javaslatunkra megtehessek észrevételeiket.

Az első visszhangot biztatónak tartjuk. *Ajánlásainkat a tanácsok elfogadják, munkájukhoz nyújtott segítségnek tekintik. Hozzá kell tennünk: nem hisszük, hogy az egyetértés önmagában a kívánt ütemű megvalósítást eredményezi, különösen nem ebben a tervidőszakban. De azt is tudjuk, hogy a megye által elosztható fejlesztési alapok zöme a továbbiakban a könyvtári szempontból is legfontosabb településekre koncentrálódik.* Bízunk abban, hogy ha most nem is, de a későbbiekben támaszkodhatunk a fejlődés befolyásolásához nélkülözhetetlen megyei alapra.

A fejlesztési program egyúttal a hálózati szakmai munkájának főbb vonásait és sorrendjét is meghatározza, ha nem is betű szerint. Ilyen értelemben megvalósítása nem kizárólag anyagi eszközökön múlik.

Puskás Sándorné

Az olvasómozgalom és a budapesti gyermekkönyvtárak

A Könyvtáros 1972. áprilisában közölte *Bozóky Éva* beszélgetését *Fábián Zoltánnal*, az Olvasó népert mozgalom szervező titkárával arról, hogy mit tett a mozgalom a gyermekek olvasóvá neveléséért. Úgy érezzük, szólni kell arról is, *mit tesznek a gyermekkönyvtárak*, hogy az Olvasó népert mozgalom célkitűzései megvalósulhassanak. Az irodalmi igény növeléséről azonban nem lehet beszélni anélkül, hogy ne szólnánk az erre hivatott intézmények, a könyvtárak felkészültségéről, teljesítő képességéről. Az Olvasó népert mozgalom célkitűzéseiben három kiemelt feladatkör szerepel: a könyvtárügy fejlesztése, a gyermekek és az ifjúság olvasóvá nevelése, valamint a kiadói és könyvpropaganda. E három szempont szerint vizsgáljuk meg a továbbiakban a budapesti gyermekkönyvtárak felkészültségét.

A budapesti gyermekkönyvtárak helyzete

Az első fontos kérdés, *van-e elegendő gyermekkönyvtár a fővárosban.* Az országos irányelvek szerint minden 20 000 lakosra kell jutnia egy gyermekkönyvtárnak. Budapestnek tehát 100 gyermekkönyvtárral kellene rendelkeznie a jelenlegi 18 gyermekkönyvtár, 19 gyermekrészleg, 4 gyermekfiók, 5 vegyesen kölcsönző könyvtár és 28 vegyesen kölcsönző fiókkönyvtár helyett. A 6—14 éves iskoláskorú gyermekeknek 35,4%-a olvas a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár hálózatában. Több kerületben kevés a gyermekkönyvtár, mint azt táblázatunk is mutatja.

Kerület	Könyvtár			
	Gyermekkönyvtár	Gyermekrészleg	Fiókkönyvtár, felnőttekkel együtt	Az irányelvek szerinti szükséglet
II.	—	1	2	5
III.	1	1	1	4
VI.	1	—	—	4
VII.	—	1	—	6
XIII.	3	1	—	8
XX.	—	—	—	—

Az adatok jól szemléltetik, hogy a *könyvtártelepítés egyenetlen*, elmarad az igényektől és az irányelvek kívánalmaitól. A könyvtárak létesítésében ezután is csak lassú fejlődés várható. A meglévő könyvtárak befogadóképessége és berendezése is sok helyen akadályozza a korszerű olvasószolgálat kifejlődését. Azokban a kerületekben, ahol a lakosság számához viszonyítva kevés a könyvtár s kis befogadóképességgel rendelkezik, nehéz az olvasókkal való egyéni foglalkozás és az olvasólétszám növelése. Például a VII. kerületi 2. sz. könyvtár gyermekrészlegében az alapterület 54,6 m²,

Rendhagyó irodalomóra az egyik kőbányai iskolában Tatay Sándor közreműködésével

az olvasók száma 1477 (1968-ban 1631 volt). Minden bizonnyal több lenne, ha a könyvtár nagyobb helyiséggel rendelkezne. A XIV. kerületi 18. sz. könyvtár gyermekrészele 23 m²-es alapterülete miatt nem növelheti olvasóinak létszámát 1000-ig sem (1968-ban 991, 1971-ben 930), mert a könyveket sem tudja elhelyezni. A könyvtárak felszerelése 1968-hoz képest gyarapodott. Rádió és magnetofon négy, lemezjátszó tizennégy, diavetítő tizenhét helyen van, de csak egy könyvtár rendelkezik keskenyfilmvetítővel és epidiaszkóppal.

A gyermekolvasók száma 1968-ban 51 548, 1971-ben 45 437 volt. Az általános iskolai tanulók száma ez idő alatt 171 862-ről 131 218-ra csökkent, *az olvasók számának növekedése és csökkenése tehát összefüggésben van az iskolai tanulók számának alakulásával.* Kedvező eredmény viszont, hogy az iskolai tanulók közül 3,9%-kal többen olvasnak a könyvtárban, mint az előző évben. Természetesen figyelembe kell venni azt is, hogy a gyermekek nemcsak a kerületi gyermekkönyvtárakban olvasnak. Könyvhöz jutnak az iskolai könyvtárakban, a szakszervezeti könyvtárakban, de vásárolnak és egymás között is cserélnek könyveket, sőt a szülők könyvtára szintén rendelkezésükre áll.

A Főváros Szabó Ervin Könyvtár hálózatában a gyermekkönyv-állomány az 1968-ban rendelkezésre álló 406 787 kötetről 1971-ig 448 536 kötetre növekedett. Az új könyvek vásárlására fordított összeg is emelkedett: 1968-ban 979 598 Ft-ot, 1971-ben 153 362 Ft-tal többet, 1 129 334 Ft-ot költhettek a könyvtárak új könyvek vásárlására. A kölcsönzött kötetek száma 1971-ben 1 115 528 kötet volt, az egy olvasóra jutó kölcsönzött kötetek száma 24,6. A könyveken kívül folyóiratok is állnak a gyermekek rendelkezésére. Évenként figyelemmel kísérjük a folyóiratokat, az újakat is, és ha a gyermekek számára is használhatók, javasoljuk beszerzésüket a könyvtáraknak. 1971-ben három új folyóirattal bővült a folyóiratok választéka. 1968-ban csak 15–20 féle folyóiratot találhattunk a könyvtárakban, 1971-ben már 25–30 féle állt a gyermekolvasók rendelkezésére. Több lapot két példányban rendelnek, s másodpéldányukat bekötve a kézikönyvtárban tartják.

A gyermekkönyvtárak gyűjtőköre nem szorítkozik a könyvekre és folyóiratokra, hanem audiovizuális eszközöket (hanglemezek, magnetofonszalagok, dia- és mozgófilmek, képreprodukciók stb.) is gyűjtenek. Egy-egy könyvtár bizonyos különgyűjtemények kialakítására törekszik. Például a Krisztina körüti gyermekkönyvtár az írók által dedikált könyveket gyűjt. Más könyvtárak olvasóik rajzait gyűjtik (például az „Ötven év és mai életünk gyermekszemmel” című pályázat munkáit).

Helybenolvasás, búvárkodásra szoktatás

A tájékoztatás alapja a helybeni használatra szolgáló kézikönyvtár. 1971-ben a gyermekkönyvtárak és gyermekrészlegek kézikönyvtári állománya 29 622 kötet volt. Tíz könyvtár 1000, tizenhat könyvtár 500 kötet feletti kézikönyvtári állománnyal rendelkezett. A kézikönyvek használatára nagy gondot fordítanak ott is, ahol az olvasóterem hiánya nagymértékben akadályozza a helybenolvasást. 1971-ben a helybenolvasók száma 134 631 volt. A gyermekek körében rendszeressé vált a kézikönyvtár használata, iskolai feladataik végzéséhez is a kézikönyvtárakban keresnek anyagot. **A könyvtárosok tudatosan törekednek arra, hogy kifejlesszék olvasóikban az önálló ismeretszerzés képességét, hiszen az olvasó önállósága az olvasási kultúra egyik főmérője.**

Az iskolák és a gyermekkönyvtárak kapcsolatának erősödése

Az iskolai oktatás támogatása, a tananyagból szerzett ismeretek kiegészítése rendkívül fontos feladatuk a könyvtáraknak. *Az iskolák és a könyvtárak együttműködésében az utóbbi időben kedvező változás tapasztalható.* Az V. nevelésügyi kongresszus, a III. országos könyvtárügyi konferencia s az „Írányelvek a 18 éven aluli ifjúság könyvtári ellátásának javítására” című dokumentum részletes útmutatást nyújt az iskolai és a közművelődési könyvtárak fejlesztésére. A könyvtárak fejlesztésén kívül kívánatos az is, hogy *a könyv jobban épüljön bele az iskolai oktató-nevelő munkába.* Több kerületben a könyvtárügyi bizottság — a Fővárosi Tanács népművelési és oktatási főosztályának utasítására — foglalkozott az iskolai és a közművelődési könyvtárak együttműködésének lehetőségeivel. A fővárosi Szakfelügyeleti és Továbbképzési Intézet szervezésében a VI., VII. és a XXI. kerületben közös megbeszélést tartottak az iskolai és a kerületi gyermekkönyvtárosok. A tanárok munkaközösségi tanácskozásait rendszeresen a gyermekkönyvtár helyiségében rendezik. A 2. és a 12. sz. gyermekkönyvtárban, a sashalmi és a budafoki gyermekrészlegben írók és a Móra Kiadó munkatársa tartottak előadást a pedagógusok részére a gyermekirodalom különböző kérdéseiről, és a kiadó ismertette a megjelent s az iskolai tananyaghoz kapcsolódó gyermekkönyveket is. A gyermekkönyvtárosok többsége részt vesz a kerületi kulturális szakbizottság munkájában. Rendszeressé vált, hogy a környezetismereti óra keretében II—III. osztályosok látogatják meg a könyvtárakat. 1971-ben 490 osztály látogatását fogadták a könyvtárosok. A napközis osztályok könyvtárlátogatásait könyvkölcsönzésre is felhasználják. Rendszeressé vált a szakkörök, úttörőörsök összejövetele a könyvtárakban. Itt készülnek fel a szaktárgyi versenyekre, az úttörőfeladatok teljesítésére. *Az iskolák és a könyvtárak együttműködéséről szerzett tapasztalatait több könyvtáros tanulmányban tette közzé.*

A gyermekkönyvtárosok különös figyelemmel foglalkoznak a fizikai dolgozók gyermekeivel. A pedagógusokkal közösen segítik elő továbbtanulásukat, irányítják olvasásukat.

A gyermekkönyvtárak és az úttörőszövetség kapcsolata

A Magyar Úttörőszövetség budapesti elnöksége és a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár között évek óta kialakultak az együttműködés változatos formái: kölcsönös tájékoztatás, közös akciók szervezése, kiadványok készítése stb. Az irodalombarát szakpróba készítőinek segítségét könyvtári feladatnak tekintjük. A Szabó Ervin Könyvtár az úttörőmozgalom kiemelkedő akcióihoz többféle kiadványt (ajánlóbibliográfiákat, vetélkedőkre szóló forgatókönyveket stb.) készített. A könyvtárakban rendszeresen tartanak őrsi foglalkozásokat, és a nyári táborban könyvtári programokat szerveznek.

A kiadói propaganda és a gyermekkönyvtárak

A gyermekkönyvtáraknak elsősorban a Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadóval van kapcsolatuk, de tájékozódnak valamennyi kiadó terveiről is. A Móra kiadóval szoros szakmai kapcsolatban áll a hálózat. Kitűnően sikerült rendezvény volt a könyvtár, a kiadó, a Fővárosi Művelődési Ház és az Úttörőszövetség közösen szervezett „Ezt olvastam” című jelmezes műsora, amelyre a gyermekek kedvenc könyveik hőisének jelmezét készítették el és a legjobban sikerült jelmezzel díjat nyertek.

A kiadó egyik propagandaeszköze az olvasás megszerettetésére az „Ezt olvastam” című olvasónapló pályázat. A könyvtárosok szorgalmazták, hogy a gyermekek minél több kitöltött naplót küldjenek be a kiadóhoz. A kitöltött naplókat a hálózati központ értékelte, és a tapasztalatokról az idei könyvhét keretében a Móra kiadóval közösen tájékoztatta a hálózat gyermekkönyvtárosaait.

A 14. sz., Királyi Pál utcai gyermekkönyvtár megnyitójának közönsége

A kiadó segíti az író-olvasó találkozók szervezését is. A könyvtárak kutatják az író-olvasó találkozók hatékonyabb formáit: a tapasztalatok szerint az a legjobb, ha az író csak egy művét vitatja meg az olvasókkal. Az íróval való találkozást dramatizált részletek bemutatása színesíti.

A gyermekkönyvtári propaganda

A szemléltető és a szóbeli propaganda szinte valamennyi eszközt felhasználják, alkalmazzák a gyermekkönyvtárak. A csoportos foglalkozásokhoz kiállításokat is készítenek. A könyvtári rendezvényeken részt vevő gyermekek száma évről évre növekszik. (1968-ban 21 840-en, 1971-ben 33 120-an vettek részt rendezvényeken.) A könyvtárak a kerületi művelődési intézményekkel együtt is végeznek könyvtár- és olvasási propagandát. A XIV. kerületben „Zugló jelene és jövője” címmel hirdettek pályázatot. A kiállítások közül a 44. sz. gyermekkönyvtár Gutenberg emlékkiállítása emelkedik ki, amelyet a VIII. kerületi úttörőházban rendeztek.

A kőbányai gyermekkönyvtár a kerületi kulturális intézményekkel, a kiadóval és az iskolákkal együtt évenként megrendezi a *gyermekkönyvek hetét*. A programok szervezésébe a pedagógusok is bekapcsolódnak. A kiadó munkatársai a gyermekirodalom időszerű kérdéseit vitatják meg a pedagógusokkal és a szülőkkel. 1970-ben a Sírály-sorozat megvitatására került sor. A gyermekek részére a Bölcs bagoly sorozat könyveiből rendeztek vetélkedőt, négy iskolában pedig *Tatay Sándor* íróval „rendhagyó irodalomórát” tartottak. Bemutatták a *Kincskereső* című szépirodalmi folyóiratot is.

Könyvismertetések, könyvviták

A gyermekkönyvtárosnak ismernie kell a könyvet, amelyet a gyermek kezébe ad. E munkájához sok segítséget kaphatna a megjelenő könyvekről írt kritikai méltatásokból. Sajnos, rendkívül kevés a gyermek- és ifjúsági könyvekről megjelenő kritikai ismertetés, ezért a gyermekkönyvtárosok itt is kezdeményezőkként lépnek fel a könyvtári munkában már hagyományos könyvismertetések felújításával. 1970-től öt csoportban rendszeresen összejönnek több kerület gyermekkönyvtárosai a legújabb könyvek, folyóiratcikkek és szakirodalom megvitatására. A könyvismertetésnek ez a formája 1971-ben oly módon fejlődött tovább, hogy azokra meghívják az újonnan megjelenő és problematikusnak ítélt könyvek szerzőjét, a kiadó munkatársát vagy a

mű fordítóját. Így alkalom van több vélemény alapján állást foglalni egy-egy könyv értékéről. A könyvtárosok megismerkedhetnek a szerző szándékával, a mű céljával és azt összevethetik az olvasók véleményével, ellenőrizhetik, hogy az olvasók az író gondolatából mit értettek meg. Első alkalommal Csepelen, majd ezt követően Budán volt ilyen könyvismertetés.

1972 a könyv és az olvasás éve is. Az ünnepi alkalom új lendületet adhat a fővárosi gyermekkönyvtárosok erőfeszítéseinek, új indításokkal gazdagíthatja munkájukat. Az olvasómozgalom hatása érződik a *könyvtárak társadalmi presztizsének növekedésében* is. *A könyvtárak tevékenységére figyelj már a sajtó, a rádió és a televízió is.* Mind több írás foglalkozik a könyvtárüggyel. Meggyőződésünk szerint azonban a közművelődési könyvtárügy és ezen belül a gyermekkönyvtárak tevékenysége az eddiginél is nagyobb nyilvánosságot érdemel.

Benkőné Bartha Ilona

Pótlások a lexikonokhoz (3.)

Az elmúlt évi 12., valamint az ez évi 1. számban megjelent összeállításunkhoz néhány kiegészítést és helyesbítést közlünk; az adatok egy része ugyanis a lapzártai miatt már nem kerülhetett bele a két közleménybe, másrészt a kézirat leadása óta is kerültek elő régebbi, de fontos pótlások.

Itt szeretnénk megköszönni *Próhla Jenő* soproni könyvtáros kollégánk értékes kiegészítéseit, melyek hozzájárultak összeállításunk pontosabbá tételéhez.

A „Pótlások”-kal *ezentúl évenként jelentkezünk*, összefoglalva az előző év adatait. Ezért kérjük a vidéki könyvtárosokat, hogy a *lexikonokban szereplő kiemelkedő helyi személyiségek* adatainak változását tudásukkal velünk (Városi Somogyi Könyvtár, Szeged, Pf. 441.), mivel igen gyakran előfordul, hogy az országos sajtó nem ad hírt róluk.

Az 1972. év anyagát előreláthatólag az 1973. februári számban közöljük. A rövidítések feloldása az ez évi januári számban található.

HELYESBÍTÉSEK

Árkay Bertalan	+	71.	11.	23.	ML
Basev, Ivan	+	71.	12.	13.	KK
Bodó Béla	+	70.	10.	12.	MIL
Boross Elemér	+	71.	11.	26.	MIL
Boross Géza	+	71.	6.	17?	ML
Fülep Lajos	+	70.	10.	8?	KK, MIL, ML, ÜML
Gárdonyi László	+	71.	12.	17.	SZKL
Geleji Sándor	+	67.	11.	3.	TTL, ÜML
Grósz József	+	61.	10.	3.	ÜML
Huzella Elek	+	71.	12.	17?	ZL
Kálmán Oszkár	+	71.	9.	18.	KK, KL, ÜML, ZL
Kemény János	+	71.	10.	13.	KL, MIL, ÜML
Kukán Ferenc	+	71.	12.	13.	ÜML
Laborcz Ferenc	+	71.	11.	30?	ML
Macskássy Gyula	+	71.	10.	29.	FKL, KK
Molnár Béla	+	71.	11.	30?	ML
Romm, Mihail Iljics	+	71.	11.	2?	FKL, KK, KL, ÜML
Tangl Harald	+	71.	12.	31.	KK, KL, ÜML
Tasnádi Ilona	+	71.	12.	15.	SZKL
Traeger Ernő	+	71.	2.	15.	MIL
Tvardovszkij, A. T.	+	71.	12.	18.	HKI, KK, ÜML
Waldapfel Eszter	+	68.	5.	21.	MIL

KIEGÉSZÍTÉSEK

Fernandel	+	72.	2.	27.	FKL, KK, KL, ÜML
Horváth János, ifj.				törlendő!	
Kiss Árpád (1918—)	+	70.	1.	11.	KK, ÜML
Lengyel Géza	+	67.	11.	5.	MIL
Pákozdy Ferenc, Vásárhelyi (1904—)	+	70.	5.	11.	
Trócsányi Zoltán	+	71.	2.	17.	KL, MIL, ÜML

Összeállította: Gyuris György

A fiatal olvasók érdeklődési köre és olvasási igénye Szolnok megyében

A megyei művelődésügyi osztály irányításával dolgozó közművelődés-elméleti munkacsoport a közelmúltban kérdőívet állított össze a szakmunkástanulók és a 25 éven aluli dolgozó fiatalok kulturális érdeklődésének felmérése céljából. Pontosabban: kérdőíves módszerrel kívántuk az ifjúság kulturális érdeklődésével kapcsolatos gyakorlati tapasztalatainkat kiegészíteni, megerősíteni, illetve korrigálni.

Ezer darab kérdőívet osztottunk szét városi, falusi és tanyai fiatalok között. Ebből 763 érkezett vissza. A kérdőívet névtelenül kellett kitölteni, néhány személyi adat feltüntetésével. A válaszolók megoszlása: 286 nő, 477 férfi, illetve 338 szakmunkástanuló, 425 dolgozó fiatal. (A férfiak aránya 62,5%, a dolgozó fiataloké 55,5%.)

A feltett kérdések közül néhány közvetlenül összefügg az olvasási igényekkel. A következőkben az ilyen jellegű kérdésekre adott válaszok tanulságait kívánom összegezni.

Kiemeltünk a kérdőíven néhány irodalmi műfajt, s ezek közül kellett aláhúzni a legkedveltebbeket. (Minden megkérdezett több műfajt is aláhúzhatott, ennek eredményeként a 763 fiattól 1649 szavazatot kaptunk.) Ha az összes aláhúzást tekintjük 100%-nak, akkor a kiemelt műfajok iránti érdeklődés a következőképpen oszlik meg:

A várakozásnak megfelelően, első helyezést ért el a *regény*, 33%-kal.

A második helyre került 16—16%-os szavazataránnyal az *elbeszélés és a humor*. (A humor iránti igény, amely más kérdés kapcsán is kifejezésre jut, az eddiginél nagyobb figyelmet érdemel!)

Alig marad el ezek mögött az *útleírás* iránti érdeklődés. A 15%-os arány gyakorlatilag azt jelenti, hogy érdeklődés szerint ez a műfaj azonos kategóriába sorolható az előző kettővel. (Az útleírások nemcsak a földrajzi ismeretterjesztést, hanem a szemléletformálást, a látókörszélesítést és végső fokon a világnézeti nevelés ügyét is eredményesen szolgálhatják!)

Úgy gondolom, kedvezően értékelhetjük a *lírai vers* iránti 10%-os érdeklődés-megnyilvánulást, azért is, mert sokféle jel mutat arra, hogy az ilyen irányú érdeklődés erősödő tendenciájú. (A 10%-os arány megítélésekor ne feledkezzünk meg arról, hogy középiskolás diákok és felsőfokú oktatási intézménybe járó fiatalok nincsenek a megkérdezettek között!)

A *szakirodalom* iránti érdeklődés 6%-os aránya azonban elgondolkodtató. A probléma nem egyszerű, hiszen ennek kapcsán felvetődnek a szakmai érdeklődés felkeltésének gondjai, a szakmai ambíció intenzitásával összefüggő kérdések, de olyan gondolatok is, hogy szakkönyvkiadásunk mennyiben felel meg a vele szemben támasztott korszerű követelményeknek. A kérdőíven felsorolt műfajok közül legkevesebb szavazatot kapott (csupán 2—2%-ot) a *népszerű ismeretterjesztő irodalom és az irodalmi riport*. Az ismeretterjesztő művek iránti sajnálatos érdektelenség okairól több fiatallal beszélgettem a felmérést követően. Az elhangzott vélemények közül igen figyelemre méltó az, amely szerint az újonnan megjelent ismeretterjesztő művek reklámozása hiába kelti fel az érdeklődést, mert ezek ilyenkor még nem találhatók meg a könyvtárakban. Mire a keresett könyvek megérkeznek a könyvtárakba, addigra a rádió, a tévé és a sajtó már újabb könyveket propagál, amelyek ekkor még szintén nem állnak a könyvtári olvasók rendelkezésére. (Nem lehetne a megjelenés és a kölcsönözhetőség közötti időt valahogyan lerövidíteni?) Többen felvetették, hogy sok esetben senki sem tud felvilágosítást adni arról (gyakran a könyvtárosok sem), melyik ismeretterjesztő mű milyen színvonalú? Hiszen van olyan, amelyik megközelelti a tudományos szakirodalom színvonalát, de olyan is, amelyik az adott témakörrel csak most ismerkedő olvasókat kívánja alapfokon tájékoztatni. Mint kiderült, a statisztikai adatok is megtevésztők, mivel a kikölcsönzött ismeretterjesztő művek jelentős részéről otthon derül ki, hogy túl magas vagy túl alacsony színvonalú, s így ezek olvasatlanul kerülnek vissza a könyvtárba. Azt hiszem, érdemes lenne az ismeretterjesztő műveket legalább két kategóriára osztani, s besorolásukat az olvasók számára is érthető módon feltüntetni. Így mindenki a neki megfelelő — alapfokú vagy középfokú — ismeretterjesztő művet kölcsönözhetné ki a könyvtárból. (S ez nem életkor, hanem előképzettség, ismeretmennyiség kérdése!)

A kérdőív egy másik kérdésére adott válaszokból világosan kiderül, hogy a népszerű ismeretterjesztő művek iránt kétségtelenül *van érdeklődés*, ezt a műfajt tehát semmi esetre sem szabad „eltüntetni”. 15 (nagy részét fiktív) könyvcímet soroltunk fel, ezek közül kellett aláhúzni azt az egyet vagy néhányat, amelyet a megkérdezett fiatal szívesen elolvasna. A 763 kitöltött kérdőív között mindössze 14-et találtunk, amelyi-

ken egyetlen ismeretterjesztő művet sem húztak alá. Legtöbb fiatal 3—4 címet jelölt meg.

A 15 könyvcím közül kiemelkedő érdeklődést váltott ki a „Szerelem, házasság, szekszuális élet”. (19%) Feltűnő a lányok intenzív érdeklődése a téma iránt, ami összefügg a nemi nevelés és a házasságra való felkészítés szervezett formájának hiányával.

A fiúk határozott érdeklődésének köszönheti második helyét az „Új gépkocsi-típusok” (15%), illetve harmadik helyét. „A magyar futball története” című könyv.

Szintén a fiúk körében népszerű a „Séta a Holdon” (10%) és „A II. világháború története” (9%) című ismeretterjesztő mű.

A „valláserkölcs, szocialista erkölcs” és „Ismerjük meg önmagunkat!” témák 7 és 5%-os szavazataránya komoly figyelmeztetés azok számára, akik kétségbe vonják a fiatalok ilyen jellegű érdeklődését.

A fiatalok meglehetősen körülhatárolt érdeklődésére utal az a tény, hogy a választható 15 könyv közül 8 csupán 2—4% arányban részesült a szavazatokból. A „mellőzött” könyvek alapján arra a következtetésre juthatunk, hogy viszonylag csekély az érdeklődés a gazdasági jellegű témák iránt, továbbá, hogy a művészetek iránti széleskörű érdeklődés nem nyilvánul meg a művészeti ágak elméleti problémáinak tanulmányozásában. Egyszerűbben kifejezve: a filmeket és a képzőművészeti alkotásokat kedvelik, de filmről és képzőművészetről nem szívesen olvasnak.

Mivel előre sejtettük, hogy a műfajok közötti „népszerűségi verseny” győztese a regény lesz, ezért néhány regénytípust kiemeltünk, hogy megtudjuk, mire számíthatunk az elkövetkező években.

23—23%-kal két hasonló jellegű regénytípus lett az első: a *bűnügyi és a kalandregény*. Noha nem ért bennünket váratlanul, ez az eredmény mégis gondolkodásra késztet, hiszen a legkedveltebb műfajnak csaknem a feléről van szó!

A *mai fiatalokról szóló ifjúsági regény* a szavazatok 15%-át kapta, ami az előzőekhez viszonyítva igen alacsony arány, tehát korántsem megnyugtató.

A *történelmi regény* 12%-os részesedésével szintén nem lehetünk elégedettek, tekintettel a történelmi témájú művek világnézetformáló, hazafiságra nevelő, erkölcsi érzéket fejlesztő mivoltára.

A *tudományos fantasztikus regény* 10%-os és az *életrajzi regény* 8%-os arányát megjegyzés nélkül tudomásul vehetjük.

Viszont a *mai témájú társadalmi regény* 7%-os, továbbá a *klasszikus társadalmi regény* 2%-os szavazataránya egész irodalmi nevelésünk, ízlésfejlesztő munkánk és irodalompropagandánk fogyatékoságaira utal. A bűnügyi és kalandregények első-sorban ezektől a művektől vonják el a fiatalok figyelmét, idejét, energiáját! Az érdeklődés ilyen nagyarányú torzulását a könyvtárosok sem nézhetik tétlenül. Le kell számolnunk azzal a még mindig meglehetősen gyakori, habár nyíltan nem hangoztatott nézettel, amely szerint „mindegy, hogy mit, csak minél többet és minél többen olvassanak a fiatalok!” A statisztikai szemlélet ilyenféle megnyilvánulásai nagyon sokat ártnak az olvasómozgalomnak, végső fokon az ifjúság nevelésének is.

A megkérdezettek az utóbbi három hónapban személyenként átlag 5 könyvet olvastak el. Mennyiségileg ezzel elégedettek lehetnénk, ha ezek a könyvek tartalmilag megfelelőek volnának. Amint azonban az előzőekből már kiderült, ezeknek nagy része bűnügyi és kalandregény.

Ha azonban az olvasásra és a tévénézésre fordított összes időmennyiséget 100%-nak vesszük, akkor az újság- és folyóiratolvasással töltött idő aránya 19%, a könyvolvasásé 33%, a tévénézésé pedig 48%. Lényegében ez azt jelenti, hogy a megkérdezett fiatalok hozzávetőleg ugyanannyi időt fordítanak olvasásra, mint amennyit tévénézésre. Véleményem szerint ezzel az aránnyal még kiegyezhetnénk, s nagyon jó lenne elérni, hogy az olvasással töltött idő ne csökkenjen tovább. (Ez nem tévéellenesség, csupán az ésszerű, egészséges arányok védelme!)

S ha már a tévénél tartunk: 9 tévéműsor közül választhattak a megkérdezettek. (Delta, Tévéhíradó, A hét, Fórum, Telesport, Nyitott könyv, Radar, A tévé galériája, Kék fény.) Amennyire örülni lehetne a Delta első helyezésének (22%) legalább annyira elszomorítónak tartom a Nyitott könyv utolsó helyezését (3%). Felvetődik a kérdés: vajon a könyvtárosok megtesznek-e minden tőlük telhetőt e kítőnő, irodalom-népszerűsítő tévéműsor minél szélesebb körű ajánlása érdekében?

Tanulságosak a sajtó-olvasással kapcsolatban feltett kérdésre adott válaszok is. Az újságok egyes rovatainak népszerűségi sorrendje a következő:

1. Humor (22%)	4. Divat (15%)
2. Sport (19%)	5. Külpolitika (13%)
3. Rendőrségi és bírósági tudósítások (16%)	6. Kulturális rovat (11%)
	7. Gazdasági rovat (4%)

A humor és a divat iránt főként a nők, a sport és a külpolitika iránt pedig többnyire a férfiak tanúsítanak érdeklődést. A gazdasági kérdések iránti viszonylagos érdektelenség, amelyre az ismeretterjesztő irodalomnál utaltam, itt is megfigyelhető.

Mindent egybevetve, a felmérés összesített adatainak ismeretében megállapíthatjuk, hogy a 15—25 év közötti szakmunkástanulók és dolgozó fiatalok élénk kulturális érdeklődéssel rendelkeznek, de igényük, ízlésük több tekintetben lényegesen eltér a kívánatostól. Az érdeklődés ténye és fejleszthetőségének lehetősége, ugyanakkor az érdeklődésen belüli arányok bizonyos torzulása, az egysíkúság és a szellemi elkényelmesedés veszélye együttesen jelölik meg a könyvtárosok *sajátos*, illetve más szervekkel és intézményekkel közös feladatait.

Mi itt Szolnok megyében a tanulságokat már a közeljövőben hasznosítani kívánjuk. A könyvvállomány belső arányainak megfelelő alakításával, az irodalmi érdeklődés egyéni és csoportos befolyásolásával, a differenciáltság és a fokozatosság elvén alapuló könyvajánló tevékenységgel, a könyvtárak társadalmi kapcsolatainak további erősítésével törekszünk a reánk váró bonyolult feladat megoldására, amelynek lényege a célszerűség határain belül *kielégíteni, de ugyanakkor formálni és fejleszteni* is az ifjúság kulturális igényeit.

K o p i á s S á n d o r

Tanácsi támogatás Veszprém megye iskolai könyvtárainak fejlesztéséhez

A Veszprém megyei Tanács művelődésügyi osztálya — mint az előző évben — 1972-ben is 500 000 Ft-ot adott a megyében levő általános és középiskolai könyvtárak könyvvállományának fejlesztésére. Ez a pénz nem iskolákhoz lebotva, hanem egy összegben áll rendelkezésre.

Az iskolák könyvigényét — a fenti körülményt figyelembe véve — csak úgy tudtuk egyedileg is kielégíteni, hogy könyvjegyzéket készítettünk. Ennek összeállítására részben az Új Könyvek c. állománygyarapítási tanácsadó folyóirat ajánlásai, részben az iskolai könyvtárak látogatása során gyűjtött adatok alapján történt. A könyvjegyzék három részből áll: ifjúsági ismeretterjesztő könyvek, szakkönyvek, szépirodalom. Az ifjúsági ismeretterjesztő könyvek közé a Nagy emberek élete, a Képes történelem, a Képes földrajz és a Bölcs bagoly sorozat köteteit vettük fel. A szakkönyvek csoportjába lexikonok, szótárak, adattárak, pszichológiai, pedagógiai szakkönyvek, a különféle tantárgyak tanításához használható szakmódszertani kézikönyvek kerültek. A szépirodalomhoz csak mesés-könyveket, gyermekvers-köteteket, gyermekregényeket, valamint az általános és középiskolai tananyaghoz kapcsolódó versesköteteket, vers- és novellaantológiákat soroltunk, mégpedig főként mai magyar irodalmi alkotásokat.

A jegyzékben összesen 200 kiadvány szerepel. A könyvek azonosításához szükséges adatokon kívül jeleztük azt is, hogy melyik iskolatípusnak ajánljuk a könyvet: az általános vagy a középiskolába, esetleg mindkettőbe. A jegyzéket három példányban küldtük el az iskoláknak — tájékoztató és eligazító levél kíséretében

—, és ők igényeiknek megfelelően rendeltek a javasolt könyvekből. A kitöltött jegyzékeket a Megyei továbbképzési és nevelési tanácsadó központba küldték vissza, ahol a könyvtáros szakfelügyelő átnézte a rendelkezéseket. Nem határoztuk meg, hogy az iskolák milyen összegben rendelhetnek, hanem oly módon mértük le rendelésük indokoltságát, hogy a jegyzék egyik rovatába be kellett írniuk a jegyzékben szereplő könyvekből a könyvtárban már meglévő példányszámot. Így a jegyzék felmérő szerepet is betöltött. Erre szükség volt, mert akadtak olyan iskolák, amelyek túlzottan szerenyen rendeltek, de olyan is előfordult, hogy némelyik indokolatlanul nagy példányszámban rendelt olyan könyvekből, amelyekre nincs szüksége.

A jegyzékeket ezután továbbítottuk a Könyvtárellátóhoz, amely augusztus második felében kezdte a könyvek kiszállítást az iskoláknak. A könyvek ellenértékét a Megyei Tanács művelődésügyi osztálya egy összegben fogja átutalni a Könyvtárellátónak. Tavaly ugyancsak 500 000 Ft állt rendelkezésre, akkor általános és középiskolai kötelező és ajánlott műveket, valamint pedagógiai, pszichológiai, módszertani könyveket vásároltunk. A lebonyolítás módja hasonló volt az idejéhez. Az iskoláknak ez igen nagy segítség, noha örvendetes módon ebben az évben az iskolák 90 százalékának saját költségvetésében is szerepel könyvbeszerezési keret: az általános iskolákban átlagban 1000—3000 Ft, a középiskolákban 8000—15 000 Ft közötti összeg.

T o l n a i V a l é r i a
iskolai könyvtári szakfelügyelő

Bővíthető falusi könyvtárak tervei

A falusi könyvtárgondok orvoslására a Könyvtártudományi és Módszertani Központ bővíthető, illetve több fokozatban felépíthető falusi könyvtárak terveit dolgoztatta ki. Felhasználásukkal lehetővé válik, hogy a kispénzű községek is az ajánlott tervek közül a távolilag legmegfelelőbbet választhassák ki, mert a további bővítés újból lehetséges, amikor újabb pénzhez jutnak. A legkisebb épületterv is olyan, hogy szervesen beleilleszkedik a nagyobb épület szerkezetébe, anélkül, hogy bővítéskor különösebb bontásra, változtatásra volna szükség. A tervek funkcionális rendjét úgy alkották meg a tervezők, hogy bár az egymást követő fokozatok egymásból szerkezeti változtatás nélkül alakíthatók ki, a funkcionális kapcsolatok megoldása mindegyik változatban teljes értékű, s így az egyes épületek önálló könyvtárként is használhatók.

A Könyvtártudományi és Módszertani Központ a fokozatok nagyságának megállapításához a község lakosainak számát vette alapul, s ennek megfelelően 3000, 5000 és 10 000 lakosú községek számára tervezette az épületeket a „Szakmai irányelvek a tanácsi közművelődési könyvtárak távlati fejlesztéséhez” c. dokumentum előírásai szerint.

A tervsorozat két csoportból áll:

A) Négy fokozatban megépíthető, lapostetős, hagyományos téglaszerkezetű könyvtár, 10 000 lakosú község számára. A négy fokozat külön-külön is használható, mégpedig a 3000-nél kevesebb lakosú kisközségek és a 3000—5000 lakosú községek könyvtáraként. A terv jelentősége abban rejlik, hogy ha egy község nem rendelkezik azzal a pénzüsszeggel, amely a lélekszámának megfelelő nagyságú könyvtár felépítéséhez szükséges, megépítheti akár a legkisebbet is, mert ebből bármikor kifejleszthető a nagyobb épület (még a közbülső fokozat *kihagyásával is*), ha közben kerül rá pénz. A fokozatokat A/1; A/2; A/3; A/4 megjelöléssel láttuk el, s olyan címmel, amelyet mint különálló épületek megérdemelnek (pl. „3000 lakosú község könyvtára”). Az A/1—A/4 jelű lapostetős épületek függőleges teherhordó szerkezete téglafal, földeme fafödém. Az árnyékolás céljából az épületre homlokzati falamellák kerültek.

B) Két fokozatban megépíthető, magastetős, hagyományos téglaszerkezetű könyvtár, 5000 lakosú község számára. A fenti megállapítások erre a tervre is vonatkoznak, ráadásul az ilyenfajta magastetős épületek építésetileg kedvezőbben illeszkednek be a faluképbe. A terv két fokozatát B/1; B/2 megjelöléssel láttuk el. A B/1; B/2 jelű épületek függőleges teherhordó szerkezete téglafal. A földém fa-fedélszék, alul deszka borítással. Az árnyékolás azonos az A/1—A/4 megoldásával.

A terveket a KMK megbízásából *Trummer Imre* és *T. Nagy Sarolta* építészmérnökök készítették el, *Havassy Pál* építész-szaktanácsadó közreműködésével. A tervek részletesebb ismertetésére a KMK készülő kiadványában kerül majd sor.

Végül megjegyezzük, hogy a Könyvtártudományi és Módszertani Központ a több ütemben felépíthető könyvtár tervét faszerkezetű könyvtárra is kidolgoztatta. Ezt külön cikkben fogja bemutatni a Könyvtáros.

Az alábbiakban közöljük az említett könyvtárak legfontosabb méretadatait:

A/1. Kisközség könyvtára, lapostetővel

Olvasószolgálati tér: könyvkiválasztó tér	47,00 m ²
helybenolvasói tér	48,20 m ²
gyermekolvasói tér	19,20 m ²
	<hr/>
	104,40 m ²
Előtér + klubövezet:	23,90 m ²
Szolgálati helyiség:	8,30 m ²
Raktár + W. C.:	9,00 m ²
	<hr/>
	145,60 m ²

Állvány a felnőtt részlegben: 32

Állvány a gyermek részlegben: 8 folyó méter

A felnőttek olvasóhelyeinek száma: 12

A gyermekek olvasóhelyeinek száma: 6

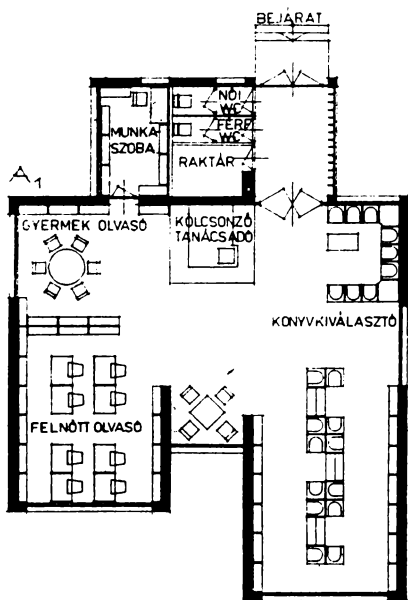
A/2. 3000 lakosú község könyvtára, lapostetővel

Olvasószolgálati tér: könyvkiválasztó tér	81,70 m ²
helybenolvasói tér	72,00 m ²
gyermekolvasói tér	48,00 m ²
	<hr/>
	201,70 m ²

Előtér + klubövezet:
 Szolgálati helyiség:
 Raktár + W. C.:

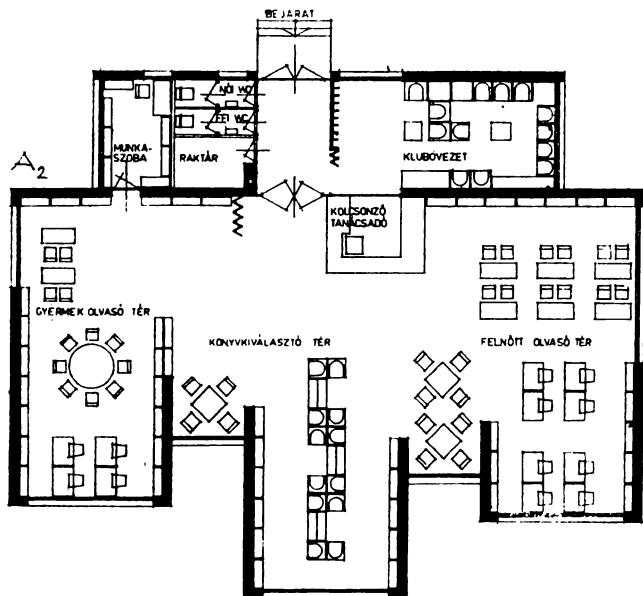
36,00 m²
 8,30 m²
 9,00 m²
 255,00 m²

Állvány a felnőttterületben: 36
 Állvány a gyermekterületben: 17 folyóméter
 A felnőttek olvasóhelyeinek száma: 28
 A gyermekek olvasóhelyeinek száma: 16

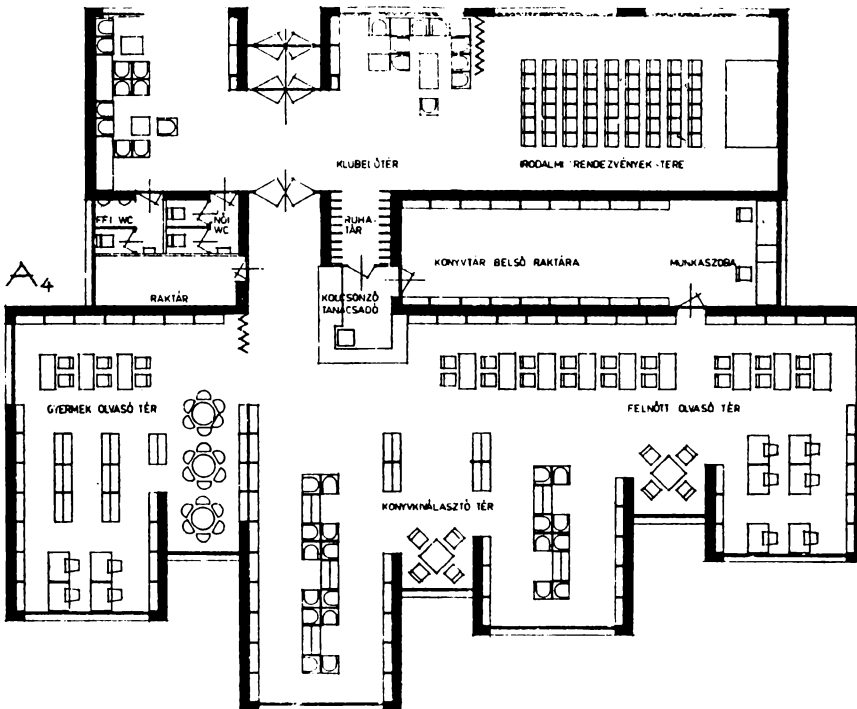
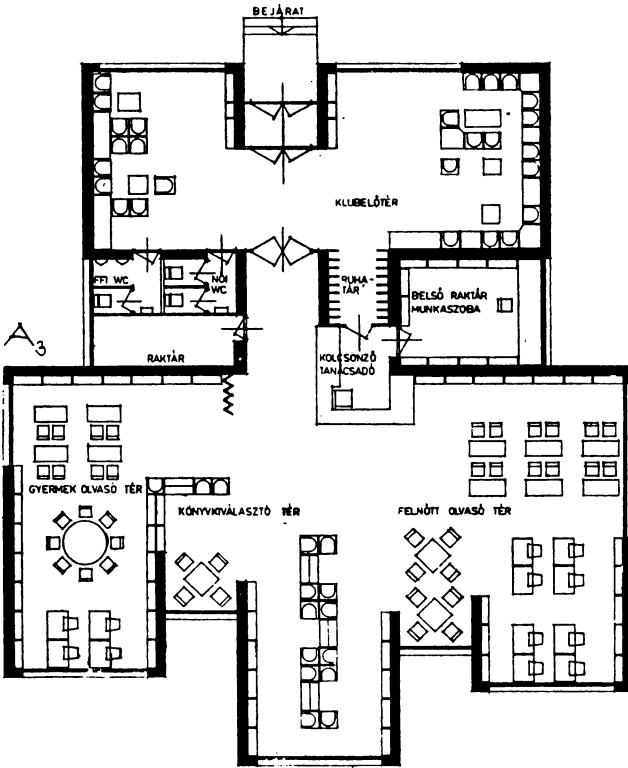

Felső alaprajzunk: kis-község könyvtára, lapos tetővel. Ennek bővítésével (alsó kép) 3000 lakosú községek számára alkalmas könyvtár hozható létre

0 1 2 3 4 5

A harmadik bővítési ütem:
5000 lakosú község könyv-
tára. Lent: a negyedik
ütemben kialakított könyv-
tár 10 000 lakosú község
számára

A/3. 5000 lakosú község könyvtára, lapostetővel

Olvasószolgálati tér: könyvkiválasztó tér	81,70 m ²
helybenolvasói tér	62,40 m ²
gyermekolvasói tér	57,60 m ²
	<u>201,70 m²</u>
Előtér + klubövezet:	95,00 m ²
Szolgálati helyiség:	16,90 m ²
Raktár + W. C.:	17,30 m ²
	<u>330,90 m²</u>

Állvány a felnőtt részlegben: 35
 Állvány a gyermek részlegben: 21 folyóméter
 A felnőttek olvasóhelyeinek száma: 28
 A gyermekek olvasóhelyeinek száma: 20

A/4. 10 000 lakosú község könyvtára, lapostetővel

Olvasószolgálati tér: könyvkiválasztó tér	104,00 m ²
helybenolvasói tér	85,00 m ²
gyermekolvasói tér	68,00 m ²
	<u>257,00 m²</u>
Előtér + klubövezet:	142,00 m ²
Szolgálati helyiség:	45,00 m ²
Raktár + W. C.:	17,30 m ²
	<u>460,30 m²</u>

Állvány a felnőtt részlegben: 63
 Állvány a gyermek részlegben: 36 folyóméter
 A felnőttek olvasóhelyeinek száma: 32
 A gyermekek olvasóhelyeinek száma: 28

B/1. 3000 lakosú község könyvtára, magastetővel

Olvasószolgálati tér: könyvkiválasztó tér	65,00 m ²
helybenolvasói tér	64,00 m ²
gyermekolvasói tér	40,00 m ²
	<u>169,00 m²</u>
Előtér + klubövezet:	42,00 m ²
Szolgálati helyiség:	17,50 m ²
Raktár + WC.:	10,00 m ²
	<u>238,50 m²</u>

Állvány a felnőtt részlegben: 42
 Állvány a gyermek részlegben: 17 folyóméter
 A felnőttek olvasóhelyeinek száma: 18
 A gyermekek olvasóhelyeinek száma: 10

B/2. 5000 lakosú község könyvtára, magastetővel

Olvasószolgálati tér: könyvkiválasztó tér	87,00 m ²
helybenolvasói tér	190,00 m ²
gyermekolvasói tér	85,50 m ²
	<u>262,50 m²</u>
Előtér + klubövezet:	42,00 m ²
Szolgálati helyiség:	17,50 m ²
Raktár + W. C.:	10,00 m ²
	<u>332,00 m²</u>

Állvány a felnőtt részlegben: 49
 Állvány a gyermek részlegben: 30 folyóméter
 A felnőttek olvasóhelyeinek száma: 28
 A gyermekek olvasóhelyeinek száma: 20

Sebő Ferenc

Jubileumi tanácskozás — fontos előrelépéssel

A népművelő és könyvtáros oktatók, kutatók — igazán hagyományos, mert már huszonnycadik — nyári tanácskozását a Népművelési Intézet június 14. és 22-e között rendezte meg Szombathelyen, a Tanítóképző Intézetben. A dolgoz-vitás tanácskozás ezúttal ünnepi hangulatban zajlott le. Joggal, hiszen *Szombathelyen tíz esztendővel ezelőtt indult meg a népművelő-könyvtáros képzés*, az a képzési forma, amely a művelődési otthonok és a közművelődési könyvtárak számára ezernél több fiatal, lelkes, elkötelezett és hozzáértő munkatársat képezett ki napjainkig. S ez a tény mindenképpen elismerést érdemel.

Am a tanácskozás résztvevőit az ünnepi hangulatnál is jobban lelkesítették a népművelési és könyvtárosi képzési rendszer továbbfejlesztésének kilátásai. Arról van ui. szó, hogy az eddigi tanítóképzős népművelő-könyvtárosképzés *tanárképző főiskolai tanárszakokkal párosuló népművelő, illetve könyvtárosképzéssé kezd átalakulni*. Az új tanévre Szombathelyen (mint a pécsi tanárképző főiskola kihelyezett tagozatán) a nappali hallgatókat már könyvtár—magyar és könyvtár—matematika szakra vették fel, s a jövődő népművelők is tanár szakot választhattak maguknak tanulmányaik második tárgyául.

A szakképzés e változásának előremutató és elkerülhetetlen voltát a tanácskozáson *Szalay László*, a szombathelyi Tanítóképző Intézet igazgatója indokolta meg, igen sokoldalúan. Ennek lényege az volt, hogy a két rokon kommunikációs — közlő — mesterség, a népművelés és a könyvtárosság együttes tanítása társadalmunk mai, még inkább holnapai fejlettségi szintjén azért tekinthető túlhaldottnak, mivel *a közlőnek egyre nagyobb szüksége van arra, hogy legalább egy területen mélyen ismerje az általa közölt-terjesztett ismerettartalmakat*, illetve, hogy az egy területen szerzett ismeretei — az ún. „transzfer-elv” érvényesülésével — másféle ismerettartalmak közvetítésében is értőbbé, jártasabbá tegyék őt.

A szombathelyi fejlemény annál is örövendetesebb számunkra, mivel mintegy elébe megy a népművelőképzés és a

könyvtárosképzés rendezésével foglalkozó két bizottság várható megállapításainak és ajánlásainak. (Az előbbi bizottság eddig végzett munkálatairól a tanácskozáson *Ács Ferencné* számolt be, az utóbbiról pedig *Futala Tibor*.) Persze, ez csak az első és — nagyságát tekintve — kis lépés akár a népművelés, akár a könyvtárügy képzési szükségleteinek legkedvezőbb megoldása felé vezető úton. De jelentőségében jó irányú frontáttörés.

A tanácskozás könyvtárosi szekciója a lassan-lassan kirajzolódó szakképzési rendszer más vonatkozásait is megvitatta (*Vadász Ferencné*: A speciális szakképzettséget nyújtó továbbképző tanfolyamok tapasztalatai, problémái, tervei; *Szabó Sándor*: A könyvtárosi szakképzettséget nem igénylő könyvtári munkakörök képzési szüksége, szervezési és programjavaslata; *Pintér Márta*: A könyvtártudományi kutatások szervezése — tekintettel a továbbképzésre is). A tanácskozáson több oktatásmódszertani kérdés is napirendre került (*Szepesi Zoltánné*: A teszt módszer kísérleti tapasztalatai a tanulásban és a vizsgákon; *Horváth Margit—Maróti Andor*: A felvételi vizsgák tapasztalatai, kísérlet a felvételi vizsgák új rendszerének kialakítására).

A tanácskozás programjának ezen kívül egy kutatásokról beszámoló és egy tájékoztató „tömbje” is volt. A kutatási beszámolók (*Durkó Mátyás, Kamarás István, Józsa Péter*) a kulturális befogadás kérdéseit boncolgatták, bizonyítván, hogy a művelődésszociológiai kutatások megbízhatóan fejlődnek, módszereikben mind szellemesebbekké és megalapozottabbakká válnak, és máris igen sok tapasztalattal szolgálnak a gyakorlat számára.

A tájékoztató „tömb” előadásai részben közoktatásunk helyzetéről (*Benczédi József*), részben a művészeti műkedvelő mozgalmról (*Poszler György, Bánszky Pál és Debreczeni Tibor*) nyújtottak átfogó ismereteket.

Az eredményes tanácskozás Bessenyei György fellépésére, egyben a hazai népművelés kétszázadik évfordulójára való megemlékezéssel, *Novák József* előadásával zárult. (fti)

EX LIBRIS kiállítást rendezett a nemzetközi könyvév alkalmából a Pápai Városi-Járási Könyvtár. A 33 magyar művész 280 grafikáját bemutató kiállítás illusztrált meghívója kis bibliográfiát is tartalmaz: a kisgrafika barátainak ajánl könyveket a tudatosabb gyűjtéshez.

A könyv és a könyvtár szerepe a nevelő-oktató munkában

A közművelődés és a közoktatás munkájában már régóta nincsen nyári holt szezon. A mezőgazdaság nagy erőpróbájának időszaka a művelődésügyi dolgozók számára a tartalmas továbbképzésen, összefoglaló és előkészítő tanácskozásokon való részvételt jelenti. Ilyen tanácskozás a Siófokon minden év júliusában sorra kerülő „baltoni beszélgetések”. Erre a rendezvényre az idén hetedszer került sor. Első részében az iskolai és a közművelődési könyvtárosok, a pedagógusképző intézetek szakemberei jöttek össze, hogy megtárgyalják a könyv és a könyvtár szerepét a nevelő-oktató munkában.

A téma napirendre tűzését egyrészt az UNESCO által meghirdetett *nemzetközi könyvév* tette indokolta, másrészt az 1971. év végén kiadott „Irányelvek a 18 éven aluli ifjúság könyvtári ellátásának javítására” c. minisztériumi dokumentum. A részletkérdések, a „hogyan tovább” módozatainak megtárgyalása az iskolai és a közművelődési könyvtárosok közös fórumán csak növelni fogja a dokumentum iránti érdeklődést és annak hatékonyságát. De hangsúlyozottan szerepel ez a téma — amint azt *dr. Arató Ferenc*, az OKPM főigazgatója bevezető előadásában megállapította — az MSZMP K. B. 1972. július 14—15-i határozatában is, amely iskolarendszerünk feladatai között az *önképzés-önnevelés megalapozását* is megjelöli.

Az előadó a továbbiakban rámutatott az 1961. évi reform tanterveinek és tankönyveinek arra a hiányosságára, hogy az önképzés kibontakoztatására nem adtak kellő lehetőséget: az általános iskolában csak a magyar irodalom tanításában inspirálták a több könyvből való tanulást, más tantárgyakban sajátos „egykönyvűség” volt az uralkodó, a tanulás kizárólagos alapja a tankönyv volt. De nem sokkal jobb a helyzet a középfokú oktatásban sem: a könyvnek az önművelődési eszközök közé való bevonása olyan tantárgyakban is hiányzik, ahol már „hagyományok” is kialakultak erre, mint pl. a biológia és a földrajz oktatásában. Az önképzés megalapozásának az iskolai alapdokumentumokban is helyet kell kapnia, olyan tantervre van szükség, amely a képzés mellett megfelelő súlyt képviseli az önképzés programját is. Az olvasás útján megvalósítható önképzési program különösen az anyanyelvi irodalomban, történelemben, földrajzban és a természetrajzban kínálko-

zik, azonban elvileg nem helyes más tantárgyak kizárása sem.

Az oktatási gyakorlatnak segítséget kell adnia ahhoz, hogy a tanuló elsajátítsa a szellemi munka technikáját, tudatossá kell tennie nemcsak azt, hogy mit tanuljon, hanem azt is, hogyan és honnan szerezzék meg ismereteit. A folyamatosan a tanuló aktivitására kell épülnie és eközben messzemenően figyelembe kell venni az életkori sajátosságokat. A tanuló az iskolai évek alatt fokozatosan ismerkedjék meg a könyvvel, annak típusaival, az információs anyagok más forrásaival, valamint azokkal az eszközökkel, amelyek segítik eligazodását a könyvek világában: tehát részletesen ismernie kell a könyvtári katalógusok és bibliográfiák használatát. Az elérendő cél később természetesen az, hogy a tanulóknban *fejlődjék ki a készség az önálló informálódásra*, az önálló kutatásra. Mindezeket hathatósan segíti az a *korszerű iskolai könyvtár*, amelynek célja, hogy támogassa a tanuló sokoldalú, differenciált képzését az önképzőkészség kialakításával, az önképzés eszközrendszerének elsajátításával.

Arató Ferenc sajnálattal állapította meg, hogy ilyen *korszerű iskolai könyvtár ma még igen kevés van*, és csak a pedagógusok szemléletének változása útján érhetjük el azt, hogy az irányelvekben megfogalmazott célok a valóságban is érvényesüljenek.

Szólt még arról is, hogy a hálózatfejlesztésben elsősorban a „rekonstrukció” elvét kell alkalmaznunk, mert jelenleg csak 30—40 általános iskolában és 100-nál kevesebb középfokú intézményben van könyvtárnak nevezhető gyűjtemény. Ezek is a már megkezdett újjászervezés során jöttek létre, s a továbbiakban az irányelvek következtetés alkalmazása révén újabb fejlődésre számíthatunk.

A gondolatébresztő előadás után a tanácskozás külföldi vendégei közül *Rajna Todorova* a bolgár könyvtárosok üdvözlését tolmácsolta, és ismertette a bolgár iskolai könyvtárak helyzetét, majd *dr. Jan Lechlei*, a pozsonyi Szlovák Pedagógiai Könyvtár igazgatója szólt a jelenlévőkhöz. Elmondotta, hogy valamennyi szocialista ország kiemelt feladatnak tekint a fiatal nemzedék szocialista szellemű nevelését, és ennek a nevelésnek szervesen egybe kell kapcsolódnia a párt politikájával. Foglalkozott továbbá a *gyermek- és ifjúsági irodalom problé-*

májával, ennek kapcsán felvetette ezen irodalom kritikájának gyengeségét. Pedig a gyermek- és ifjúsági írónak azon goethei értékelés szerint kell írniok, hogy: „a gyermekek számára még a legjobb sem jó.” Értékes előadását *Comenius* Sárospatakon feljegyzett, mai is időszerű gondolataival zárta, s e gondolatok később mottóként újra előbukkantak a hozzászólásokban:

A veletek töltött egy hónap alatt minden foglalatosságokban s azok sorjában körül tekintvén, lassú haladástoknak három valódi okát fedeztem föl. Először, hogy alkalmas könyvekkel — a tudományok hordozóival — nem vagytok eléggé ellátva. Aztán, hogyha megvannak is a művelődésnek ezen értékes tárházai, hiába vannak meg; mert az iskola könyvtárában úgy el vannak zárva, hogy csak kevesen férhetnek hozzájuk s csak kevesen ismerhetik e kincseket, nemhogy használhatnák őket. Végül, úgy látom, hogy nem ismeritek annak módját, hogy a tanítók meg a tanulók is hogyan mentesíthetnék magukat a fáradalmaktól, hogyan hártanák át munkájuk és terheik nagy részét e néma oktatókra, gazdagítva magukat a sokaságú műveltség kincseiben.

A plenáris ülés résztvevőit ezután *Tari János* művelődésügyi osztályvezetőhelyettes tájékoztatta a Somogy megyei iskolai könyvtárak helyzetéről, majd *dr. Koczka János*, az OPKM osztályvezetője a téma nemzetközi vonatkozásairól adott helyzetképet, számos példával szemléltetve a szocialista országokban, valamint bizonyos kapitalista országokban felmerült problémákat és eredményeket. Ezt követően a tanácskozás alkalmából rendezett könyvkiállítás megnyitására került sor.

A második napi tanácskozáson először *Rákai István*, a Móra Könyvkiadó főszerkesztője adott rövid áttekintést a kiadó tevékenységéről, vázolta a gondokat és a felelősséget, amely abból adódik, hogy a gyermek- és ifjúsági irodalom hazánkban — szinte kizárólagos jelleggel — a Móra Kiadó gondozásában jelenik meg. Arra kérte ezzel kapcsolatban a pedagógusokat és a könyvtárosokat, hogy bíráló és értékelő visszajelzéseikkel az

eddiginél jobban segítsék a kiadó munkáját.

A tanácskozás ezután szekcióülésekkel folytatódott, ezeken olyan témákat vitattak meg, mint az önálló tájékoztatóra nevelés didaktikai kérdései, a magyar gyermek- és ifjúsági irodalom, az iskolai és a közművelődési könyvtárosok együttműködése, a pedagógus és a könyv.

Az iskolai és a közművelődési könyvtárosok együttműködésének kérdéseit tárgyaló szekció ülésén *N. Rácz Aranka*, az OKDT titkára tartotta bevezető előadását. Hangsúlyozta, hogy a következő időszakban *fokozni kell az intézmények közötti együttműködést* úgy, hogy a vezérszólam az iskoláé legyen, az igényeket az iskolának kell megfogalmaznia. Mivel a közművelődési könyvtár nem tud teljes figyelemmel részt venni az oktatás munkájában, főleg kiegészítője lehet az iskolai könyvtár tevékenységének. Helyes az, ha a tervezés közösen folyik, és a települési viszonyok alapján választják meg a könyvtári ellátás módjait. A munkához nagy segítséget nyújtanak a közelmúltban kiadott irányelvek. Az együttműködés módjaira a következőket ajánlotta: Ismerjék meg a könyvtárosok alaposan egymás munkáját, lehetőségeit. Ezek után végezzék el a könyvtári gyűjtőkörök összehangolását, majd a nagy *közművelődési könyvtárak nyújtsanak segítséget* az iskolai könyvtárosok alapfokú képzéséhez és továbbképzéséhez.

Az előadást követő vitában a résztvevők tanúi lehettek annak a *szemléltetváltozásnak*, amely a két hálózat munkáját az utóbbi években jellemezte: a korábbi merev szembenállás helyett immár mindkét részről a tartalmi munkát elősegítő javaslatok hangzottak el, és néhány megye már jó eredményekről is beszámolt.

A tanácskozás harmadik napján a szekciók vezetői: *Kisfaludi Sándor*, az OPKM osztályvezetője, *dr. Tóth Béla* kandidátus, *N. Rácz Aranka*, az OKDT titkára, és *dr. Károlyi Ágnes*, az OPKM tud. munkatársa számolt be az ülések eredményeiről, végül *dr. Arató Ferenc* foglalta össze azt, hogy milyen úton kell tovább haladni az irányelvek megvalósítása érdekében.

Mezei György

A KINCSKERESŐ 1972. 2. száma Mocsár Gábort, Takáts Gyulát és Oszwald Arpád csehszlovákiai magyar költőt mutatja be közelebről olvasóinak; megemlékezik Dózsáról és vele kapcsolatban Derkovitsról. Ezúttal is kiváló Édes anyanyelvünk c. rovata, hasznos a hátsó borítón közölt irodalmi kislexikon, illetve könyvajánlás. Erdős János Kodályról szóló kitünő írását és a lap egyéb cikkeit olvasva újból és újból felvetődik a kérdés: miért csak 2000 példányban jelenik meg ez az igen jó pedagógiai érzékkel szerkesztett, tartalmas, nagyon izléseesen illusztrált ifjúsági folyóirat?

A Balaton-part közművelődési helyzete

A *balatoni beszélgetések* második tanácskozása gyermek- és ifjúságvédelmi kérdésekről tárgyalt, a harmadik pedig a Balaton-part közművelődési helyzetét vitatta meg. Ez utóbbi témában a vitaindító előadást tartó *Horváth Lajos* Somogy megyei művelődési osztályvezető azonban nem a téma egészéről, hanem csupán a Balaton-part rendezvényeiről, műsorellátásáról beszélt. Mindez természetesen fontos része a Balaton-part közművelődésének, de csak része, mondhatni felszíne. A közművelődés helyzetét elsősorban a Balaton-vidék művelődési intézményeinek állapotával, azok kiépítettségével, rendszeres szolgáltatásaival lehet mérni. Ez a feltétele ugyanis a tervszerű közművelődésnek. Bizonyosságra a keszthelyi művelődési központ igazgatójának tájékoztatója. A Balaton-part városai közül csupán Keszthelyen van művelődési ház. Ennek rendszeres szolgáltatásai révén a város művelődési élete magasan a többieké fölé emelkedik. *Megfelelő intézmények nélkül jó művelődési élet nem alakítható ki sem az állandó lakosság, sem az üdülők körében.*

A vitaindító előadás nem elemezte a másik nagy közművelődési intézményrendszer, a *könyvtárhálózat* Balaton-parti kiépítettségét, működését sem. A könyvtárakat a tájékoztató alig említette meg, noha közművelődési tevékenység seholsem képzelhető el az iskola munkáját folytató, kiegészítő könyvtár nélkül. Nem említette az üdülőhelyek fontos intézményeit, a *hírlapolvasókat*, illetve azok hiányát sem. Tudjuk, hogy a külföldi, keleti és nyugati üdülőhelyek legáltalánosabb közművelődési intézményei ezek a hírlapolvasók, amelyek gazdag belföldi és külföldi folyóiratállománnyal állnak a vendégsereg rendelkezésére. Sokszor megírtuk már ezt, sokszor panaszoltuk hazai hiányukat. S a most rendezett balatoni tanácskozáson az üdülőhelyek közművelődésével kapcsolatban *egyetlen*

szó sem hangzott el ezekről az intézményekről!

Pedig *lett volna mit elmondani* a Balaton-part könyvvel, periodikákkal való ellátásáról. Arról, hogy a három város nem állja az összehasonlítást a vele azonos lélekszámú hazai településekkel sem. *Balatonfüred* például Vésztóvel és Kiskundorozsmával van egy színvonalon, de már Körmentől, Szeghalomtól messze elmarad. *Siófok* alig valamivel haladja meg Hajdúnánás és Balmazújváros színvonalát, de alaposan megelőzi a vele egy kategóriába tartozó Mezőkövesd és Sátoraljaújhely. *Keszthely* könyvtári ellátottsága is sokkal rosszabb, mint a vele azonos nagyságú Kalocsáé, körülbelül Monor, Dombóvár, Püspökladány ellátottságával azonos. Holott e balatoni városokban az év egy részében többszöröződik a lakosság! Mit nyújthatnak nekik a könyvtárak, ha az *állandó lakosság igényeihez arányítva is hátrányban vannak?*

Az olvasás valahogy kieshetett a tanácskozás szervezőinek szemléletéből, mert a kiegészítő referátumot tartók között a meghívó felsorolása szerint ott találjuk a filmesek, az idegenforgalom, a hangversenyrendezők, a vendéglátók képviselőinek nevét, de könyvtárosét nem. Nem tudom, hívták-e a könyvtárosokat, vagy nem, de a résztvevők között például Veszprém megyéből egyetlen könyvtáros sem akadt.

Mint ahogy nem láttuk a szakszervezeti művelődési munkásokat sem. A *szakszervezetek* a dolgozók százezeit üdültetik a Balaton mellett. Tetemes részben ők gondoskodnak művelődési ellátásukról is. Az északi és a déli parton is működik a művelődési kérdésekkel is foglalkozó Balatoni Üdülési Igazgatóság. A Balaton-part közművelődési helyzetét nélkülük szintén nem lehetett volna megvitatni!

Pá l d y R ó b e r t

Kitüntetések

A művelődésügyi miniszter az 1972. évi pedagógus nap alkalmából, eredményes munkájuk elismeréséül *Békési Józsefnének*, a Miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem kari könyvtárosának, *Kövesi Máriának*, a szegedi Egyetemi Könyvtár csoportvezetőjének, *Szlatky Máriának*, a Külkereskedelmi Főiskola könyvtárvezetőjének, *dr. Tatár Györgynének*, a Miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem könyvtárosának, *dr. Trogmayr Ottónének*, a szegedi Egyetemi Könyvtár osztályvezető-helyettesének, *Ventura Eduárdnak*, a budapesti Egyetemi Könyvtár gazdasági csoportvezetőjének A SZOCIALISTA KULTÚRÁÉRT kitüntetést adományozta; *Weisz Rozáliát*, a Veszprémi Vegyipari Egyetem könyvtárosát MINISZTERI DICSERETBEN részesítette.

A balatonlellel üdülőhelyi hírlapolvasó és könyvtár terve

Július 10-től három napon át tanácskoztak Somogy és Veszprém megyei közművelődésének gazdái, valamint az érdekelt országos szervek képviselői a Balaton-part nagyon ellentmondásos közművelődési helyzetéről. (Lásd erről szóló beszámolónkat.) Ügyszóval valamennyi előadó elsősorban az *anyagiak korlátozott voltában* jelölte meg a gondok okát. A Balaton évente négy hónapon át az egész országé, sőt mindinkább Európáé, ugyanakkor a terhek nagy része, így a kulturált szórakoztatás, a közművelődés gondja is, főként két megye vállaira, illetve költségvetésére nehezedik.

A Somogy megyei Tanács művelődésügyi osztályának vezetője vitaindító előadásában helyesen határozta meg a két Balaton-parti megye kettős közművelődési kötelezettségét:

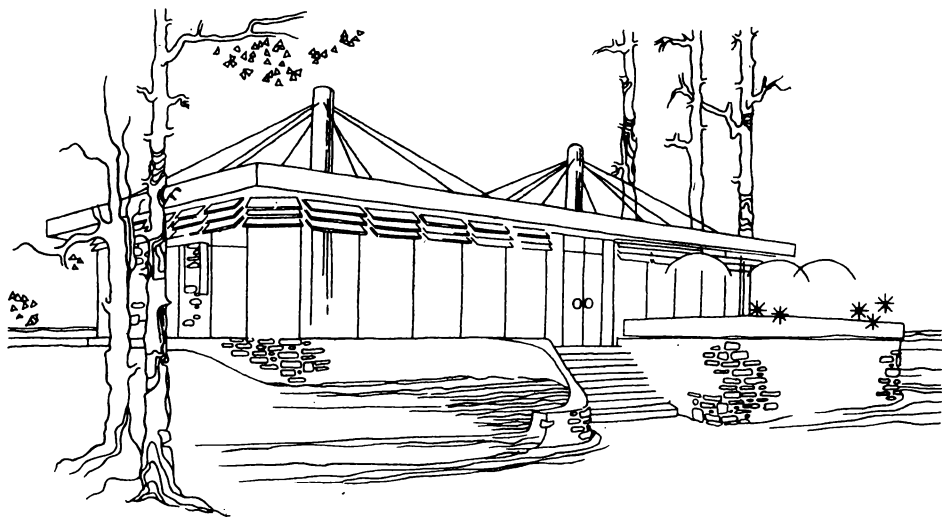
1. Az üdülési évadban kultúránkat méltóan tükröző színvonalas műsorokat kell szervezniük a bel- és külföldi *üdülőknek*.

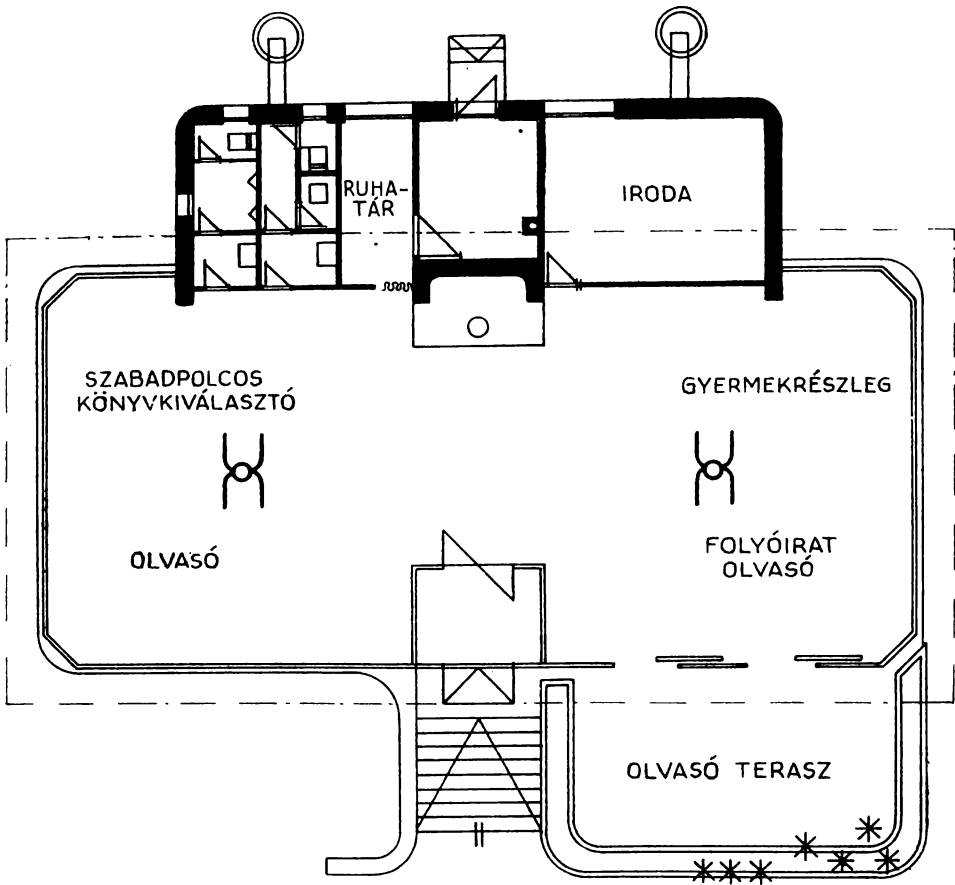
2. Meg kell oldaniok a Balaton-part *állandó lakosságának* speciális közművelődési ellátását egész éven át. (Speciális, mert egyik főcélja, hogy a közművelődés minden eszközeivel, de főként a művészetek és a művészi irodalom eszközeinek folyamatos hatásával a „gebines”-nyerészkedő életmód bővületénél egészségesebb élet szemléletet alakítson ki a tópart lakosságában.)

Örömről szolgál, hogy a Somogyi Néplap a „balatoni beszélgetések” e tanácskozásáról írott cikkében a Balaton-menti közművelődés helyes arányairól szólva, a könyvtári feladatokra is gondolt: „Jó lenne, ha a megyei könyvtárban megtervezett hírlapolvasó-könyvtárból mihamarabb valóság lenne, éppen az olvasás érdekében. Mert a könyv kísérőtárs a pihenésben.”

Rövidre szabott írásomban most erről a Balatonlellére tervezett, de *bármely üdülőhelyen megvalósítható*, viszonylag kisebb beruházással felépíthető hírlapolvasó-könyvtárról adok tájékoztatást. Megvalósítása nem egyszerűen Balaton-parti probléma, mert megszületésével és eredményeivel talán sikerülne áttörni azt a hamis nézetet, hogy az üdülők általában csak a felszínes, zajos és italos szórakozást keresik. Az a tény, hogy országszerte nagyszámú üdülő igénybe veszi a többnyire nem vonzó körülmények között működő tanácsi könyvtárakat, eleve ellentmond ennek a ferde feltevésnek.

Hogy közelebb kerüljünk a megoldáshoz, *Domokos Bélával* (a csokonyavisontai könyvtár tervezőjével) és *Kovács Rezső* tervezőmérnökkel kidolgoztuk egy olyan könnyűszerkezetű épület tervét, amely alkalmasnak látszik arra, hogy egy-egy üdülőhelyi településen egész évben otthont adjon a könyvtárnak, és lehetővé tegye a kiscsoportos foglalkozásokat is, üdülési időben pedig a bel- és külföldi vendégek számára a „Kursalon” szerepét tölthesse be.

Részletek az építési- és tervezési programból

„A könyvtár-hírlapolvasó hivatott ellátni:

1. a közési könyvtár korszerű olvasószolgálati feladatait (könyvkölcsönzést, helyben-olvasást felnőttek és gyermekek részére);
2. az üdülési idényben a hazai és a külföldi üdülővendégek részére hírlap- és folyóiratolvasási, illetve könyvkölcsönzési lehetőséget teremteni. Ebben az időszakban nagyobb nyitvatartási idővel (napi 6—8 órán át) működne a könyvtár és hírlapolvasó; s a vendégek részére feketekávé és üdítő italokat is kiszolgáltatna. A kiszolgáltatást, a könyvkölcsönzést és a felügyeletet egy személy, a könyvtáros látná el.

A kettős feladatból adódóan az épület külsejében nyerjen tetszetős kiképzést, belső terében pedig megnagyobbított klubszerű olvasói résszel, szabadpolcos könyvkiválasztó övezettel, adminisztrációs kiszolgáló résszel, gyermekrészleggel, iroda-raktárral és mellékhelyiségekkel rendelkezék.

A belső tér két nagy részre tagolódik:

- a) szabadpolcos könyvkiválasztó térre (felnőttek és gyermekek részére);
- b) hírlap- és folyóiratolvasó övezetre.

A bejárattal szemben helyezkedjék el a kölcsönző és kiszolgáló asztal. További szükséglet egy iroda-raktár és egy mosdó. A kölcsönző-kiszolgáló pult mögé a falba, vagy a bútorzatba beépítve kell elhelyezni egy 150 literes hűtőszekrényt, egy kisebb méretű pohárszekrényt és egy kávéfőző gépet szagelvonóval.

Fontosabb tervezési mutatószámok:

1. Könyvvállomány: a szabadpolcon 5000 kötet, a raktárban 2500 kötet.
2. Folyóiratok száma: a téli időszakban 30, a nyári időszakban 60.

3. Olvasók száma: télen 600, nyáron 1000.
 4. Napi látogatók száma: télen 50, nyáron átlagosan 120.

Belső alapterületi igény 200 m², a következő elosztásban:

1. Előtér, ruhatár, adminisztrációs övezet (kölcsonzópult, pohárszekrény, hűtőszekrény, 24 fogasos ruhatár)	25 m ²
2. Hírlapolvasó övezet 25 olvasó számára	50 m ²
3. Szabadpolcos könyvkiválasztó felnőtteknek	70 m ²
4. Gyermekrészleg	30 m ²
5. Iroda — raktár	20 m ²
6. Mosdó (férfi és női W. C.)	5 m ²
	200 m²

Az épület előtt autóparkoló létesítendő.”

A program alapján elkészült tervvázlat kitűnően kielégíti a funkcionális követelményeket. Az évszakonként változó jellegű és erősségű forgalom zavartalan ellátását átrendezhető berendezéssel megosztható egyetlen térrel oldotta meg. Úgyesen tervezte meg a közönségforgalom egyszemélyes ellenőrzését is.

A mélyen üvegezett homlokzatok és alacsony mellvédek lehetővé teszik a kilátást a környező terepre, ugyanakkor a teljes betekintés lehetősége fokozza az épület vonzását. Az árnyékolás egyedi napvédő szerkezetekkel történik. A könnyed, iparilag előállított szerkezetek lehetővé teszik a hangulati rokonság megeremtését a balatoni tájjal.

Az olajkályhák kéményeiként is funkcionáló középpillérekre felfüggesztve, kábelken lóg a könnyű fémszerkezetű födémlemez, így a homlokzatok felszabadulnak a teherviselés alól. Az üvegfalak sarkainak levágása is ezt a könnyedséget igyekszik hangsúlyozni.

A vázlattervek kivitelező megjelölése nélkül készültek. Az épület jellegé a kivitelező lehetőségeitől függően megengedi bizonyos határon belül a méretek, az alkalmazott anyagok és szerkezetek ésszerű módosítását.

A jelenlegi árak mellett az épület 1 300 000—1 500 000 forintért megvalósítható, természetesen telekár nélkül. Ez az összeg lényegesen csökkenthető — mint Balatonlelle esetében is —, ha az alépitmény helyi vállalkozással (ún. saját rezsiben) készül.

A balatoni beszélgetések remélhetőleg hasznos tanácskozása önkéntelenül felidéz emlékezetünkben, hogy már 1958-ban megjelent lapunkban a „Balaton-parti könyvtárak helyzetelemzése és fejlesztési terve” (Kellner Béla — Páldy Róbert: A Balatoni könyvtárakról. 1958. 5. sz.), melyet kibővítve eljuttattak a szerzők a Balatoni Intéző Bizottsághoz is. Mint a balatoni tanácskozás most tükrözte, azóta sem történt sok fejlődés e téren. Reméljük, a jelen halaszthatatlan követelményei több eredményt szülnék.

Kellner Béla

A MŰVELŐDÉSÜGYI KÖZLÖNY 1972. július 15-i száma közli a 135/1972. számú miniszteri utasítást, mely az alsó- és középfokú oktatási intézmények folyóirat- illetve hetilap ellátásáról szól. Az utasítás felsorolja a különböző iskolatípusok számára kötelező és ajánlott periodikákat. Nem tesz említést azonban az utasítás arról, hogy az iskolák folyóirat-ellátását elsősorban az iskolai könyvtárak útján kívánatos megoldani. Sajnos, a jegyzék nem tartalmazza a Kincskeresőt, az első és egyetlen irodalmi gyermekfolyóiratot, amit a kiadvány sajnálatosan kis példányszámával is magyarázhatunk. De ugyanígy kimarad a könnyen hozzáférhető Élet és Tudomány is, valamint a Könyvtáros is, holott ez utóbbi a gimnáziumokban működő főhivatású könyvtárosok számára „munkaeszköz”. Általában a folyóiratjegyzék még azt az állapotot tükrözi, amely szerint az iskoláknak nincs könyvtárak.

SZLOVÁKIÁBAN a fiatal gyermek- és ifjúsági könyvtárosok tapasztalat-cseréjének és továbbképzésének fontos, iskolát teremtő fóruma a Bulletin abszolventov a poslucháčov knihovedy o práci s det'mi a mládežou (A gyermek- és ifjúsági munkával foglalkozó könyvtároshallgatók és végzett könyvtárosok bulletinje), amelyet *Eugen Mešša* szerkeszt nagy szakértelemmel, úgyszeretettel és kitartással. A bulletin 22. száma az iskolai könyvtárüggyel — ezen belül a nemeckái általános iskola mintakönyvtárának építésével és szervezésével — foglalkozik. A szám több külföldi kitekintést is publikál. Ezek egyike *Kolozsi Júliának*, a pozsonyi egyetem IV. éves könyvtároshallgatójának dolgozata, amely tömör és tárgyilagos tájékoztatás a magyar iskolai könyvtárügyről. (F.)

Az információ és a tájékoztatás

Terminológiánk kialakításához

Information, informacija — az angol, német, francia, orosz számára egyszerre jelent két, egymással szorosán összefüggő, de egymástól egyúttal lényegesen különböző dolgot. Jelenti egyrészt azt a tény, adatot, hírt, amit közlünk, másrészt magát a közlést, az átadást. Vagyis — egyrészt a közlő tevékenység *tartalmát*, másrészt a közlést mint *tevékenységet*.

Ez a kettősség a gyakorlatban ritkán okoz komolyabb bonyodalmat (a szövegből általában kiderül, hogy melyik jelentésről van szó), de semmiképp sem szerencsés dolog. Nem lehet ráfogni, hogy meggyorsítaná, megkönnyítené a szöveg megértését.

Ebből a szempontból mi magyarok véletlenül igen szerencsés helyzetben vagyunk. Két szavunk is van a két fogalom jelölésére: teljesen meghonosodott nyelvünkben az *információ*, s amellett megvan „benszülött” szavunk, a *tájékoztatás*.

Szinonimának is tekinthetjük a két szót, de ha jobban meggondoljuk, észrevehetjük, hogy használatuk köre már köznyelvünkben sem esett egészen egybe, az informatika (vagy tájékoztatástudomány) megjelenése előtt sem. Az *információ* inkább a közlés *tartalmát* jelenti, ebben a jelentésében bizonyos esetekben nem is helyettesíthetjük a „tájékoztatás” szóval: pl. információt kérünk valakiről (és nem tájékoztatást), értékes információk (és nem tájékoztatások) birtokába jutnak a hírszerzők. A *tájékoztatás* viszont általánosabban használatos a közlésnek mint *tevékenységnek* megjelölésére; ha ezt a jelentést az „informál” ige valamelyik származékával akarnánk kifejezni, akkor már inkább az „informálás” illene ide, mint az „információ”, de épp ez a szóalak nemigen használatos. A nagyközönség *tájékoztatása* érdekében nyilatkozik az illetékes, nem pedig a nagyközönség „informálása” és végképp nem a nagyközönség „információja” érdekében.

Szakmai nyelvünkben is mutatják ezt a differenciálódást bizonyos közkeletű kifejezések. Egyrészt nyilvánvaló, hogy az információt (az adatot, értesülést, a hírt) tároljuk és „keressük vissza”, nem pedig a tájékoztatást. Másrészt az információt szolgáltató szervezetek többnyire tájékoztatási osztálynak, hivatalnak stb. nevezzük, nem pedig információsnak.

Terminológiánk kialakítása szempontjából nyilvánvalóan kívánatos, hogy kiaknázzuk ennek a kettősségnek a lehe-

tőségeit, következetesen végigvigyük az *információ* és a *tájékoztatás* jelentésének a differenciálását — tehát a belőlük képzett, illetve az őket tartalmazó kifejezések használatában is ahhoz tartunk magunkat, hogy az egyik a közlés *tartalma*, a másik pedig a közlési *tevékenység*.

Eszerint könyvtártudományi *információ* pl. egy könyvtárstatisztikai adat vagy egy könyvtárépítési norma. Könyvtártudományi *tájékoztatás* az a tevékenység, amely az ilyen adatokat gyűjti, feldolgozza, tárolja, továbbítja. A tájékoztatás (a tevékenység) eszköze *tájékoztatási eszköz* (és nem információ), az adott tevékenységnek — illetve a vele foglalkozó intézményeknek — a rendszere pedig *tájékoztatási rendszer* (és nem információ). Az „információrendszer”, ha használnánk ilyen kifejezést, a valamely szakterületen vagy valamely intézmény által rendszeresen gyűjtött, feldolgozott és visszakereshetően tárolt információk összességét jelentené. Az, hogy egy szakterületnek milyen és mennyi információra van szüksége, az illető terület *információsükségletét* jelenti, s ezt a szükségletet az *információellátás* révén elégítjük ki (nem pedig „tájékoztatási” ellátással).

Nem szándékom itt most egész szójegyzéket adni, csak illusztrálni azt az elvet, amelynek a következetes alkalmazása véleményem szerint nagyon megkönnyíti a világos és egyértelmű magyar tájékoztatástudományi (informatikai) terminológia kialakítását, megkönnyíti tehát ennek a terminológiának az általános elfogadását, egységes használatát is — amire pedig oly nagy szükségünk van.

S hogy valóban lehet következetesen alkalmazni — minden erőltetés nélkül — ezt az elvet, azt bőségesen bizonyítják azok a tapasztalataink, amelyet a Könyvtártudományi és Módszertani Központ tájékoztatási osztályán a Könyvtári Figyelőnek (elsősorban a lap külföldi anyagának) és a Könyvtári és Dokumentációs Szakirodalom (Referáló lap) c. kiadványnak a szerkesztése során szereztünk az utolsó 3—4 évben. Kivált a KDSZ — és a külföldi dokumentumok nyilvántartásának a KDSZ mögött álló rendszerre — szolgáltatott erről megnyugtató bizonyosságot, hiszen ennek hatalmas anyagában bőségesen szerepel sokféle változatban az „information” s a rá épülő más szakkifejezések.

Szó ami szó, a *Könyvtári Figyelőnek* a hazai könyvtár- és tájékoztatásügygel

foglalkozó közleményeiben nem mindig tudtuk alkalmazni ezt az elvet. Ennek azonban inkább „külső” okai vannak, nem belső, logikai természetűek. Nemcsak arra gondolok, hogy ha egyszer egy magyar intézményt „Információs Központ”-nak hívnak, akkor a szerkesztőség nem keresztelheti át semmiféle elv nevében — hanem arra is, hogy a szerzők olykor ragaszkodnak a „tájékoztatói” helyett a hibrid „információs” jelző használatához, mert ez az adott összefüggésben félig-meddig már hivatalossá vált, pl. a „népgazdasági információs rendszer” esetében.

Ne bolygassuk most azt a kérdést, hogy érdemes-e ilyen, a könyvtári szakterületnél jóval szélesebb körben általánossá vált kifejezés megváltoztatásával próbálkoznunk. A lényeg az, hogy ne teintsük precedensnek a nem előnyös szó-

használatot, ne igazodjunk hozzá, hanem ahol szabad a kezünk, következetesen törekedjünk a világos és egyértelmű terminológia kialakítására.

Egyre szövevényesebb kérdések tisztázása kerül már napirendre ebben a terminológiában. Megnyugtató megoldásra azonban nem juthatunk bennük, amíg nem mentünk vissza az alapkérdéshez — az „információ” és a „tájékoztató” megkülönböztetéséhez. Megéri a fáradságot, hogy ezt az alapkérdést átgondoljuk. S azután úgy járjunk el, ahogyan Deák Ferenc mondta (aki pedig nem volt az ultraradikális tettek embere): ha az utolsó gombnál észreveszi az ember, hogy rosszul gombolta be a mellényét, akkor nem tehet egyebet, mint hogy teljesen kigombolja és előről kezdi.

Köve nd i Dénes

A nemzetközi könyv hírei

Az utóbbi hónapokban több nagyszabású könyvkiállítás zajlott le a világ különböző részein. *Moszkvában* a legnagyobb idegen nyelvű szovjet kiadó, a „Progress” rendezett nagyszabású bemutatót. A „Progress” 102 országba exportál könyveket, s 1970-ben 630 könyvet adott ki 38 nyelven. Kiadványai között a szépirodalmiakon kívül a marxizmus—leninizmus klasszikusainak munkái, népszerű társadalmi-politikai és tudományos művek, gyermekirodalom, képes albumok és magazink, útikalauzok szerepelnek. Az utóbbi évtizedben nagy mennyiségű könyvet adott ki az ázsiai, latin-amerikai és afrikai fejlődő országok számára is, s a nemzetközi könyvév során tevékenységének különösen ezt a részét erősíti meg. A kiadó egész tevékenysége a nemzetközi könyvév egyik fő feladatával teljesen megegyező irányú: *a nemzetközi együttműködés fejlesztésén* munkálkodik az irodalom segítségével.

Lengyelországban a nemzetközi könyvévi programok a miniszterelnök védnöksége alatt folynak. A könyvév különböző szervek képviselőiből alakult szervező bizottságának Alexander Syczewski művelődésügyi államtitkár-helyettes az elnöke. A nemzeti programok fő célja az olvasás propagálása és a könyvterjesztés további bővítése. A sajtó, a rádió és a televízió, valamint a plakátok és bélyegek is felhívták a lakosság figyelmét a *Varsóban* rendezett XVII. nemzetközi könyvkiállításra, amelyen külön könyvművészeti bemutatót is tartottak.

Brazíliában az oktatásügyi miniszter nyitotta meg a *Sao Pauló-i* nemzetközi

könyvbiennálét, amelyen minden földrész nagyobb kiadója, nem kevesebb, mint 800 kiadó képviseltette magát. A kiállításon jelenlévő szakemberek számára nemzetközi szemináriumot szerveztek a gyermekirodalom különböző kérdéseiről.

Erdekesnek ígérkezik az Olvasók Nemzetközi Szövetségének (IRA) lapzártá után, augusztusban rendezendő negyedik olvasási világkongresszusa is, amelyet az idén *Buenos Aires*-ben tartanak meg.

A nemzetközi sajtóban, a rádió- és televízió-műsorokban tovább folyik a könyv népszerűsítése, illetve eseményeinek ismertetése. A Grafikai Tervező Szövetségének Nemzetközi Tanácsa (ICOGRADA) úgy döntött, hogy „Icographic” című folyóiratának egy teljes számát a könyvgrafika kérdéseinek megvitatására szenteli. Elkészült az UNESCO húszperces színes televíziós filmje is a nemzetközi könyvévről „Nyitott könyv” (Open Book) címmel, arab, angol, francia, orosz és spanyol nyelvű változatban.

Különösen figyelemre méltó és a könyvév témáit sokoldalúan tárgyaló száma jelent meg a francia „Tendances” c. folyóiratnak. A tematikusan szerkesztett számok közül a legfrissebb (77.) címe: „Franciaország és a könyv — 1972-ben.” A rendkívül ötletes formában, kartonborítóba helyezett hét önálló füzetben hét témakörre tagolódó szemlét tanulmányozhat az érdeklődő olvasó. Írók, kutatók, könyv-szakemberek sora szólal meg, s tömör, kitűnő összegezésben közli véleményét a könyv, a könyvterjesztés és

a könyvvel foglalkozó tudományok legfontosabb kérdéseiről.

Az első részben három író-akadémikus vall a könyv jövőjéről.

Mindhárman igen élesen vetik fel a könyv hagyományos pozíciójának s a kommunikáció újfajta szervezésének problémáit. Maurice Genevoix írásának címe: „*Hinni a könyvben.*” A szerző hangsúlyozza, hogy a „legkisebb ellenállást követelő” tömegközlelési eszközök (mass media) terjedése és elburjánzása ellenére is hisz a könyvben, s a könyv bízható jövőjét igazolja a nyilvános könyvtárak szaporodása és gazdagodása, valamint a bibliobuszok terjedése is. A Magyarországon is jól ismert, ugyancsak a „halhatatlanok” közé tartozó Maurice Druon a kultúra fennmaradásának „*Elengedhetetlen feltétele!*”-ét az audiovizualitást kiegészítő működő írásos műveltségben látja. Druon a francia racionalizmus örököseként a szellemi aktivitás, az értelem kritikai fejlesztésének lehetőségét hangsúlyozza az olvasásban. „Talán soha nem volt még ekkora szükségünk az olvasásra, hiszen az szellemi rendteremtésünk záloga”. Armand Lanoux nyilatkozatban válaszol „*A könyv új közönsége*” címmel feltett kérdésekre. Az olvasás helyzetében alapvető változás jött létre, amelyet csak megváltozott szemlélettel lehet megfelelően értékelni: az audiovizuális eszközök és a paperback elterjedésének együttes hatásaként „az olvasói tudatosság és minőség emelkedett meg a lakosságnak egy olyan részében, amely korábban csak az újságon keresztül volt kapcsolatban az irodalommal”. Figyelemre méltó fejleménynek tartja a szerző az ipari szakszervezetek kezdeményezésére a könyvtárakban szerveződő „Munka és kultúra” mozgalmat s az ennek keretében szervezett író—munkásolvasó találkozókat. Érettebb szemlélettel nézve a könyv és az audiovizuális eszközök nem állnak élesen szemben egymással — hangsúlyozza Lanoux.

„*Könyvkutatások*” a második füzet összefoglaló címe. Ebben Robert Escarpit, Robert Estival és Nicole Robin írásai szerepelnek. Közös véleményük, hogy a művet csupán jelrendszernek tekintő hagyományos irodalomkutatással szemben a komplex szemléletnek van nagyobb haszna, amely az írótól az olvasói befogadásig tartó kommunikációs kapcsolatra is figyel. Vázzolják egy ilyen szellemű kutatóintézet, a Bibliológiai Intézet terveit is.

Jacques Medecin a nizzai könyvfesztiválról számol be. A nizzai Fesztiválpalotában 1969 óta évenként rendeznek könyvfesztivált, amelynek növekvő szellemi rangját a monstre kiállítással pár-

huzamosan zajló szakmai tanácskozások adják meg. 1969-ben: „A könyv ma” volt a téma, 1970-ben: „A könyv és közönsége”, 1971-ben: „A könyv jövője”, 1972-ben: Nemzetközi tanácskozás a fordításról. A tanácskozások témáinak felsorolása is mutatja, hogy a nemzetközi könyvévben hangsúlyozott kérdések nem újak és alkalmoszerűek a világban, hanem nagyon is jelenvalók és a könyvszakemberek nagy nemzetközi találkozóin minduntalan fölvetődnek.

„*A könyv jövője az audiovizuális kultúrában*” c. dolgozatában statisztikát és futurológiát ötvöz, s gyakorlati programot vázol Rémy Tessonneau. A könyv- és folyóiratkiadás, olvasás és televízió helyzetét mutató statisztikák elemzése után futurológiai táblázatokat közöl az audiovizuális technikák várható elterjedéséről. Különös jelentőséget tulajdonít a video-kazetták és video-lemezek elterjedésének, mert ezzel újra visszatér a szabad információ-választás és információ-visszakeresés lehetősége az egyén számára is. A *jövő könyvtára*, amelyet „mediathèque”-nek nevez (mass media + bibliothèque), a legkorszerűbb tudás-önkiszolgáló intézménye lesz, s az emberi ízlésben, felfogókészségben várhatóan igen nagy változást hoz.

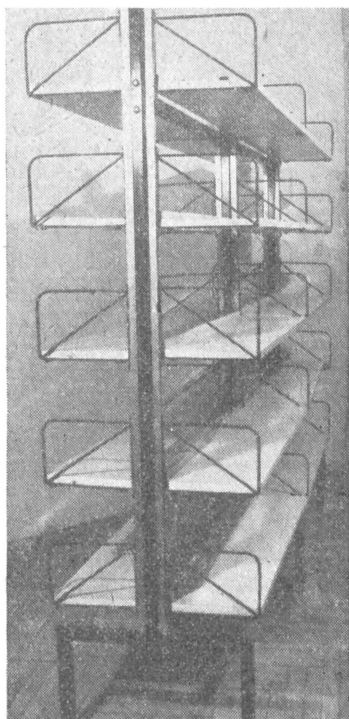
Az utolsó füzetben a francia kiadói szakszervezet könyvkiadási statisztikáját közli a folyóirat itt ismertetett száma. A példányszámok, kiadvány-típusok, szakkok, új és ismételt kiadások szerinti metszetek mellett az áttekintés a könyvkiadás belső struktúráját is tükrözi.

A könyv év nagy hazai eseményei közül többet egyidőben, augusztusban és szeptemberben rendeztek meg. Az augusztus utolsó hetében lezajlott IFLA- és a szeptember első hetében rendezett FID-kongresszus idején az Akadémia aulájában a tudományos és szakkönyvtári hálózatokat, valamint a közművelődési könyvtári hálózatokat bemutató kiállítás is nyílt. Ugyancsak az IFLA kapcsán rendezték meg a Bibliotechnika '72 című kiállítást a Technika Házában (L. lapunk augusztusi számát.)

A Debreceni Egyetemi Könyvtár a Megyei Könyvtárral, a Városi Könyvtárral, a Református Kollégium Könyvtárával és a Déri Múzeummal együtt hosszú és gondos előkészítő munkával szervezte meg a szeptember 12—13-án megtartott tudományos ülésszakot. A tanácskozás fő témái: Könyv- és könyvtártörténet, A könyvtár az egyetemi oktatásban, továbbá olvasáspszichológiai kérdések voltak. A tanácskozással párhuzamosan „A debreceni könyv múltja és jelene” címmel ugyancsak közös kiállítást rendeztek a Déri Múzeumban. (F. L.)

MERABONA könyvvállvány

GAZDASÁGOS!
CÉLSZERŰ!
ESZTÉTIKUS!

A fokozatmentesen állítható polcok mindenfajta könyvméret tárolását lehetővé teszik. Az építőszekrény-elv alapján méteres egységekből bármely méret összeállítható.

Anyaga minden esztétikai igényt kielégít, az alumínium, acél és fa harmonikus kombinációja dekoratív elemként alkalmazható.

Krómozott talpcsavarak egyenlítik ki a padozat esetleges egyenetlenségeit.

Szabadonálló és fal melletti kivitelben készül, 150, 180, 210 cm. magasságban (gyermekkönyvtári, szabadpolcos könyvtári, raktári és lakásban történő használatra).

Kivánságra egyedi méretben is rendelhető!
 Kérjen részletes árajánlatot!

Gyártja:

TÖVÁLL SZANY

(Győr-Sopron megye)

Tárolásra nem lesz gondja,
 Ha a polca: MERABONA

A PETŐFI-CENTENÁRIUM eseményeit előkészítő emlékbizottság munkájában a Váci Városi-Járásí Könyvtár is részt vesz. A könyvtár bibliográfiát készít, mely a költő és a váci járás kapcsolatával foglalkozó irodalmat tárja fel. A járás községi könyvtárai az ünnepi alkalomhoz kapcsolódó irodalmi előadássorozatokat rendeznek, s azokban a helységekből, ahol Petőfi személyesen is megfordult (Rád, Csomád, Vác), Petőfi-estet tartanak.

Hírek

FÖLDTÖRTÉNETI KIÁLLÍTÁS nyílt a Paksi Járásí Könyvtárban. A TIT-tel közösen megrendezett kiállításon üvegezett tárlókban őskori leleteket, eredeti kövületeket mutattak be, és őssálatokat megjelenítő rajzokat, képeket is. Az érdekes anyagot főleg az általános és a középis-kolós tanulók szemlélték nagy figyelemmel, de a kiállítás érdeklődést keltett a könyvtár felnöött olvasói körében is. (Sz. L.)

A PÉCSI SZMT KÖZPONTI KÖNYVTÁR VEZETŐJÉVÉ Keszthelyi Károly pedagógust nevezte ki a Szakszervezetek Baranya megyei Tanácsának elnöksége. *Schmidt Károly*, a könyvtár korábbi vezetője a Baranya megyei Pályaválasztási Tanácsadó vezetője lett. (G. I.)

A POSTÁS SZAKSZERVEZET KÖZPONTI KÖNYVTÁRÁNAK vezetőjévé *Gurai Ferenc*-né, a Postás Művelődési Központ Könyvtárának vezetőjét nevezték ki. (G. I.)

VÁNDORDÍJAT ALAPÍTOTT két évvel ezelőtt a Ceglédi Városi-Járásí Könyvtár azzal a céllal, hogy serkentse az olvasási kedvet az iskolai tanulók körében. A díjat, egy serleget minden tanév végén az az iskola kapja, amelynek tanulói közül a legfőbbben iratkoztak be a könyvtár olvasói táborába. Az idei díjazott a Tánacsics Mihály általános iskola volt, ahonnan 439 gyermek, a tanulók 51,5 százaléka járt rendszeresen könyvtárba.

A HAJDÚ-BIHAR MEGYEI SZMT ELNÖKSÉGE Kovács Györgynét, a debreceni SZMT Központi Könyvtár vezetőjét megromlott egészségi állapota miatt — saját kérésére — felmentette megbízása alól és ugyanott főkönyvtárosnak nevezte ki. A könyvtár vezetésére *Komoróczy Alajos*-né, az eddigi könyvtárvezető-helyettes kapott megbízást. (G. I.)

A MŰVELŐDÉSÜGYI INTÉZMÉNYEK ELNEVEZÉSÉNEK és névhasználatának szabályozásáról jelent meg utasítás a Művelődésügyi Közlöny augusztus 2-i, 15. számában. A 136/1972. (M. K. 15.) MM sz. utasítás szerint művelődésügyi intézmény kiemelkedő személyről csak engedély alapján nevezhető el. Minisztérium által fenntartott intézmény elnevezését a fenntartó miniszter, a többi intézményét a megyei tanács végrehajtó bizottsága engedélyezi. A fővárosi és a megyei könyvtár elnevezéséhez és elnevezésének megváltoztatásához a művelődésügyi miniszter hozzájárulása szükséges. Az engedélyező hatóságnak döntés előtt ki kell kérnie az illetékes megyei pártbizottság és a Párttörténeti Intézet állásfoglalását. Alapelve, hogy kiemelkedő személy nevének felvétele csak olyan intézmény számára engedélyezhető, amely tartósan magas színvonalon látja el feladatát, továbbá jól kiépített szervezettel és felszereléssel rendelkezik. A választott név olyan személy neve legyen, akinek munkássága a haza felszabadítását, a szocializmus építését, a társadalmi haladást, a tudomány és a kultúra fejlődését szolgálta és aki ezért példakép lehet az intézmény működésében. A névadó munkássága kapcsolódjék az intézmény jellegéhez, működési területéhez. Nemzetiségi lakosságú területen működő intézmény esetében törekedni kell arra, hogy az intézményt az adott nemzetiségből származó személyről nevezzék el.

Az utasítás intézkedik arról is, hogy az intézmény ügyvitelében (bélyegzőin, címtábláin, levélpapírjain) a megállapított hivatalos elnevezést köteles használni. Ennek fel kell tüntetnie az intézmény típusát (városi könyvtár, községi könyvtár stb.), az intézmény esetleges különleges jellegére utaló megjelölést (városi és járásí könyvtár, községi és körzeti könyvtár stb.). A fejbélyegzőnek és levélpapírnak tartalmaznia kell az intézmény pontos címét, telefonszámát, számlaszámát és postafiókjának számát is.

Az utasítás megszünteti tehát azt a többször szóvá tett s itt-ott elterjedt gyakorlatot, hogy a névben a fenntartó szervet is külön megjelölik. A „városi tanács vb könyvtára” formula tehát nemcsak értelmetlen (a könyvtár ugyanis nem csupán a vb-é, elsősorban a város közönségéé), hanem szabálytalan is.

Vitéz János könyvtára

Várad nagy reneszánsz püspöke, Vitéz János, aki most 500 éve halt meg, egyszer egy diplomáciai küldetéséből éppen húsvét ünnepére tért vissza és úgy tervezte, hogy majd csak az ünnepi ájtatosságok elvégzése után megy fel Mátyás királyhoz jelentést tenni. Az azonban ráüzent unokaöccsével, *Janus Pannoniusszal*, hogy misézni máskor is lehet, az isteni szolgálatra bármely idő alkalmas, s mindaz, ami a haza üdvére tétetik, áldozás számba megy.

Vitéz János, aki Hunyadi Jánossal, majd Mátyással karöltve megteremtette a magyar humanizmus első korszakát, Zsigmond király kancelláriájában kezdte pályáját. Vitéz a magyar kancelláriai humanizmus megalapítója.

A kancelláriai humanizmus rég szakított a vallási morál szigorával, s kezdett már kiképezni egy külön diplomata erkölcsstant, melynek főelve a nemzetállamot képviselő fejedelem érdeke volt. De Vitéz még a vallással nem szakító, nem pogány világnézetű, udvari politikát intéző, maga körül új nemzedéket fölnevelő kancelláriai humanista volt.

Fraknói Vilmos: *Vitéz János esztergomi érsek élete* (1879) című művében foglalja össze

Vitéz János életét. Vitéz körülbelül egyidős volt Hunyadival. 1408 táján született. Nem tudjuk, hol tanult. 1433 táján került a kancelláriába. Követte Zsigmondot külföldi útjaira, így a baseli zsinatra is. 1445-ben Hunyadi János a nagyváradi püspökségre emeltette. Hunyadi később, halálos ágyán az ő gondjaiba ajánlotta fiait. V. László kancellárrá nevezte ki, de 1457 márciusában a Hunyadi-fiúkkal együtt őt is elfogatta. Vitéz két hónap múlva kiszabadulván, Váradra vonult vissza. V. László váratlan halála után, Mátyás megválasztásában szorgoskodott, aki Szécsi Dénes halála után őt nevezte ki 1465-ben *esztergomi érseknek*. A csehországi bonyodalmak idején az 1470-i országtanácsban azonban már Vitéz volt az ellenzéki nézetek tolmácsa, melyek szerint a török ellen igen, de idegen országok, a német-római császári korona megszerzésére a nemesség se pénzt, se vért nem áldoz. Janus Pannoniusszal együtt élére állt annak az összeesküvésnek, mely a tizenhárom éves Kázmér lengyel királyfit akarta a trónra ültetni. Mátyás hadai körülzárták Esztergomot, Vitézt elfogták, majd felügyelet alá helyezték és ezt a megaláztatást az agg érsek nem soká élte túl. 1472. augusztus 9-én Esztergomban meghalt. Sorsa kétségkívül tragikus sors, mert egy válságos pillanatban egész élete művének megtagadására kényszerült és a nemzeti királyság visszaállítója idegen király behozatalában talált egyetlen kiutat.

Vitéz könyvtárának alapjait már várad püspöksége elején megvetette. Már az ötvenes években voltak képzett másolói. Liviuszát a krakkói bíboros 1449-ben külön követel kérette kölcsön. 1445-ben Tertullianuszát Aeneas Sylvius Piccolomini, a későbbi *II. Pius pápa* kéri kölcsön. Vele egyre inkább baráti viszonyba került, leveleztek, kedvét keresték egymásnak. Mikor Vitéz a Hunyadi-fiúkkal V. László fogságába került, kiszabadítására Aeneas Sylvius az akkori pápával íratott levelet Lászlónak.

1465 tavaszán elfoglalva az esztergomi érseki széket, módjában állt most már a váradinál fényesebb *humanista központot* kifejleszteni és a humanizmusa eddigi formát mecénási szereppel kiegészíteni.

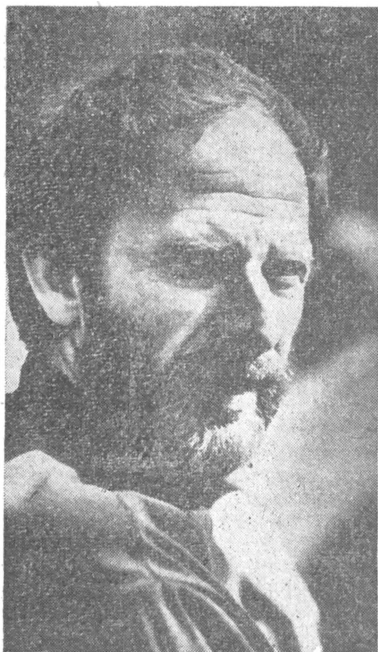
Vitéz, a nagy magyar államférfiú, akinek működésében a Hunyadi család, a magyarság, a humanizmus és a római pápa személyében képviselt európai keresztény gondolat voltak az iránymutatók, mély tanultságú humanista volt. Nagy könyvbarát. Mint humanista könyvgyűjtő, olasz földön kívül a legelsőek egyike. Ebben is Mátyásnak mestere, *könyvtára a Corvina őse és mintaképe*. Babits Mihály esztergomi nyarainak egyik emléke megkapó dramolettje, melyben Vitéz esztergomi könyvtártermében beszélgetnek Mátyás és Vitéz János humanistáik körében. Vitéz könyvtára fejlesztésére nagy gondot fordított; rendszeresen vásárolt nemcsak klaszszikus, hanem az egyházi irodalomhoz tartozó műveket is. Tanulmányozta Szent Jeromost, Tertullianust, Szent Leó homiliáit, az utóbbit fogsága idején. Hunyadi László kivégzése után „emendálta”, ahogy az akkori filológiai eljárást hívták. Ezeket egyházi beszédei számára is fölhasználta.

Sokat rendelt *Vespasiano da Bisticci* firenzei műhelyében, aki később megírta a vele összekötetésben állott könyvrendelők életrajzát. Sok olasz, néhány angol, francia, spanyol és portugál és egyetlen német, Nicolaus Cusanus mellett magyart hármat említ: Vitézt, Janust és György kalocsai érseket. Vitézről azt is megjegyzi, hogy igen sokat adott a szöveg hibátlanságára. Ezek kijavítására talált időt nemcsak említett fogsága alatt, hanem a koronázási ünnepélyek mozgalmas napjaiban is. Kódexei közül, melyeket sokszor a magáén kívül az ország címerével is díszített, ma már csak 26 ismeretes, valamennyi az 1450 utáni, de a legtöbb az 1460-as évekből. Az említett egyháziakon kívül köztük vannak Cicero, Plautus, Plinius, Curtius Rufus, Demosthenes, Livius, Regiomontanus művei. Néhány közülük itthon készült. A firenzeiek közt legszebbek Livius kötetei, a felsőolaszországiak közt a Plautus-kódex.

Vitéz János könyvtáráról Hoffmann Edith: *Régi magyar bibliofilek* c. (1929) szép munkája alapján írtunk.

Katona Jenő

Beszélgetés Kertész Ákossal

A könyvhéten találkoztunk először. A Blaha Lujza téri könyvsátorban dedikálta a *Makra* második kiadását. Amikor ismét összefutottunk az EVIG „Villamosgép” Művelődési Központjában tartott író-olvasó találkozóon, már fárasztó út állt mögöttem, de még ezzel sem fejezte be a napot. Bár estefelé járt az idő, Nagykátára készült.

A negyvenes Kertész Ákos már sokmindent átélt: volt gyári munkás és ösztöndíjas egyetemista; 1961-ben egyenesen a gyárból került az egyetemre és a népművelés—magyar szakon végzte el 1966-ban a bölcsészkart; közben 1960-tól a Filmgyárban is dolgozott, 1966 óta pedig hivatásos filmdramaturg. (Saját filmjei: a *Mindennap élünk* (1962) és a *Sikátor* (1966).) Készített tévéfilmet is, az *Úvegkalitkát*, és hangjátékot, az *Autók és utakat* Sokoldalú ember, sokoldalú művész. S bár a Sikátort SZOT-díjjal tüntették ki, sem a regény, sem a korábbi elbeszéléskötete, a *Hétköznapok szerelme* nem váltott ki igazi visszhangot. Tavaly a *Makrával* „érkezett meg” a magyar irodalomba. József Attila-díjat kapott a regényért, amely fél éven belül két kiadást is megért. Drámaváltoztatást a József Attila Színház azonnal műsorra tűzte, s az idén film is készül belőle.

Nincs sok ideje, kérdés nélkül mondja:

— *Az ilyen vitadélutánok adják számomra az egyetlen „visszacsatolási” lehetőséget, a talál-*

kozást az olvasóval. Itt tudom csak igazán lemérni, hogy amit írtam, abból mit értettek meg, vagy mit értettek félre.

— A találkozókat nem érzi egyben közönségteremtőnek is?

— Nincsenek illúzióim. A hatás igen csekély, de minden lehetőséget meg kell ragadnunk. Az egyetértőket ilyen alkalmakkor lehet megerősíteni hitükben, de az egyet nem értőket csak a legtrikább esetben lehetséges meggyőzni. S végül is nem olvasótoborzás a céljuk az író-olvasó találkozóknak, hanem az — és e téren mindenképpen hasznosnak mondhatók —, hogy sokan igénylik az effajta kapcsolatot az íróval. Különösen azok, akik konkrét eligazítást várnak a számukra problematikus kérdésekben.

— Úgy tudom, ma már volt egy találkozó, az Ikarus gyárban. Ott, ahol évekig karosszérialakatosként dolgozott.

— Egy-két mondattal az előzményekre is kitérnék. 1950-ben érettségiztem, és családom anyagi helyzete úgy kívánta, hogy dolgozni menjek. Így kerültem az Ikarusba. S megvallom, abban az időben még egyáltalán nem éreztem vágyat az írásra. Csak úgy 1955 táján kezdtem irogatni, és Szeberényi Lehel „fedezett föl” 1958-ban...

Ezek után furcsa érzéssel mentem vissza az Ikarusba. Ez a gyár ma is afféle alma mater számomra. Nemcsak a szakmát tanultam meg itt, többet annál: dolgozni. És tisztelni a munkát s az erőfeszítést, ami nélkül nem jön létre semmi; se ipari termék, se műalkotás. Sajnos, a régi barátaim, szaktársaim közül csak ketten tudtak eljönni, a többiek üzentek, hogy túlóráznak. S én még emlékszem rá, hogy ez mit jelent. Többletkeresetet, amit nem szabad elszalasztani. Ők is tudták, hogy megértem őket. De akadt egy rendkívül érdekes felszólalás. Egy asszony mesélt arról, hogy amikor kezdő hegesztő korában együtt dolgoztunk, milyen nagy segítségére voltam a beilleszkedésben. Ugyanis a szakma sztárjai, a domborítók közül senki sem akarta (merte?) rábízni a munkáját. Igazi feladatok nélkül pedig senki sem tanulhat meg dolgozni. Így elmesélve talán egy kicsit érzelmesnek hat ez a történet, de abban a szituációban, bevallom, jól is esett.

— Azt már a statisztikák is kimutatták, hogy csökkent az ilyen jellegű találkozók résztvevőinek száma. De még a jelenlévőkre sem lehet egyértelműen ráfogni, hogy „munkásközönség” volna.

— „Munkásközönség” nincs is. Hiszen általában valóban több az értelmiségi az ilyen találkozókra is, de még arra a néhány fizikai dolgozóra sem mondhatnám, hogy olvasóként munkás mivoltuk jellemezné őket. Mindig az a kérdés, hogy milyen szinten gondolkodik valaki! A statisztikáknak meg az én közönségem alakulása egyenesen ellentmond. Nálam nőtt a látogatottság. Lehet persze, hogy ez csupán a Makra visszhangjának köszönhető.

— Ennek ellenére, azt hiszem, egyetértünk azzal, amit Kamondy László állapított meg egyhelyütt: keveset olvasnak az emberek (s azt is életük egy bizonyos szakaszában). Abból kiindulva, hogy általában igaznak kell elismernünk ezt a sajnálatos tényt, mégis mi lehet az oka Ön szerint, hogy a Makra egy-kettőre irodalmunk vérkeringésébe került, mondhatnám: levegőben lógó, ellentétes érzelmeket, vitákat kiváltó élő irodalmi élmény lett?

— Talán az, hogy nálunk a kritika az egyetlen reklám. S mert a Makráról elég sokat beszélt a kritika, odafigyelt hát az irodalmat formáló értelmiségi réteg is, és szétterjedt a híre. Meg talán azért is alakulhatott így, mivel mindig arra törekszem, hogy amit írok, az olvasmányos is legyen, hogy fogvatartsa az olvasót. A nem túl vájtfülű olvasót is. Ezt minden izlésengedmény nélkül igyekszem csinálni, s vagy sikerül vagy nem. Úgy érzem, a Makránál sikerült.

Meg azután, hiába is tiltakozik ellene a regény néhány értelmezője, úgy hiszem, a Makrában olyan világszerte fellelhető társadalmi jelenségekről írtam, amiket így vagy úgy, valamilyen formában minden ember átélt. S így az olvasót a könyv mellé köthettem azzal, hogy a fiktív szituációk alkalmanként behelyettesíthetők voltak az olvasó konkrét szituációiba. Csak egyetlen példát erre. Nem szeretünk elütni közvetlen környezetünkötől, ezért állandóan megalkuszunk önmagunk igazi énjével. Más játszunk, mint amit élünk. Végezetül a kérdés általános oldaláról. Ahogyan enyhül egy társadalomban a hatalom direkt agresszivitása, illetve egészen megszűnik (gondolhatunk itt akár a személyi kultuszra is), az emberek egyre inkább a közvetlen környezetük terrorja alá kerülnek. A szomszéd és a házmester véleményétől kezdenek tartani. S a Makra végül is erről szól.

— Az ilyen megfigyeléseken kívül milyen döntő élmény játszott közre a Makra megszületésénél?

— Felhalmozódnak az élmények s jóval az események után átszűrve jelentkeznek. Így volt ez a Makránál is. 1963 őszén öngyilkos lett egy jó barátom, végtelenül rendes, tiszta, etikus ember. (Félreértés ne legyen, nem belőle lett Makra figurája.) Sokáig kínlódtam, miért nem fordult hozzám, és hosszasan nyomoztam az indítókok után. Az élmény tehát közvetlen, de csak annyira, hogy az ő életéből is áttemeltem a Makrába néhány motívumot. Ő is jobb képességű ember volt, mint amit vállalt,

s neki is volt tébécéje. De nem volt Vali az életében, igaz, értelmiséginek ott voltam mellette én.

— A Makra színpadi és regényváltozata után készül a film is. Milyen lesz a harmadik Makra?

— Fogas kérdés. Egyrészt nem harmadik Makra lesz, másrészt mégiscsak a harmadik. A forgatókönyv már kész, és kijelölték az első forgatási napot is. Ezúttal is Rényi Tamással dolgozom együtt. Olyan értelemben lesz harmadik Makra, hogy ezen a filmen sem szabad számonkérni a regényt, mint tették a színpadi változatnál — nagyon helytelenül. Az volt a célom, hogy filmet írjak, lehetőleg jót, s nem az, hogy a regényt irjam filmre. Emiatt a Makra szerkezetében néhány változtatás is akad. Mégis inkább a regényhez hasonlít majd. Már csak azért is, mivel a film műfaja lényegesen közelebb áll az epikához, mint a drámáé. Néhány szerep is megváltozik. Amíg a drámában Zselényi alakja nőtt meg szükségszerűen, a filmen Magdusé. Zselényi viszont teljesen el is tűnik a filmből, alakjából Nagy Zsigiét egészítettük ki. Vali is átalakul. Művész vonatkozásai helyett közéletiségét igyekeztünk kihangsúlyozni. De szándékom szerint a regény eredeti szemlélete csak annyit változik majd a filmben (akár a drámában), amennyit a különféle műfajok törvényei megkívánnak.

— Mielőtt filmes szakkérdésekbe merülnénk, megkérdezhetem, hogyan érzi magát egyszerre dramaturgként és íróként? Mennyi időt tud az írásra szentelni főállása rovására?

— Nehezen írok. Minden témát sokáig érlelek magamban. Ezért is szeretem jobban a regény műfajt, mint az elbeszélést. A regényt nem kell egyszerre megírni. Így erre van időm. Mint említettem, nehezen kezdek el írni, és nagyon sokszor megeskik, hogy mielőtt belevalnálam magam az írásba, már hagyhatom is abba, mivel a mindennapi rohanásban hamar röpiül az idő. Emiatt szeretem az alkotóházak csendjét.

A kétféle tevékenység nehezen egyeztethető össze, de nem is próbálok egyeztetni. Elsősorban nem is az időhiányra gondolok. A filmforgatókönyv nem irodalom, hanem a szuverén, képi szimbólumokkal építkező műalkotás tervdokumentációja, melyet alkalmasabb jelzések híján foglalnak írásba. Ha forgatókönyvön dolgozom (akár mint író, akár mint dramaturg) nem író vagyok, hanem filmes. Tudom, hogy a kétféle tevékenységet szigorúan el kell választani egymástól. Egyetlen pontban függenek össze: mindkettő művészet — ha művészi igénnyel fog hozzá az ember. De a film a rendező művészete, az író itt nem szuverén alkotó, hanem a stáb egyik tagja. S így természetesen szinte naponta kell megküzdennem az irodalomért.

— A Makra sikere után, úgy érzem, még nagyobb küzdelemre lesz szükség. Ön-magával is.

— Mindenképpen teljesen előről kell kezdenem, vagy inkább újra kezdenem, mivel szeretném elkerülni a sikerrel járó leggyakoribb buktatót, az egyszer már bevált téma ismételtetését.

— Hogyan tovább?

— Fő műfajom az epika. Abban tudok igazán fogalmazni. De úgy érzem, hogy ebben a betürengtetgben, amit mostanában zúdit nyakunkba a kulturális gépezet, ritkábban kellene megszólalni. Akkor azonban súlyosan.

— Tervei?

— Öszre szerződést kötöttem a József Attila Színházzal. A Körkép 72-ben megjelent elbeszélésemet, a Névnapot fogják színre vinni. És van egy dédelgetett tervem is. Egy népszerűsítő, olvasmányos, az érdeklődő olvasó számára készülő szabálytalan esztétikát szeretnék írni. Saját gondolataimat a művészetről. E tervemnek kettős indítéka van. Egyrészt népművelés szakra jártam az egyetemen, a másik pedig az, hogy az író—olvasó találkozókon igen élénk érdeklődést tapasztaltam az esztétika problémái iránt, és mellette aggasztó téveszméket és tájékozatlanságot is. A Szépirodalmi Kiadóval meg is kötöttük a szerződést.

— S még valami. Már nagyon korán kialakult bennem a mindenfajta emberi egyenlőtlenség elleni tiltakozás. Gyermekkorom és ifjúságom tapasztalatainak hatására — volt mit tapasztalnom a negyvenes-ötvenes években — végtelenül érzékeny lettem a fajok, osztályok, nemek közötti viszony torzulásaira, a megkülönböztetések-re és elnyomásra. Mióta az eszem tudom, örökké valamiféle arculat nélküli társadalmi helyzetem volt. Nem fértem bele semmilyen skatulyába. Ezeket az élményeket már eddigi írásaimban is érintettem, de szeretnék a közeljövőben ezzel az állapottal egy külön regényben is foglalkozni. Talán vagy öt év múlva...

— Minden írói tiltakozás ellenére ezt nevezik társadalmi elkötelezettségnek. S az elkötelezettségen túl gyakran közéleti szereplésre is csábít.

— Ma már nincs feltétlenül szükség a nyilvános közéleti szereplésre. Természetesen régebben más volt a helyzet. Az olyan kis országban, mint Magyarország, melynek államisága évszázadokig vagy nem volt, vagy kérdéses volt, az írók szükségszerűen politikusokká is váltak. De hosszú távon ez nem egészséges. Az írónak más a

dolga. Írjon. Jót írjon! Az elkötelezettséget is csupán egyetlen formában tudom elképzelni. Az emberek iránt kell elkötelezettnek lenni, s akkor az író minden programosság nélkül máris progresszív. De úgy érzem, ennek formáit esetenként maga dönti el.

— Amíg hallgattam, felmerült bennem a kétely, vajon az író társadalmi helyzete megengedi-e, hogy felelősséget vállaljon az emberiség megjavításáért?

— *Az író társadalmi helyzetét nem tudom egyértelműen meghatározni. Időnként indokolatlanul átnéznek rajta, időnként piederesztálra emelik. Azt hiszem, az írók számára egy a fontos. Minél kevésbé alakulnak kasztzá, annál egészségesebbek, annál többet tudnak érzékelni a világ dolgaiból.*

Az író nem pedagógus, nem apostol, nem vallásalapító. A művész általában azzal segíti a társadalmat, hogy tükröt tart eléje, önismeretre szoktatja. Hiszen minden változtató szándék alapja a pontos helyzetismeret. Ebben áll szerintem az író felelőssége és minden segítsége.

R á c z - S z é k e l y G y ő z ő

M Ű V E I

Hétköznapok szerelme. Szépirodalmi, 1962. 235 l.

Sikátor. Szépirodalmi, 1965. 333 l.

Makra. Szépirodalmi, 1971. 303 l.

Regénypályázat

A Szépirodalmi Könyvkiadó két regénypályázatot hirdet: egy kisregény pályázatot, kb. tíz ív (kb. 200 gépelt oldal) terjedelemben, és egy nagyregény pályázatot, kb. húsz-huszonöt ív (kb. 400—500 gépelt oldal) terjedelemben.

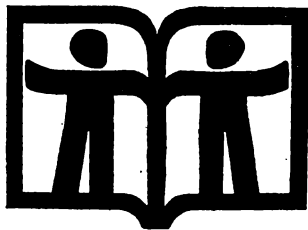
Mindkét pályázat célja: egyéni sorsokban, magas művészi színvonalon ábrázolni, miképp alakult a társadalom alapvető osztályainak (munkásság, parasztság) élete, életmódja a szocialista fejlődés utóbbi másfél évtizede során.

A pályázat jelíges. A kéziratokat a Szépirodalmi Könyvkiadóhoz (Budapest, VII., Lenin krt. 9—11.) küldendők be, két gépelt példányban. *Határidő:* Kisregény pályázat — 1973. július 1. Nagyregény pályázat — 1974. január 1.

A kisregény pályázat díjai: I. díj 30 000 Ft, II. díj 25 000 Ft, III. díj 15 000 Ft. *A nagyregény pályázat díjai:* I. díj 50 000 Ft, II. díj 30 000 Ft, III. díj 20 000 Ft. — *Eredményhirdetés:* a kisregény kategóriában 1974. január 1-én, a nagyregény kategóriában 1974. október 1-én.

Botár Imre és Károlyi Zsigmond: A TISZA SZABÁLYOZÁSA c. munkájának 1. részéről lapunk 1970. 7. számában hírt adtunk. Azóta a 2. rész is megjelent a VÍZDOK kiadásában, a Vízügyi történeti füzetek c. sorozat negyedik darabjaként. Ez a rész az 1879. évi nagy szegedi árvízvet követő munkálatok történetével foglalkozik. Részletesen tárgyalja a budapesti vízmű- és csatornaépítésben is kitűnt *Kvassay Jenő* távlati fejlesztési terveit, s utal arra, hogy a 19. század utolsó negyedében történt munkálatok eredményeként a Tiszán gátszakadás nem fordult elő. A Tisza-szabályozás történetét 1944-ig bemutató értekezést 91 tételből álló bibliográfia egészíti ki. (*Tóth András*)

A FILMSZÍNHÁZAK szeptemberben három, irodalmi műből készült filmet mutatnak be. Joseph Haller: *A 22-es csapdája* c. nagysikerű regényéből amerikai; Bulgakov drámáinak és Fehér gárda c. regényének felhasználásával, *Menekülés* címmel pedig szovjet film készül. A *Sacco és Vanzetti* című film Duckere politikai ismeretterjesztő munkáját használja föl a híres amerikai justizmord bemutatására. A könyveket az Európa Kiadó a bemutatókkal kapcsolatban megjelenteti.

A gyógyító értelem

Gondolom, hogy nemzedékem sok más tagjának is kamaszkori élményei közé tartozott a szülők vagy rokonok könyvtárából kiemelt felnőtt-könyvek olvasása. Különösen érdekesek voltak azok, amelyeket a legfelső polcon, vagy a hátsó sorban tartottak, hogy ne legyenek nagyon szem előtt, ne kerüljenek a gyerekek kezébe. A legjobb a képes könyvek nézegetése volt — ki álmodott akkor még a televízióról —, mert csendesen megbújva, órák alatt végezni lehetett egy-egy művel. Izgalmat nyújtottak a háborús albumok, pikantériát az illusztrált útleírások, de a legérdekesebbek a népszerűsítő orvosi és egészségügyi könyvek voltak: *Orvos a családban*, *Az élet útmutatója*, *Az emberi test csodái* és a valóban színvonalas *Az élet csodái* J. Huxley szerkesztésében. Nemcsak a szexuális fejezetek vonzottak hozzájuk, de minden, amit életről és halálról, betegségről és egészségről bemutattak és elmondtak, mert másképpen, érdekesebben hangzottak, mint az, amit az iskola rendkívül szemérmes és konzervatív természetrajz óráin tanultunk. A népszerűbbekbe nyilván szándékosan csempészték a szerkesztők a különlegességeket, ritkaságokat, torzakat: óriásokat és törpéket, szakállas nőket és ajaknégereket, kuruzslókat és halottégető máglyákat. A gyógyítás kérdésében óvatosan kerültek a konkrétumokat, az egészségügy társadalmi vonatkozásait pedig csak a legelemibb higiéné-szabályok propagálására korlátozták. Huxley könyve már érdekesebb volt, valóban izgalmasan megrázó, rideg materializmusával az általános idealista szemléletű tankönyvekkel szemben.

Ohatatlanul ilyen gondolatok támadtak az ismertetés írójában, amikor kézbe vette a Minerva Kiadó öt kötetre tervezett *Nagy Képes Enciklopédiájának* első kötetét. Műfajában ez is orvostudományi és egészségügyi ismeretterjesztő mű. Követi az ismeretterjesztés hagyományait; jól tagolt, olvasmányos stílusú — néha, egy-egy fejezetben válik csak nehézkessé a tömörség miatt —, gazdagon illusztrált. Ugyanakkor valóban enciklopédia: a nagyobb fejezeteken belül nyomdailag is kiemeli a kisebb részleteket és az alapvető meghatározásokat, a visszake-

resést név- és tárgymutató szolgálja, és bibliográfia nyújt további útmutatást. Enciklopédiához illően nem bocsátkozik bele részletproblémákba és nem bonyolódik meg nem oldott kérdések vitatásába, ismerteti azt, amit tudunk és rámutat, hogy milyen irányban keresik a nyílt kérdések megoldását. Megmondhatjuk azt is, hogy nem kell a családi könyvespolcok felső polcára vagy második sorába helyezni, nincsenek benne az eladhatóság fokozására szolgáló színes anatómiai részletek vagy biológiai különlegességek. Nézegethetik gyermekek is, bár a szövegből, alapismeretek híján, nem sokat érhetnek meg. Mert a könyv *alapismereteket nem közöl*. Feltételezi az olvasóról a középszintű társadalom- és természettudományi műveltséget. Pontatlanság volna úgy fogalmazni, hogy a középiskolai szintű ismereteket, mert kevesebb biológiai, de nagyobb szociológiai műveltséggel lehet megérteni, mint amit a mai gimnázium nyújt, az *Élet és Tudomány* rendszeres olvasója, iskolai végzettségétől függetlenül, kevesebb új problémával találkozik majd benne, mint az egyoldalúan műszaki vagy irodalmi érdeklődésű diák.

A könyvet a hangsúlyozottan *társadalmi szemlélet* különbözteti meg a régebbi hasonló témájú művektől. Ez a szemlélet érvényesül az időszerű kérdések tárgyalásában és a történeti jellegű részekben is. Több kérdést országos, sőt az egész világra kiterjedő megvilágításban foglalnak össze a szerzők. Inkább azt sajnálhatjuk, hogy a teljesség érdekében túlságosan sok kérdésre is kitértek, s így sokszor a felvázolásnál többre nem jutott hely. Ilyen témák például: a család és a népesség kérdései, a jövő élelmiszerellátása, a kóros személyiség a társadalomban stb. Nem kérhetünk azonban semmit számon egy enciklopédia első kötetétől, hiszen mindent pótolhatnak még a továbbiak, mert az ígért harmadik kötet a munkával foglalkozik majd részletesen, a negyedik a gondolkodással, az ötödik az urbanizációval és az ismeretközléssel. (A második — a teljesség kedvéért mondjuk — a művészettel.)

A fejezetek és fejezetrészek szerzői nevükkel fémjelzik írásaikat, melyek mindegyike önálló, kerek alkotás. Mint

minden enciklopédia, A gyógyító értelem is úgy tekinthető tehát, mint népszerű tudományos cikkgyűjtemény, annak elkerülhetetlenségével is, hogy a mondanivalóban némi átfedések és ismétlések kerülnek az egyes írásokba.

A képanyag illusztrálja a szöveget, egyenértékű vele és önálló életet is él. Fénykép, rajz, karikatúra, metszet- és festmény-reprodukció, statisztikai diagram egyaránt található a kötetben, mégpedig szép kiállításban fekete-fehér és színes eljárással. Az olvasás első perceiben talán meglepő, hogy a képek nem kapcsolódnak közvetlenül a szöveghez, később azután világos, hogy közvetve és egészében nagyon is azonos ismeretet közvetítenek.

Ha izgalmasak voltak a régi egészségügyi-ismeretterjesztő könyvek és albumok azért, mert az ifjú és kevésbé ifjú olvasó úgy érezte, hogy olyasmit tudhat meg belőlük, amit az iskolában és a családban eltitkoltak előle, vagy amiről nem volt szokás beszélni, akkor ez az enciklopédia azért izgalmas, mert tovább vezet mindazokba az ismeretekbe, amiket az iskolában és otthon már megszerzett, a társadalom pedig létkérdéseinek tekinti őket és ezért tagjai nagyon sokat beszélnek róluk, ha sokszor laikus módon, információk nélkül is. Gyógyszerekről, szervátültetésről, rákról, szív-bajról és járványokról csakúgy, mint az

öregségről, a családtervezésről, biológiai egyensúlyról és a káros szenvedélyekről. Egyszóval az emberi egyed és a társadalom létkérdéseiről. A könyv pedig erről szól. (Közgazdasági és Jogi, 469 l. 180 Ft)

Marót Miklós

Magyarország története képekben

A Gondolat Kiadó Kosáry Domokos szerkesztésében egy 750 lap terjedelmű, gyönyörű kiállítású és aránylag olcsó árú, új típusú történelemkönyvet jelentetett meg. A cím teljesen megfelel a tartalomnak, mert az olvasó — mint az előszó helyesen írja — „e kötetben nem valami kivonatos, rövid szöveges történelmet kap kezébe, a szokottnál több illusztrációval, hanem olyan, lehetőleg hiteltel képanyagot, amelynek magának kell történelmünket bemutatni”.

A szerzők és képösszeállítók — valamennyien jó nevű történészek — hozzávetőleg 2400 tárgyi emlék, kódexlap, arckép, városábrázolás, szobor, érem, bútor, fegyver, gazdasági szerszám, ruházati tárgy, címlap, plakát stb. reprodukálásával jól tudják érzékeltetni tizenegy század eseményeit, társadalmi, gazdasági és kulturális fejlődését. Az utolsó száz esztendő eseményeinek túlnyomó részét fényképek mutatják be.

A kötet korszakok szerint 16 főfejezetre oszlik, ezek mindegyike rövid bevezetés-

sel kezdődik, amely röviden előadja az eseményeket, s ezzel kapcsolatban megkísérli a képanyag és az egykorú valóság viszonyainak érzékeltetését, tehát módszertani útmutatás féle. A fejezeteken belül tematikus csoportosítás érvényesül: politikai résszel indul, ezt követik a gazdasági, társadalmi és művelődési viszonyokat ábrázoló képek, majd a következő fejezetekhez átvető politikai rész.

Könnyű, de igazságtalan feladat volna számon kérni, hogy mi maradt ki a kötetből, hiszen az anyag, amelyből a szerzők válogattak, nagyon gazdag. Mindent nem lehetett egy kötetbe gyömöszölni, és jóformán mindenki mást tart fontosnak. Egy-két témát azért megemlítek, amit én beletettem volna, de feltehetőleg azon az áron, hogy más, legalább annyira fontos képeket ki kellett volna hagynom. Ilyenek: I. Lászlónak a kunok elleni harca, amit a XIV. század elejéig a Szepesség-től a déli végekig legtöbb templomunk freskói megörökítettek; egy címlap a budai könyvkereskedők mohácsi

Magyarország története képekben

vész előtti számos kiadványából; a Buda visszafoglalásában részes külföldi hadvezérek közt legalább egy magyar vitéznek a képe; a régi nagy könyvtáraink valamelyikének (budapesti egyetemi, debreceni, sárospataki) az ábrázolása, a mai életünkben annyira népszerű és az életünket annyira jellemző sportéletről illusztráció. Kihagyásra viszont a Teleki László öngyilkossága után készült fényképeken kívül alig tudnék valamit ajánlani.

Ilyen típusú könyvnél igen fontos, hogy a képek aláírásai minden jellemző adatot közöljenek, például, hogy a miniatúra a Képes Krónikából származik, az épületmaradvány az 1180—1200 közt épült esztergomi vár részlete, a festmény egy XIV. század eleji freskó reprodukciója, az udvarmester ábrázolását egy XV. század eleji kártyalapról vették. Az első négy fejezetnek Szűcs Jenő által készített aláírásai teljesen pontosak, anélkül, hogy terjedgősek lennének.

Ugyanez elmondható a kötet második felének legtöbb aláírásáról. A 142. lap-tól kezdve azonban láthatunk városképeket, metszeteket, fazekasműhelyt, kancsókat, menyasszonyi ládát, céhjelvényeket, anélkül, hogy tudnánk: mikor készítették, rajzolták őket, melyik könyvben jelentek meg. Ki festette Mária Terézia, Kollár Ádám, Kazinczy, Vörösmarty arcképét? Petőfi hiteles ábrázolásáról nem közli a könyv, hogy festmény-e vagy daguerrotypia.

A mű végén levő forrásjegyzék sem ad bővebb felvilágosításokat. Itt az egymásután tízszer-hússzor előforduló címeket rövidíteni lehetett volna. Minek ismételtel kiírni: „A magyar nemzet története VIII. (Szerk. Szilágyi Sándor.) Bp., 1895—98.” De a lapszám, ahol a kép eredetije található, hiányzik! Ugyanitt gyakori szöveg: „Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára. Kézirattár.” De könyvtári jelzet nincs! Ennek alapján az Akadémiai Könyvtárban a kéziratáros nehezen talál rá az eredetire. Ráadásul ugyanez a „forrás” olvasható több olyan képnél, amelyik — véleményem szerint — nem kéziratári eredetű, hanem könyvben megjelent metszet. Forrásjegyzéket csak úgy érdemes közölni, ha ennek alapján meg lehet találni a közölt kép vagy szöveg lelőhelyét.

A mintaszerű kiállítás a Kossuth nyomdát dicséri.

A *Magyarország története képekben* a történelmi ismeretterjesztés kitűnő segédeszköze. Alkalmas arra, hogy nézettségével felújítsák, esetleg részben helyesbítsék ismereteiket azok, akik eléggé tájékozódottak hazánk múltjában, és alkalmas a könyv arra is, hogy felkeltse az érdeklődést azokban, akiknek nem volt alkalmuk behatóbb történelmi ismeretszerzésre, vagy unalmasnak, érdektelennek találták ezt a stúdiumot. Éppen ezért a községi könyvtáraktól kezdve minden könyvtártípusban beszerzésre javasoljuk. (Szerk. Kosáry Domokos. Gondolat, 752 l. 125 Ft. ÚK 720 378)

Jenőfi M. Imre

Mindenki jogi kézikönyve

Bartus Imre és Kilényi Géza már régóta ismert szerzőpár a jogpropaganda, a népszerű, közérthető, felvilágosító jogirodalom terén. A fenti címmel 1966-ban, szintén a Kossuth Kiadó kiadásában jelent meg első könyvük, s ezt követte 1968-ban a *Fiatalok jogi kézikönyve* címmel, sajátos rendeltetésű jogmagyarázó

művük. (Ismertetését ld. a Könyvtáros 1969. 4. sz. 243. l.)

Első pillanatban érthetően merül fel a kérdés: vajon szükség van-e ilyen — viszonylag rövid — időközökben újabb hasonló jellegű kiadványra? Aki egymás mellé teszi az említett könyveket, mindjárt látja, hogy igen, mivel a közigazga-

tási jogban fél évtized után már sok tekintetben félrevezet az a jogmagyarázat, amely meghaladott jogszabályokat tárgyal. Életviszonyaink állandó mozgásban vannak, az egyes jogágazatok azonban nem párhuzamosan változnak a társadalmi fejlődéssel. Közülük a legmozgékonyabb az állampolgárok életkörülményeit elsősorban érintő államigazgatási-közigazgatási jog.

A könyv bevezető fejezete az államigazgatási eljárás alapelveit ismerteti. Elmondja, miként indul meg az eljárás, hogyan kell és lehet a kérelmet előterjeszteni, s milyen az államigazgatási döntések módja és rendje, mik a törvényes eljárás biztosítékai a jogorvoslatok útján. A második fejezet a lakásbérletről szól. Ismerteti a lakásügyi alapfogalmakat, a tanácsi bérlakásokra vonatkozó szabályokat, a lakások különböző típusait s az ezekhez fűződő jogkövetkezményeket, sajtós rendezést. Beszél a lakók jogairól és kötelezettségeiről, de a bérbeadó jogait és kötelezettségeit is felsorolja, s közérthető módon ismerteti a lakáscserével, a lakbérfizetéssel kapcsolatos rendelkezéseket. Külön fejezetben tárgyalja a lakásvásárlással és a lakásépítéssel kapcsolatos hasznos tudnivalókat. Ugyancsak külön fejezetben szól a telek-, lakás- és üdülőtulajdon korlátozásairól. Az építésüggyel (az építési engedélyekkel), a lakcímbeljelentéssel, személyi igazolvánnyal, útlevéllel kapcsolatos rendelkezésekről szintén külön-külön fejezetek szólnak.

A szerzők anélkül, hogy céljukat tévesztve a KRESZ-szabályok részletes ismertetésébe fognának, a közlekedésnek azokról az általános szabályairól beszélnek, amelyek nemcsak a gépjárművek tulajdonosait, hanem a gyalogosokat, kerékpárosokat is érintik, tehát fokozottan közérdekűek.

A szerződésekkel (birtokvédelemmel) kapcsolatos alapvető kérdések ugyancsak külön fejezetbe kerülnek, éppen úgy, mint a vásárlással kapcsolatos jogi tudnivalók (a vevők jogai és az eladók kötelességei). Helyet kapnak a könyvben

a családjogi viták elbírálásával kapcsolatos legfontosabb tudnivalók s az örökési jog alapvető szabályai is. A fontosabb munkajogi tudnivalók közlése után a könyv közérthető módon közli a büntetőjog, a szabálysértés és a társadalmi bíróság jogszabályainak alapismereteit.

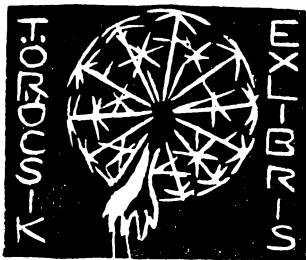
A fontos mű nem elsősorban jogászoknak, hanem a nagyközönségnek szól, amint címében is kifejezi: mindenkinek. Bár terjedelme meghaladja az előbbi, hasonló jellegű kiadványokét, nem téveszti szem elől rendeltetését, nem jogászcodik, s még csak nem is ragaszkodik a jogszabályok olykor szakemberek számára is nehézkes szövegéhez. A további eligazítás kedvéért azonban közöl jogszabálymutatót, tehát lehetővé teszi, hogy az egyes jogágazatokban, vagy további rész kérdésekben eligazodni kívánó olvasó maga is kézbe vehesse az eredeti jogszabályt.

A kézikönyv kétségtelen érdemei mellett talán éppen az imént jelzett szerkesztési elvvel lehetne perbe szállni. Az a körülmény, hogy terjedelmi korlátok miatt nem mutat rá az egy-egy ügyben teljes eligazítást nyújtó valamennyi jogszabályra, az olvasót arra kényszeríti, hogy higgyen a szerzőknek, s ha véletlenül olyan jogszabályt olvas, amelynek egyik-másik rendelkezése nem azonos a szerzők által közreadott kézikönyv útmutatásával, bízzék abban, hogy valamely későbbi részrendezés módosította a kezében levőt, s ezt a szerzők már figyelembe vették, amikor a kérdéses szabályozásról beszélnek.

Első pillanatban hiánynak érezzük, hogy a kézikönyv a társadalombiztosítási és a nyugdíj-kérdéseket nem tárgyalja. Ennek oka az, hogy róluk más — népszerű — kiadványok adnak tájékoztatást.

A Kossuth Kiadó nagy szolgálatot tett a jól szerkesztett és közérthetően szövegezett kézikönyv megjelenítésével. A könyv olcsó ára is a jogkereső közönség érdekét szolgálja. (Kossuth, 440 l. 28 Ft)

T a k á c s J ó z s e f

Bor István ex librise

Kiss Jenő: A magyar könyvtárak

Könyvtáraink megélenkülő nemzetközi kapcsolatai, a hivatalos küldöttségek tanulmányútjainak és az egyéni tapasztalatcserék alkalmainak szaporodása régóta sürgetik a magyar könyvtárügy helyzetét bemutató idegen nyelvű ismertető kiadását. A nem újkeletű kívánság valóra váltását végképp halaszthatatlanná tette az IFLA hazánkban rendezett ülés-szaka, s vendéglátó hazánknak magától értetődő kötelezettsége, hogy írásban, idegen nyelveken megismertesse az ülés-szak külföldi résztvevőit könyvtár-ügyünkkel.

Az alkalomhoz illő és idejében megjelent kiadvány gazdája a Magyar Könyvtárosok Egyesülete, gondozója az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtár-tudományi és Módszertani Központja.

A szerzőre, *Kiss Jenőre* az előszó sorai szerint az a feladat hárult, hogy „amennyire csak lehetséges, a legegyszerűbb formában ismertesse a magyar könyvtári rendszert és jelentősebb könyvtárainkat”. A tárgyalási módra és az információmélységre megkívánt egyszerűség a kiadvány rendeltetéséből és várható olvasóinak igényéből fakad. A cél, hogy a könyvtári tájékoztató lehetőleg gyorsan adjon áttekintést könyvtár-ügyünk történeti fejlődéséről és mai állapotáról *általában*, a különböző könyvtártípusokról pedig nagyon is *konkrétan*.

A „legegyszerűbb formában” való tárgyalás tehát nagyon is tudatos és igényes szerzői munkát követelt: a tömörítés, szelektálás, tagolás, szerkesztés fegyelmét, a történetiség folyamatának, a jelenlegi helyzet kialakulásának és a fejlődés irányzatának egyidejű érzékeltetését, s annak a rendező elvnek mindenkorai figyelembe vételét, hogy mire is lehet kíváncsi az érdeklődő külföldi könyvtáros szakember. A szerzót dicséri, hogy a kiadvány megfelel a vele szemben támasztható alapvető igényeknek.

Meskó-Póka ex librise

„A rovásírástól a lyukkártyáig” c. fejezet vázlatos áttekintést nyújt írásos emlékeinkről, nyomdatörténetünkről, könyvtári fejlődésünk csomópontjairól. A megértéshez nélkülözhetetlen háttérként kirajzolódnak történelmi és társadalmi fejlődésünk körvonalai is. A fejezetben kiemelten szerepel felszabadulás utáni könyvtártörténetünk ismertetése, szocialista könyvtárpolitikánk elveinek gyakorlati megvalósítása. Korszakhatárként e fejezetben a három országos könyvtárügyi konferencia szerepel, s a konferenciák által megvont mérleg tükrében, valamint a hozzájuk kapcsolódó alapvető könyvtár-ügyi jogi szabályozások fényében történik a különböző könyvtári hálózatok fejlődésének bemutatása.

A „Könyvtárak a mai Magyarországon” c. fejezet betekintést ad könyvtári rendszerünk alapelveibe, a könyvtári hálózatok típusaiba. Foglalkozik a könyvtárak szakirodalmi tájékoztatási szerepével, valamint a könyvtárak és az egyéb közművelődési intézmények viszonyával.

E fejezet további részei önállóan mutatják be és ismertetik a különböző könyvtári hálózatokat és könyvtárakat. A tárgyalás sorrendje szerint: a Nemzeti Könyvtárat, a közművelődési könyvtárak sorában a tanácsok könyvtárait, a szakszervezeti könyvtárakat és az egyéb közművelődési könyvtárakat. (A Gorkij Könyvtár ismertetése nagyobb terjedelmet érdemelt volna!)

A bemutatás az iskolai könyvtárakkal, a felsőoktatás könyvtáraival, a szakkönyvtárakkal folytatódik (a Magyar Tudományos Akadémia könyvtárjai, a műszaki könyvtárak, a mezőgazdasági könyvtárak, az orvosi könyvtárak), és az egyházi könyvtárak ismertetésével zárul.

Az érdeklődő ismereteket szerezhet még a magyar könyvtárügy központi szerveiről, a Művelődésügyi Minisztérium szerepéről, az OKDT-ről, a KMK-ról és szolgáltatásairól, a Könyvtárellátóról, a könyvtárosképzésről, a Magyar Könyvtárosok Egyesületéről és a könyvtári saksajtóról is.

A hasznos és izléses kiállítású kiadványt statisztikai táblázatok egészítik ki és a Gerő Gyula által válogatott 62 könyvtári fotó színesíti. (Jenő Kiss: Die ungarischen Bibliotheken. 58 p.; —: Libraries in Hungary. 58 p.; Éne Kiss: Biblioteki Vengrii. 53 p.)

Gönczi Imre

Tájékozódás az orvosi szakirodalomban

A tudományos és szakirodalom növekvő áradatáról beszélni közhely, de ebben az áradatban kellő útmutatás nélkül eligazodni lehetetlenség. Az útmutatás egyik legjobb módszere az egyetemi oktatás keretébe illesztett tájékoztatás a könyvtárak használatáról, az adott terület szakirodalmáról és annak használatáról. Ilyen tekintetben valóban úttörő munkát végeztek a műszaki és közgazdasági szakterületekre kiadott útmutatók szerzői, szerkesztői, akik kialakították a műfaj kereteit, a közlendő ismeretek jellegét. A bevált példák nyomán orvosi könyvtárosok, orvos-könyvtárosok, sőt egy egyetemi professzor közreműködésével készült el a Tájékozódás az orvosi szakirodalomban c. egyetemi segédtankönyv.

A könyv beosztása igen jó, céljának megfelelő. Ez a cél: megismertetni az orvostanhallgatókkal, a fiatal kutatókkal, mit is nyújthat számukra a könyvtár és a szakirodalom. Haszonnal forgathatják a könyvet a könyvtárosok is, mert igen érthetően, röviden írja le az információkeresés és -felhasználás módszereit.

Az első fejezet, *Az orvosi szakirodalom múltjából*, a régi — az ókortól az újkorig terjedő időszakot felölelő — alapművekből ad ízelítőt, majd az orvosi könyvtárak legkorábbi történetét tárgyalja, mert ezek ismerete „a múlt értékeinek megbecsülését, a jövő fejlődésvonalának előrelátását könnyíti meg.” Szakterületi bontásban közöl példákat — bár nem mindig a legjellemzőbbeket — a korai orvosi szakirodalom fejlődéséről. Végül a legfrissebb és legfontosabb információforrások, a szakfolyóiratok fejlődését ismerteti a legkorábbi külföldi és a magyar „Epistola”-któl a mai napig.

A második fejezet (*A könyvtár használata*) minden könyvtáros előtt jól ismert adatokat tartalmaz. Érdemes mégis átneézni és esetleg — a szükséges értelem szerű változtatásokkal — a saját munkaterületünkkel összevetni, mert összefoglaló jellegű, közérthető, jó beosztású, pontos, és tipográfiailag is jól áttekinthető.

A helybenolvasás, a kézikönyvtár, segédkönyvtár, a szabadpolcos kiválasztás leírása után a kölcsönzés szabályaival foglalkozik. Igen helyesen, bőven tárgyalja a katalógusok használatát. Bevezetést ad mind a címeírás és katalógus-szerkesztés legfontosabb szabályaiba, mind az ETO rendszerébe. A legfontosabb katalógustípusokat a betűrendes katalógustól a sorozati katalógusig bő példákkal illusztrálva részletezi, megjelöli, hogy melyik katalógustípus milyen kutatáshoz nyújtja a legmegfelelőbb segítséget. A könyvtárosok által jól ismert, de

az olvasók nagy része számára ismeretlen könyvtári szolgáltatásokat is részletesen leírja.

A harmadik fejezet (*A szakirodalmi tájékozódás forrásai és segédeszközei*) a bibliográfiák elvi szerkezetével és használatával ismerteti meg az olvasót. Itt is példatárrel szemlélteti a régi és az újabb bibliográfiai kiadványokat és jellemzőiket. Hasonló gondossággal tárgyalja az információkeresés másik fő forrását, a referáló lapokat. Felsorolja a legfontosabb magyar, orosz, angol és német referáló kiadványokat és megmagyarázza használatukat. Az információkutatás további segédeszközei között példákkal együtt mutatja be a kézikönyvek, enciklopédiák, orvosi szakszótárak, címtárak és folyóiratjegyzékek hosszú sorát.

A negyedik fejezet (*Az orvosi kutatómunka és szakirodalom*) természetesen csak az orvosi kutatómunkával foglalkozik, de a fejezet általánosan leszűrt tanulsága egyetemes érvényű megállapítás: „aki olvas, halad, aki nem olvas lemarad.”

Az ötödik fejezet (*A szakirodalmi kutatómunka és szerzői tevékenység*) az egyéni dokumentáció gyűjtésével, tárolásával és feltárással, referálási séma megadásával foglalkozik. Az adatok csoportosítása és feltárása terén segít az olvasónak a spirálfüzet bemutatásától kezdve a peremlyukkártyás, sőt az optikai lyukkártyás módszerek ismertetéséig. Foglalkozik a szakfordítás és a szakcikkek írásnormáival, sőt a legegyszerűbb tipográfiai és korrektúrai jelölésekkel is.

A hatodik, egyben utolsó fejezet, *A magyar orvosi könyvtári hálózat* leírja a hálózat fejlődését, bemutatja a legfontosabb hálózati szakkönyvtárakat. Foglalkozik az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ működésével és szolgáltatásaival, megemlíti továbbá a magyarországi nagykönyvtárakat is mint információforrásokat.

A könyv jó vezérfonal és példatár az egyetemi hallgatók és fiatal orvosok számára, mind gyakorlati, mind elméleti kutató munkájukban, jó eszköz a könyvtárak használatának és működésének és a szakirodalom felhasználásának megismertetésére. Minden könyvtáros jól használhatja, annak ellenére, hogy természetesen csak orvosi szakterületről ír. Lehetővé teszi, hogy a közművelődési könyvtárosok is szakszerű eligazítást nyújthassanak az esetleg hozzájuk forduló orvosoknak. (Egyetemi segédtankönyv. Szerk. Réti Endre. Medicina, 1971. 180 l.)

Faragó Lászlóné

A Komárom megyei Könyvtár pedagógiai gyűjteményének katalógusa

A tanítók, tanárok munkájától, szakértelmétől, energiájától függ leginkább, milyen lesz a felnövekvő nemzedék. Aki tehát az iskolai oktatást akarja javítani, támogatni, akkor jár helyes úton, ha a pedagógusokat segíti abban, hogy munkájukat korszerűbben, eredményesebben, zavartalanabban végezhessék. Ezért örülnünk a könyvtárakban létrehozott pedagógiai részlegeknek, és minden olyan törekvésnek, mely ezeknek anyagát minél tágabb körben ismertetni és hasznosítani akarja.

A József Attila Megyei Könyvtár (Tabánya) is ezzel a céllal adta ki pedagógiai gyűjteményének sokszorosított katalógusát. A könyvtár igazgatója az előszóban a továbbtanulók segítségét jelöli célként, majd így folytatja: „Titkon arra is gondolunk, hogy e gazdag gyűjtemény az oktató-nevelő munka továbbfejlesztésében, kísérletezőiben is érdeklődést kelt.” — Nem értjük, miért kell erre „titkon” gondolni, s hisszük azt, hogy ez mindannyiunknak, az oktatás-nevelés eredményességét kívánóknak közös, nyíltan kimondott reményünk.

Tóth Istvánné, a megyei könyvtár társadalomtudományi szakreferense, a kötet összeállítója feldolgozta a könyvtár pedagógiai állományát és kiegészítette azt a lélektan, kisebb részben a szociológia szakirodalmával. Ismerteti a felsőoktatásra vonatkozó műveket, a Nevelés és oktatás c. fejezet végén pedig a felnőtt-nevelés- és oktatás irodalmát is. Felsorolja a könyvtárban hozzáférhető pedagógiai és pedagógiai vonatkozású folyóiratokat. Analitikus leírást ad a fontosabb gyűjteményes kötetekről, évkönyvekről, felvilágosítást nyújt a könyvek kölcsönzésének módjáról, és ennek megkönnyítésére feltünteti a szakrendi és betűrendi jeleket is.

Az eddig megjelent hasonló jellegű kiadványokról szóló ismertetések általában a szakrendre vonatkozó problémákat tárgyalják a legrészletesebben. Most sem hagyhatjuk figyelmen kívül a kérdést, hiszen ez a segédeszköz használhatóságát döntően befolyásolja.

Az előszóban azt olvashatjuk, hogy a szakrend alapjául részben az 1970-ben megjelent *Magyar Pedagógiai Irodalom* c. bibliográfia, részben más megyei könyvtárak pedagógiai alapjegyzékei

szolgáltak. A különböző eddig megjelent kiadványokat vizsgálva azonban azt látjuk, hogy azok igen különféle csoportosításban tartalmazzák a műveket. A Jáki László által összeállított retrospektív szakbibliográfiát példának tekinteni azért nem célszerű, mert az alkalmazott szakrendet mindig az anyag jellege indokolja, s ami az 1920—1944 között megjelent könyvek osztályozására jó — a nevelési rendszer gyökeres különbözőése miatt —, alkalmatlan napjaink pedagógiai irodalmának feldolgozására. Így egészen érthetetlen, hogy egy 1972-ben megjelent pedagógiai könyvjegyzékben ne szerepeljen fejezetcímként a fizikai dolgozók gyermekeinek segítése; hogy az iskolai ünnepélyekkel, megemlékezésekkel (a tábornói műsorok és daloskönyvek is itt található!), valamint a szakköri és a klubmunkával foglalkozó művek nem az „Ifjúsági mozgalom” c. fejezetbe kerültek; hogy a gyermekvédelemről csak a „Családi nevelés” cím alatt találunk irodalmat; az egésznapos iskoláról a 109., a kollégiumi és napközi otthoni nevelésről viszont a 74—75. oldalon stb.

A pedagógiai információs kiadványok szakrendjének kidolgozatlansága, ebből következő sokfélesége okozza, hogy az összeállítók munkája nem gazdaságos. A ma megjelenő, neveléssel foglalkozó könyveket feltehetően minden megyei könyvtár beszerzi, így ezeknek ismertetése külön-külön szinte felesleges, s a pedagógusok tájékoztatása központi kiadvánnyal sokkal egyszerűbben megoldható volna; egységes szakrend esetén az egyik könyvtár a másik jegyzékét eredményesen használhatná. A jegyzékekben megígért kurrens tájékoztatás ésszerűsítése érdekében a párhuzamos tevékenységeket feltétlenül ki kellene küszöbölni.

A jó szakrend természetesen nem az összeállítók, hanem a használók szempontjából szükséges; hogy lehetőleg egy helyen találják az őket érdeklő műveket, s ne kerülhesse el figyelmüket semmi, ami számukra hasznos lehet. Ezért kár, hogy az „Orosz nyelvű segédkönyv a magyarországi orosz nyelvtanárok számára” és az „Iskolai kifejezések gyűjteménye” c. kiadványok az oktatáson kívüli tevékenységhez sorolódnak, vagy az

úttörő szakpróbafejezeteket, melyek első-sorban a szakkörvezetőknek volnának hasznosak, a szakköri tevékenység-nél nem említi a kiadvány.*

A kötet végén név- és címmutatót találunk, kezelését viszont nagyban nehezíti a tárgymutató hiánya. Ha egy mű címe nem a tartalmára legjellemzőbb szóval kezdődik (pl. Vidéki gimnazisták könyvforrásai és olvasmányaik mennyi-

* Egyetértünk a cikkíró véleményével, hogy fontos lenne kidolgozni a pedagógiai információk kiadványok célszerű szakrendjét. Ennek a feladatnak elvégzésére az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum hivatott. (A szerkesztőség)

sége) s az olvasó nem a „helyén” (jelen esetben az „1.3 Pedagógiai intézmények és szervezetek” c. fejezetben) keresi, a megtalálás gyakorlatilag reménytelen.

A könyvjegyzék 1222 tételt sorakoztat fel, tehát a József Attila Könyvtár gazdag könyvanyaggal áll a Komárom megyei pedagógusok rendelkezésére. Munkájának eredményessége, gyűjteményének — s a többi hasonló, nagy munkával és anyagi áldozattal létrehozott gyűjteménynek — kihasználtsága érdekében a pedagógiai szakirodalmi tájékoztatás egy-ségesítése, javítása, hatékonyságának növelése feltétlenül szükséges volna. (263 l.)

Szepesi Hajnal

Magyar településföldrajzi bibliográfia 1945-1969

A földrajztudomány egyik legdinamikusabb, sok egyéb szakterülettel kapcsolatot tartó, a modern településtervezés és -fejlesztés területén nagyonis gyakorlati feladatokat ellátó ága a *településföldrajz*. A szaktudomány huszonöt éves eredményeit és a kapcsolódó egyéb szakterületek irodalmát együttesen bemutató bibliográfia tehát nem csupán a településföldrajzzal foglalkozó szakemberek érdeklődésére tarthat számot.

A szerkesztők célkitűzése szerint a kiadvány az MTA Földrajztudományi Kutató Intézetének egyik korábbi, szűkebb időhatárok között mozgó bibliográfiájához (*Magyar Agrárföldrajzi Bibliográfia 1961—1966*) kapcsolódik.

A könyvekre és (elsősorban a szaktudomány szempontból is értékesíthető) folyóiratcikkekre kiterjedő anyagot megrostálták. A tudományos szempontból avultnak tekinthető kimaradt, igen gazdagon szerepelnek viszont a rokontudományok, az építészet, történelem, szociológia, közgazdaság, néprajz, statisztika stb. A fennmaradt és közlésre került bibliográfiai tételek száma összesen 1012, ezeket korrekt címleírással, szakrendi csoportosításban, a szakcsoporthozon belül betűrendben, a kötet végén pedig kétféle — szerzői és földrajzi — mutatóval kiegészítve közlik a szerkesztők. A külföldi érdeklődőkre gondolva az előszót, a címet, a területi indexet és a tartalomjegyzéket, fejezet-címeket angol nyelvre is lefordították.

Az előszó a kiadvány általános célkitűzései és a gyakorlati útmutatások mellett, sajnos, nem jelöli meg sem a vonatkozó rokontudományok, sem a feldolgozott folyóiratok pontos körét. Hogy — különösen a rokontudományok terén — nem ártott volna az alaposabb gyűjtés és körültekintés (még a választott rostálási szempontok mellett is), hadd utaljunk példaként

a Műemlékek—műemlékvédelem c. fejezetre. Ha már — helyesen — van ilyen tematikus egység, érthetetlen, hogy a teljes szaktanulmányokat tartalmazó Műemlékeink c. sorozatból miért csak egyetlen s miért épp az — a Belpátfalváról szóló — került felvételre, s hogy a Genthon-féle műemléki összefoglalóból miért csupán a 2. kötetet szerepelteti a bibliográfia?

A bibliográfia egészéből azonban a választott szerkezeti megoldás a legkérdésesebb. Helyénvaló a szerkesztő előzetes megjegyzése, hogy a sokrétű, sokszempon-tú anyag nem fért bele a településtudo-mány hagyományos tagolásába. Így hát egy decimális rendszerű fejezet-beosztást alkalmazott, mely hét fő fejezetre tagolja a folyamatos tételszámozással ellátott anyagot, s azon belül további, gyakran 5 számjegyből álló tizedes rendszerű jelzeteket alkot. A rendszer — végül is a szerkesztők alkotta — logikáját még az áttekintést biztosító tartalomjegyzékben is nehezen követheti nyomon az olvasó. Többszöri olvasás, használat után „tanulható meg” csupán a visszakeresés lehetősége, az, hogy a keresett témát a rendszer melyik részében lehet megtalálni? Ezen kívül kétféle számutalás ad támpontot: a címleírások jobb felső sarkában egy földrajzi, területi index, a fejezetek végén pedig a rokon témakörök-höz tartozó, más fejezetben fellelhető tételekre való utalás. Am a földrajzi indexnek is van egy alapvető fogyatékos-sága: csupán regionális, valamint megyei bontást ad. Ha már a szakrendszerű elrendezés mellett döntött a szerkesztés, az alaposabb, helynevek szerinti részletesebb mutató készítése elengedhetetlen lett volna.

E kritikai megjegyzések talán azért sem feleslegesek, mert a bevezető arra utal, hogy a kiadvány előkészítő jellegű mun-

ka egy teljesebb településföldrajzi bibliográfiához. Reméljük, hogy a készülő munkának gondosabb lesz a válogatása, s benne komplex, tematikus fogalmakból, földrajzi nevekből összeálló alapos mutató is helyet kap majd. — Könyvtárosok, különösen a *helyismerettel* foglalkozók számára ez a bibliográfia is segéd-könyvként szolgálhat; a tájékoztató könyvtáros számára igen ajánlható az anyag alapos átvizsgálása, a helyi vonatkozásokról pedig esetleg egy saját használatra készített mutatóval való kiegészítése. A mutató a gyakorlati hasznosságon túl a helyismeret könyvtári szakemberei számára azért is tanulságos lehet, mert várostörténetről településstatistikáig terjedő sokoldalúságával magának a helyi kutatásnak a kapcsolódásaira is figyelmeztethet.

A rotaprint eljárással készült kiadvány a közelmúlt leggyatrább kivitelű bibliográfiája. S ez nem egyszerűen esztétikai kérdés: a felcserélt oldalak, a hol két-, hol egyoldalas nyomás, az olvashatatlanná halványult betűk, az oldalszélen lemaradó szövegrészek, adatok már-már a munka használhatóságát teszik kétségessé. S mindemellett ijedten kell arra is gondolnunk, hogy — szövegfordításai árulkodnak róla! — külföldi terjesztésre is szánják, tehát nemcsak az *akadémiai* intézet, hanem a magyar tudományos élet nemzetközi presztízsén is csorbíthat e gondatlanság. (Összeállította: Eke Pálné—Dr. Beluszky Pál. Magyar Tudományos Akadémia Földrajztudományi Kutató Intézet, 1970. 145 l.)

Fogarassy Miklós

Heves megye honismereti irodalma 1970

Első ízben jelent meg éves bibliográfiai összefoglalás Heves megye honismereti irodalmáról. A kezdeményezés mindenképpen dicsérhető, igazán ajánlhatjuk más megyék figyelmébe is az ilyen, évenként megjelenő, kumulatív helyismereti összeállítások kiadását, gyakorlati hasznuk, könnyű kezelhetőségük miatt. Az effajta vállalkozások különösen akkor válnának nagyon hasznossá, ha a Magyar Könyvészet mintájára évenként, folyamatosan jelennének meg köteteik, illetve füzetek. Ilyen tervet olvashatunk a Hazafias Népfront megyei bizottságának kiadásában megjelent Heves megyei bibliográfia előszavában is.

Am amilyen dicsérendő a kezdeményezés, annyira félresikerült a megvalósulás. Az összeállítók — *Szecső Károly és felesége, Bukolyi Emőke* — csupán öt szakcsoportra bontják az 1970-ben napvilágot látott anyagot. Ez az öt csoport: történelem, földrajz, néprajz, természetrajz és művelődéstörténet. *Nincs ipar, nincs mezőgazdaság* stb. Illetve van, de mind a történelem címszó alatt. Így aztán a történelem szakcsoportja *mérfelül naggyá duzzad*, elnyel minden eseményt. Ide kerül bele a *Népűjság* tördelészerkesztőjéről írt nekrológ, a pártkongresszusi küldöttek arcképe, a gyöngyösi múzeum készülő természetrajzi kiállításáról szóló híradás, a Hazafiság és ifjúság címmel Egerben tartott országos tanácskozás anyaga, a megye munkásosztályának, valamint a cigánylakosságnak életkörülményeiről szóló beszámoló, a boldogi paprikatermesztés múltjáról, a műemlékek tervezett restaurálásáról, a fogyasztási és a termelőszövetkezetek történetéről ki-

adott munkák, ezekről írt cikkek. Az összesen 140 tétel közül 72 a történelem címszó alá kerül, 5 földrajzi, 3 néprajzi, 2 természetrajzi és 58 művelődéstörténeti (ez is történet!) tétel mellett. Bár a bibliográfiához bizonyos név- és földrajzi mutató járul, egészen így nehéz a keresett témát megtalálni, különösen mivel maga a mutató sem teljes, több tételszáma hiányzik az érintett helység nevével (Eger, Gyöngyös, Hatvan), sőt az egyik cikkben szereplő Akasztómály nem is található a mutatóban.

Maga a földolgozott anyag sem biztosabb a szakbeosztásnál. 80 százalékat a Heves megyei napilap, a *Népűjság* cikkei adják. Ezenkívül a Hevesi Művelődés cikkei szerepelnek még nagyobb számban (6), majd a Hidrológiai Közlöny (3) és a Borgazdaság, Dohányipar, Irodalomtörténet, Kisgrafikai Értesítő, Magyar Könyvszemle, Magyar Tudomány, Mélyépítéstudományi Szemle következik 1—1 cikkel. Végül a bibliográfiát 8 helyi, önálló kiadvány leírása, vagy analitikus fölvétele egészíti ki, összesen 10 tétellel. Nem hinném, hogy egyéb országos kiadványokban, periodikákban ne szerepelne Heves megyére vonatkozó írás; ez az *összeállítás és válogatás bizony erősen hiányosnak tekinthető.*

Több helyütt *kifogásolható a megjegyzések stílusa*: pl. ilyeneket olvashatunk: „Gárdonyi titkosírása megfejtése”; „a főiskola tanára portréja”; „a gimnázium szakköre munkájáról” stb.

Furcsa az a gyakorlat is, hogy az összeállítók előbb adják a címléírásokban a névjeleket, s csak utána a teljes nevet: (gmf) — (G. Molnár Ferenc).

A szakokon belüli szerzői betürend miatt szétszóródott például a Népújság „Megyénk az irodalomban” című sorozata: egyik része Lőkös István, másik része Nagy Sándor neve alatt található.

Mindent összevetve, a jó kezdeményezést gyenge összeállítás követte, de reméljük, hogy az 1971. évi kötetről már csupa jót írhatunk. (Eger, 1971. 35. l.)

Gyuris György

KÖNYVTÁRI HÍRADÓK

Az OSZK HÍRADÓnak, az Országos Széchényi Könyvtár tájékoztatójának 3—4. száma felülvizsgálja a szakreferatúra nemzeti könyvtári bevezetéséről a lapban immár négy esztendeje folyó vitát, áttekinti a könyvtár gépesítési helyzetét, beszámol az elmúlt évi munkáról, és ismerteti az idei munkatervet. Ezekben az összefoglalásokban érdekes javaslat vetődik fel: mivel a könyvtár várbeli építkezése végtelenül elhúzódik, az *épületet szakaszosan kellene birtokba venni*; elsőként a két raktártornyot, amely 1972 végére elkészül, és — egyelőre fűtés nélkül — használható lesz. A javaslatot alátámasztja az OSZK raktározási gondjairól az 5—6. számban megjelent cikk is.

A TUDOMÁNYOS ÉS MŰSZAKI TÁJÉKOZTATÁS 1972. évi 5. száma vitát indít a másolás- és sokszorosítástechnika kérdéseiről. *Vajda Erik* „A reprográfia alkalmazása a szakmai információs rendszerben” c. tanulmánya igen megfelelő vitacikk, mert a téma hazai történetétől kezdve a jelenlegi helyzet ismertetésén keresztül a fejlesztési irányzatok és lehetőségek tagolásáig a reprografiának mint rendszernek egész kérdéskörét sokoldalúan tárgyalja. — Mint a 6. szám bizonyítja, vita bontakozik ki a folyóirat korábban (1972. 2. sz.) közölt osztályozás-elméleti tanulmánya kapcsán is arról, hogy valóban *válságban van-e az osztályozás*. — Ugyanebben a számban érdekes helyzetkép tárul az olvasó elé a biológusok szakirodalmi tájékozódási szokásairól: *Szentirmai László*, a szegedi egyetem munkatársa 243 kutató és oktató megkérdezése alapján vonta le következtetéseit a biológusok információs forrásainak sorrendjéről és értékeléséről. — A Tudományos és Műszaki Tájékoztatás 7. száma a budapesti FID-konferencia és nemzetközi kongresszus jegyében készült: valamennyi nagyobb cikke a Nemzetközi Dokumentációs Szövetséggel, illetve tevékenységének különböző területeivel, bizottságainak munkájával foglalkozik.

A MEZŐGAZDASÁGI ÉS ÉLELMISZERIPARI KÖNYVTÁROSOK TÁJÉKOZTATÓJA 10 éves. Ebből az alkalom-

ból az Agroinform osztályvezetője, *dr. Gál Andorné* megemlékezésében néhány érdekes adatot is közöl a folyóiratról: A lap 460 példányban jelenik meg, ebből csaknem 80 a hálózaton kívüli címzeteknek jut. Az eddig megjelent számok főbb tematikai megoszlása: hálózati élet 21,4; könyvtári, dokumentációs, fordítási szolgáltatások 17,8; munkamódszerek 15,4; kiállítás, könyvkiadás, üzemi könyvtárak 11,8; képzés 8,5; történeti írássok 7,5; állomány, gyűjtőkör 5,5; gépesítés 3,2; hírek, közlemények 8,9%. Az értékelés a szerkesztés gyenge pontjait a társadalmi erők részvételének esetlenségében, a viták hiányában, a felhasználás bizonytalanságában látja. — Egyébként a jubileumi (1972/1—2.) szám fontos áttekintést is közöl: *Vörös Györgyné* a mezőgazdasági és élelmiszeripari felsőoktatási könyvtárak hálózatáról ad helyzetképet.

Jubileumról ad hírt a KÖNYVTÁRI HÍRADÓ, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár „közlönye” is idei 2. számában (márc.—ápr.): 10 esztendeje létesítették a műszaki részleget három peremkerületi könyvtárban. Azóta a műszaki irodalom forgalma mindhárom könyvtárban 2,5—5-szörösére nőtt. A híradó sok rövid beszámolója között érdekes elemzés található arról, milyen kedvezően befolyásolta a televízió két sorozata, Mikszáth: A fekete város és Brontë: Jan Eyre c. regényének filmváltozata a két klasszikus iránti érdeklődést. Kár, hogy a televízió párhuzamosan vetítette e feldolgozásokat.

Bor István ex librise

A CSONGRÁD MEGYEI KÖNYVTÁROS 1972. júniusi száma változatos, gazdag tartalmú. Februárban a megyei tanács végrehajtó bizottsága megvitatta a megye könyvtári helyzetét: az erről szóló beszámoló nemcsak azért érdekes, mert kiderül belőle, hogy — az egyéb intézkedéseken kívül — a megyei tanács 1973-tól 2,5 millió forintra emeli a könyvbeszerezési keretet, hanem azért is, mert a tudósítás írója *dr. Dömötör János* műzeumigazgató, aki már korábban is kifűnt a parlamentben elmondott könyvtárügyi felszólalásának szakszerűségével, most pedig szűkebb pátriájának könyvtárügyével kapcsolatban tesz bizonyosságot könyvtárügyi hozzáértéséről és ügyszere-téről. A folyóiratból kiemeljük még a történeti feldolgozásokat (*Makó könyvtárügye, A vásárhelyi tanyavilág olvasókörei*), a gyermekkönyvtárosok figyelmét pedig külön felhívjuk a makói újvárosi fiókkönyvtár hátrányos helyzetű olvasóiról, illetve az ásatalmi és tápéi könyvtárak vetélkedőjéről szóló kitűnő írásokra.

A FEJÉR MEGYEI KÖNYVTÁROS 2. (májusi) számának nagy része a klubkönyvtárakkal foglalkozik: abból az alkalomból, hogy öt éve avatták fel az elsőt *Fehérvárcsurgón*, s azóta 38 követte az úttörőt. A könyvtárosok körében heves viták gyűrűznek a klubkönyvtárak körül. E híradószámból mindenetre az derül ki, hogy a Fejér megyei könyvtárosok a formát átmenetinek tartják, amely saját testükre van szabva, nem akarják „exportálni”. Értékelésük szerint: „a klubkönyvtár szó nálunk . . . olyan *könyvtárat* jelent, amely a klub által nyújtott népművelési munkával egészíti ki tevékenységét, ügyelünk is arra, hogy az új szervezetben a könyvtár sehol se jusson hátrányos helyzetbe.” — A híradó egyéb tárgyú cikkei közül érdeklődéssel olvastuk a Sárbogárdi Járási Könyvtár hálózati könyvtárosának „Jegyzetlapok egy járási instruktor naplójából” c. írását és a Könyvtárismertető rovatnak a Székesfehérvári Könnyűfémű műszaki könyvtárát bemutató hozzáértő cikkét.

A HAJDÚ-BIHAR MEGYEI KÖNYVTÁRI TÉKA 1972/1. száma szinte teljesen az elmúlt évi számvetés jegyében készült, e műfajban azonban alighanem *országosan a legjobbak közé tartozik*: a tanácsi könyvtárak adatain kívül a szakszervezeti, sőt az iskolai könyvtárak mérlegét is tartalmazza, mégpedig igen gazdag statisztikai táblázatokkal egészítve ki szöveges elemzéseit. A szakszerűség és az őszinte, önkritikus hang nemcsak a mintául állítható megyei há-

lózati beszámolót jellemzi, hanem a debreceni járásban levő 30 tanyai könyvkölcsönző munkájáról szóló helyzetképet is. Ez utóbbiban ilyen végkövetkeztetés olvasható. „. . . Hajdúsámson — Láng tanya kivételével a forgalmi adatok elfogadhatatlanok, vagy mert a nyilván tartásokat nem vezetik rendszeresen, vagy mert a munka olyan alacsony színvonalú, hogy nem lehet minősíteni. Ebből a szempontból a tiszteletdíjak sokszor inkább aránytalanul magasnak, mintsem kevésnek tűnnek.”

Ugyancsak a statisztikai adatszolgáltatás gyenge pontjait, néhány tiszteletdíjas könyvtáros „számszaki mutatónyait” teszi szóvá rövid elemzésében a KÖNYVTÁRI TÁJÉKOZTATÓ, a Nógrád megyei Könyvtár híradója ez évi első számában, mely egyébként a hírek kívül csupán a negyedévi statisztikai táblázatokat tartalmazza.

A PEST MEGYEI KÖNYVTÁROS 1972. évi 1. száma szintén az előző év értékelését nyújtja: A megye tanácsi hálózatában az olvasók száma több mint kétezerrel nőtt, viszont a szakszervezeti hálózatban csaknem hatezerrel csökkent. A visszaesés a társadalmi munkás könyvtárosok teljesítményeinek bizonytalanságára utal: a kampányokkal injektíozott kiskönyvtári olvasótoborzás „eredményei” magának a statisztikának a hitelességét is kétségessé teszik, nem beszélve arról, hogy eltorzítják az egy főre jutó forgalmi adatokat. Az olvasótábor tartós növelése érdekében legelőször is *főhivatású könyvtárost* kellene alkalmazni a megye négy, több mint kétezer dolgozót foglalkoztató üzemében. A tanácsi hálózat eredményeinek javulásában minden bizonnyal közrejátszott az, hogy a főhivatású könyvtárosok száma 12 fővel nőtt. (Meg a megyei tanács egymillió forintos állománygyarapítási többlet-juttatása, amelyből azonban, sajnos, több mint kétszáz ezer forintot másra fordítottak a tanácsok.) — A Pest megyei Könyvtáros 2. száma *új, színes címlappal* jelent meg, a híradó szépítése a belső tipográfia korszerűsítésével és a régi, rajzolt rovatfejek kicsérelésével *újraélhetőleg* még folytatódni fog.

A SOMOGYI KÖNYVTÁRAK idei első száma figyelemre méltó cikket közöl a központi községi könyvtárak rendszerének kialakításáról: ebben az évben hét közös tanácsi székhelyen létesítenek *főhivatású könyvtárost* vezette központi könyvtárt, a jövőben pedig évente legalább öt ilyen könyvtárt kívánnak szervezni. A „körzeti klubkönyvtár”-nak

nevezett intézmények (fából vaskarika!) sem könyvtári, sem népművelési szempontból nem váltak be. — A híradó értékeli a szakszervezeti hálózat tavalyi teljesítményeit, három írásban is foglalkozik az ifjúság olvasóvá nevelésének kérdéseivel, s szövegesen az ordacsehi és a berzencei könyvtár mostoha helyzetét. Berzencén, ebben a somogyi viszonyok között igen népesnek számító községben (3414 lakos!) a könyvtár 15 négyzetméteres, penészes helyiségben tengődik, ráadásul az idén egyetlen fillért sem tervezett a tanács költségvetésében könyvszerzésre. (Tavaly 248 kötetet vettek leltárba, viszont 330-at töröltek!)

Az EGYÜTT című Szolnok megyei híradó 1972/1—2. száma nemcsak jelzésében, hanem terjedelmében és tartalmában is dupla szám. Kiemelkedik belőle *Szurmay Ernő* két írása: meghatóan szép, bármelyik irodalmi orgánunk színvonalát megüto emlékezése első betű-élményére, valamint romániai úti beszámolója. A tájékoztató közli a tanácsi és a szakszervezeti könyvtárak tavalyi mérlegét is: mindkettőben a feltételek javulását nyugtázhatjuk a legnagyobb örömmel, s ez az olvasótábor növekedésében is megnyilvánul. A tanácsi könyvtáraknál elsősorban a *könyvtári napok és órák számának növekedése* figyelemre méltó. — A tájékoztató könyvtárközi jellegének megfelelően arányosan foglalkozik a különböző hálózatok könyvtárainak tevékenységével, s igyekszik könyvtáron kívüli területekre is kitekinteni.

A TOLNA MEGYEI KÖNYVTÁROSNAK az idén már két száma is megjelent. Az első a két legnagyobb hálózat elmúlt évi tevékenységéről számol be, s helyzetképet ad a tamási járásról, valamint Dombóvárról. A második szám részletesen ismerteti a megye tanácsi könyvtárhálózatának 15 éves távlati fejlesztési tervét, melyet a V. B. már jóváhagyott, s közli a szekszárdi Garay János Gimnázium tanulójának olvasási szokásairól készített elemzés első részét. Az állandó rovatok mindkét számban tartalmazznak érdekes írásokat: a „Fenntartók nyilatkoznak” ezúttal a teveli és az iregszemcsei tanácselnököt, valamint a nagyszokolói vb-titkárt szólaltatja meg; a „Továbbképzés”-ben pedig Dömötör János költő (1843—1877) és Váradi Antal (1854—1923) költő, drámaíró munkásságát tárgyalja a helyi irodalmi hagyományokat feldolgozó sorozat.

A VAS MEGYEI KÖNYVTÁRKÖZI BIZOTTSÁG ÉRTESETŐJÉ-nek idei első számát kézbe véve az olvasó csak azt

sajnálhatja, hogy e híradó meglehetősen ritkán jelenik meg, mert ez a száma is a *legjobbakk között jelöli ki a helyét*: a szakszervezeti könyvtárak fejlesztéséről szóló cikke, a zenei könyvtár munkáját bemutató írása, továbbá történeti adaléka, a letéti könyvek mozgásának tapasztalatairól készített beszámolója, valamint hírányaga is nagyon gazdag információkkal. Az „Olvasószolgálat, 1971” c. írás rövidege ellenére országos érvényű és érvelésű sorait pedig hadd idézzük az új könyvtár olvasótábor-alakító hatásával kapcsolatban: „1970-ben 5835, 1971-ben 9788 olvasó iratkozott be a központi könyvtárba. Ez 67,7%-os emelkedés, sőt, ezen belül a gyermekkönyvtárban 210,4%-os a növekedés. A tervezési programban 15—20 éves távlatban várt 2000 gyermek-, 8000 felnőtt olvasó már az első évben majdnem [teljes számban] megjelent az olvasószolgálatunknál. ... a *köz-művelődési könyvtár egyre inkább a tanulók s következőképp a fiatalság könyvtára lesz*. Olvasóink 73%-a 25 éven, 79,8%-a 30 éven aluli. Csak a felnőtt könyvtárt figyelembe véve is e korosztályok aránya 65,5, illetve 74,2%. (Csak megjegyezzük, hogy az ifjúsági szolgálat kérdését ezek az arányok egészen másképp vetik fel, mint ahogyan az elmúlt években szakmai berkekben felvetődött!) ...”

A JÓZSEF ATTILA JÁRÁSI KÖNYVTÁR MÓDSZERTANI TÁJÉKOZTATÓJA címmel kiadott encsi híradó 1972. júliusi jelzésű száma az ország egyik legnagyobb, 84 településen kisközséges járásának könyvtári gondjairól vall elmúlt évi jelentésében. Az olvasótábor ugyan nem csökkent (24,5%), de évek óta stagnál. Az okok: 1971-ben egyetlen könyvtárat sem avattak; a 10 önálló helyiségbe került könyvtárnak nem tudtak berendezést adni s a központi segítség megszüneti miatt ilyenre a jövőben sem gondolhatnak; *Novajdrány kivételével egyetlen körzeti könyvtár sem felel meg a követelményeknek* stb., stb. A megoldást a „100 falu — 100 könyvtár” mozgalom helyi sikereit összegezõ, nosztalgikus írásában villantja fel az encsi híradó.

KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK

AZ ESEMÉNYNAPTÁR 3. száma közli a nemzetközi könyvvé híreit, felsorolja „A szép magyar könyv” versenyének I. díjas kötetait; haláluk évfordulója alkalmából megemlékezik Shelley-ről (150), Bánki Donátról (50), Vitéz Jánosról (500), Feuerbachról (100); születési jubileumuk kapcsán pedig Irène Joliot-Curie-ről, Martos Flóráról és Tamási Áronról — valamennyien most lennének 75 évesek. A 3. szám kiemelkedő közleménye a Petőfi emlékévk előkészítését szolgálja: áttekinti a költővel kapcsolatos kutatómunkát és a róla megjelent fontosabb tanulmányokat, majd bő válogatást nyújt a téma bibliográfiájából, végül helyet ad Benjámín László Halhatatlanok c. versének, mely Petőfi rosszindulatú kritikusaírók, ócsárló pályatársairól szól. Az eseménynaptár az Úttörőmozgalom őszi feladataihoz is ajánl könyveket, ennek keretében Petőfiről szóló irodalmat is. Sajnálatos, hogy a nyomdatermékek ördöge éppen ebben a részben kísért: ha a könyvtárosok nem korrigálják, az úttörők úgy értesülnek, hogy Petőfi-életrajzot Illés írt Illyés helyett.

AZ ÚTTÖRŐK SZÁMÁRA szépen illusztrált röplap-bibliográfiákat adott ki a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár. A Jancsovics Klára és Kékesi Miklósné összeállításában, Kónya Katalin rajzaival megjelent röplapok a természetet járó (Erdő—mező titkai), az állatkertet látogató (Figyelő szemmel a természetben), a közlekedési eszközök (Földön, vízen, levegőben) és a csillagászat (Csillagok világa) iránt érdeklődő gyermekeknek ajánlanak könyveket és periodikákat.

AZ AKADEMIAI KÖNYVTAR periodikumai a tudományos kutatás szolgálatában címmel közli Bükyné Horváth Mária tanulmányát az MTA könyvtárának kiadványai sorozat 65. kötete. A terjedelmes (230 l.) és alapos munka az 1966. év adatai alapján vizsgálja a folyóiratok használatát, és e használat tükröződését a tudományos kutatásban, illetve a publikációkban; kimutatja egyebek közt, hogy a használati formák (helybenolvasás, kölcsönzés, fényképeztetés) közül a helybenolvasás volt leggyakoribb; hogy a kurrens külföldi periodikák kihasználtsága 45%-os volt (ami nemzetközi összehasonlításban is igen magas); és hogy a kutatók belföldi publikációinak 23,5%-ában mutatható ki adatszzerűen a periodikák információinak felhasználása.

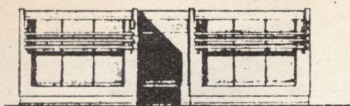
A tanulmány legfőbb célja a rendszeres olvasók és a periodikumokat fölhasználó olvasók és intézmények felkutatása volt, mert a róluk összeállított címjegyzék megkönnyíti a könyvtár tudatos propaganda- és kutatássegítő munkáját.

ARAK — ARINDEXEK címmel a Központi Statisztikai Hivatal könyvtára füzetben összegyűjtve megjelentette huszonkilenc nemzetközi jellegű statisztikai folyóirat 1965 óta rendszeresen közölt adatait. A korszerű dokumentációs módszerekkel és eszközökkel — számítógép felhasználásával — készült munka függeléke a feldolgozott folyóiratok jegyzékét, a rövidítések feloldását, valamint a keresőszavak betűrendes felsorolását tartalmazza.

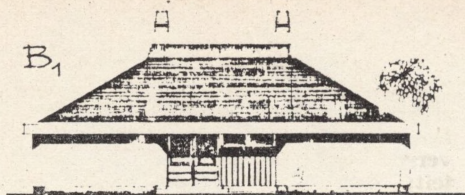
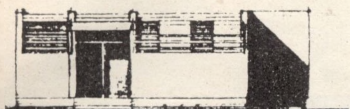
NAGY LÁSZLÓRÓL szól a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Mai magyar költők című sorozatának hatodik füzeté, melyet még az időközben elhunyt Vasvári István állított össze. A kiadvány közli Illés Lajos tanulmányát, mely az életrajz útját követve elemzi a versek tartalmi és formai változásait; a belső vívódások eredményeként született alkotások ritmus- és formaváltozásaiiban is föllehetőségeket vizsgál. A világosan fogalmazott tanulmány megkönnyíti Nagy László megértését a modern verstől idegenkedő olvasó számára is. — Az életrajzi adatok időrendi mutatóját a jól tagolt bibliográfia követi, majd néhány szemléltetésül szánt vers zárja a füzetet.

KÜLFÖLDI MAGYAR NYELVŰ HÍRLAPOK ÉS FOLYÓIRATOK CÍMJEGYZÉKE ÉS ADATTÁRA 1945—1970. 2. Nem szocialista országok. Ezt a jegyzéket az Országos Széchényi Könyvtár egy későbbi átfogóbb Hungaricabibliográfia első részének szánta, megjelentetésével a címben jelzett országokban folyó magyar nyelvű kiadói tevékenységről kívánt képet adni a tudományos kutatás számára.

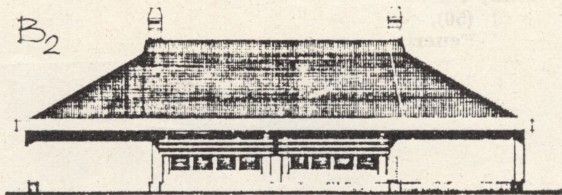
A LEVEGŐSZENNYEZŐDÉS PROBLÉMÁI címmel jelent meg az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ ajánló bibliográfia sorozatának (A tudomány és technika újdonságai magyar nyelven) 54. számú füzeté. A napjainkban egyre ijesztőbb méreteket öltő környezetszennyeződés elleni védekezéshez kíván segítséget nyújtani ez az összeállítás a témára vonatkozó szakirodalom feltárásával.

A₁

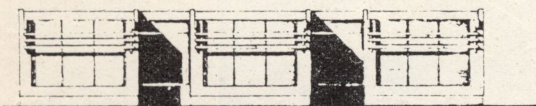
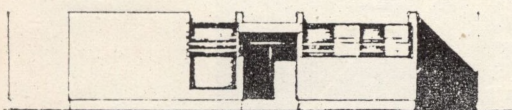
B₁

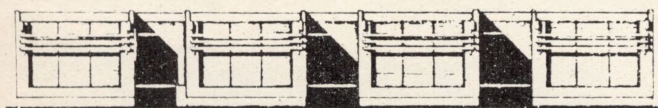
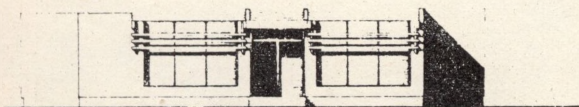
B₂

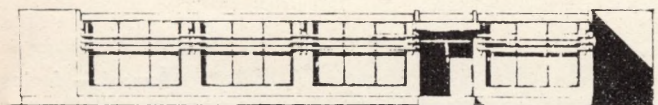
A₂

A₃

A₄

A bővíthető könyvtárak homlokzati rajzai: baloldalt az A/1—4. jelű, lapos tetős épületé (kis-községek, 3000, 5000 és 10 000 lakosú községek könyvtára); fent, jobboldalt a B/1—2. jelű épületé (3000 és 5000 lakosú községek könyvtára). Cikkünket ld. az 535. oldalon)

GÁRDONYI GÉZA

Ára: 6,— forint